

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

FİLİSTİNLİ SİVİL TOPLUMUN VE ULUSLARARASI TOPLUMUN GÖZÜNDEN
UNRWA
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
SAİT ALİ ARSLAN

GAZİANTEP-2020

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

FİLİSTİNLİ SİVİL TOPLUMUN VE ULUSLARARASI TOPLUMUN GÖZÜNDEN
UNRWA
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
SAİT ALİ ARSLAN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜY. BİLAL ULUSOY

GAZİANTEP-2020

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Filistinli Sivil Toplumun ve Uluslararası Toplumun Gözünden UNRWA” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. 28.05.2020

Sait Ali Arslan

İmza

ÖNSÖZ

Filistin'e yaptığım ziyaretler esnasında mülteci duruma düşen Filistinlilerin yaşadıkları problemlere şahitlik ettim. Bu problemlerin ilk başta insani değerlerle, sonrasında dini bağlantılarla giderebileceği kanaatindeyim. Başlangıçta niyetim, Filistinlimültecilere yönelik Birleşmiş Milletlerin çabalarını ve aksi yönde farklı devletlerin yaptığı çalışmalarını inceleyerek, temel haklarından mahrum olan mültecilerin yaşam standartlarının düzeltilmesi hususundanelerin yapılabileceğini ve ne tür faaliyetlerin yapıldığını incelemektir. Ancak bu tez, UNRWA gibi uluslararası kuruluşların, kuruluş amaçlarından bağımsız olarak, Filistinlilerin kendi ülkelerinde mülteci konumuna düşmelerinin küresel çapta tanınmasına yol açmıştır. Bu durum ise tam da İsrail'in hedefleri ile uyum içindedir. Sonuç olarak, Filistinli sivil toplum örgütü temsilcilerinin, uluslararası kuruluşlar yoluyla, Filistinlilerin kendi topraklarında mülteci durumuna düşmelerinin uluslararası arenada mühürlenmesine son derece tepki göstermişlerdir.

“UNRWA Filistinlilerin meselesinin toprak ve vatan meselesi değil, maaş, iş, gıda, sağlık ve giyecek meselesine dönüştürdüler. Dünyaya bizim meselemizin sadece barınma ve yemek olduğunu göstermeye çalıştılar. Aslında bizim meselemiz ülkemizde, kendi vatanımızda özgürce, rahat ve huzurla yaşamaktır.”

Musa Hicazi

Burc Al Laq Laq Derneği Başkanı / Kudüs / Filistin

Çalışmamda hiçbir zaman desteğini esirgemeyen Danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Bilal Ulusoy'a ve Dr. Öğr. Üy. Mesut Şöhret ve Dr. Öğr. Üy. Mehmet Erendor'a, son olarak fedakârlıklarıyla her daim yanımda olan Eşim ve aileme şükranlarımı sunarım.

Gaziantep, 2020

Sait Ali ARSLAN

ÖZET

Bu çalışmanın dört temel amacı vardır. 1- Filistinlilerin nasıl çevre ülkelerde ve kendi topraklarında mülteci durumuna düştüğünü anlatmak; 2- Filistinli mültecilere yardımda bulunmak için kurulan UNRWA'nın kuruluşu, hedefleri ve faaliyetlerini anlatmak; 3- Filistinli sivil toplum kuruluşlarının (STK) UNRWA'ya ve faaliyetlerine bakışını incelemek; 4- Filistin konusunda en faal olan devletlerin UNRWA konusunda bakış açılarını analiz etmektir. Araştırma nitel yöntem aracılığıyla yazılmıştır. Filistinli STK'lar ile ilgili bölümde STK temsilcileri ile yapılan mülakatlar, devletlerin UNRWA ile ilgili görüşlerinin anlatıldığı bölümde ise daha çok web kaynakları ve ikincil eserler kullanılmıştır. Sonuç olarak tez şu önemli bulguya ulaşmıştır: Her ne kadar UNRWA Filistinlilere hizmet hususunda faydalı olmuşsa da, Filistinlilerin kendi topraklarında da mülteci konuma düşmelerinin tüm dünyada kabul görmesine yol açmış ve Filistinlilerin Filistin'deki statülerini ciddi anlamda tartışılır hale getirmiştir. Bu ise İsrail'in politikaları ile uyum içindedir. Bu tezde incelenen devletler ise UNRWA'nın varlığının devam ettirilmesi hususunda farklı fikirlere sahiptir.

Anahtar kelimeler: Filistin, Birleşmiş Milletler, Türkiye, UNRWA, İsrail

ABSTRACT

This study has four main objectives. 1- To explain how Palestinians have become refugees in neighboring countries and in their own lands; 2- To describe foundation, goals and activities of UNRWA, which was established to help Palestinian refugees; 3- To examine the perspective of Palestinian non-governmental organizations (NGOs) on UNRWA and its activities; 4- To analyze the perspectives of the most active countries about Palestine on UNRWA.

The research was written through qualitative method. In the section on Palestinian NGOs, interviews with NGO representatives, and in the section where the views of the countries about UNRWA, mostly web resources and secondary works were used.

As a result, the thesis reached the following important conclusion: Although UNRWA has been beneficial in serving Palestinians, it has led Palestinians to be accepted as refugees in their own lands, and has made Palestinians' status in Palestine seriously debated. This is in harmony with Israel's policies. The countries examined in this thesis, on the other hand, have different opinions about the continuity of UNRWA.

Key words: Palestine, United Nations, Turkey, UNRWA, İsrail

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VIII

BİRİNCİ BÖLÜM

AMAÇ VE YÖNTEM.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı	1
1.2. Araştırmanın Yöntemi	2

İKİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN MÜLTECİLERİ MESELESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	6
2.1.Filistin'in Tarihi.....	6
2.2. İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Aliyah	7

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UNRWA'NIN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ	27
3.1.BM'in Filistin Meselesindeki Rolü	27
3.2. .BM Güvenlik Konseyi'nin Filistin ile İlgili Aldığı Kararlar.....	32
3.3. UNRWA'nın Kuruluşu, Faaliyetleri, Bölgeye Etkisi.....	35
3.3.1.Unrwa'nın Kuruluşu	35
3.3.2. Unrwa'nın Tanımı.....	36
3.3.3. Unrwa'nın Filistinli Mülteci Tanımı.....	37

3.3.4. Unrwa'nın Çalışma Alanları	40
---	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FİLİSTİNLİ STK'LARIN UNRWA'YA BAKIŞI	45
4.1. Filistin'de Sivil Toplum Örgütlerinin Kuruluşu ve Amacı	45
4.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Unrwa'ya Bakış Açısı	50
4.2.1. Mülakat Soruları	50
4.3. Bulgular	51
4.3.1. Filistin Halkının Kendi Ülkesindeki Statüsüne İlişkin Bulgular	51
4.3.2. Filistinli Mültecilere Yardım Eden Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Bulgular Ve Yorum	53
4.3.3. Katılımcı Kurum ve Kuruluşların Filistin Konusundaki Etkinliklerine İlişkin Bulgular ve Yorum	54
4.3.4. UNRWA'nın Filistin Konusundaki Rolü ve Çalışmalarına İlişkin Bulgular ve Yorum	56
4.3.5. UNRWA'dan Beklentilere İlişkin Bulgular ve Yorum	57
4.3.6. Sivil Toplum Kuruluşlarının UNWRA'nın Karar Süreçleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular	58
4.3.7. Hükümetlerin Filistin Sorunu Konusundaki Politikalarının Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular	58
4.3.8. Filistin Sorunu Konusunda Stk'ların Görüşlerinin Dikkate Alınma Durumuna İlişkin Bulgular	59
4.3.9. Filistinli Mülteciler Sorunun Çözümüne Yönelik Önerilere İlişkin Bulgular	59
4.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının Gözünden UNRWA'nın Faydaları.....	61
4.5. Filistinli Sivil Toplum Kuruluşlarının Gözünden UNRWA'nın eksiklikleri;.....	64
4.6. Sivil Toplum Kuruluşlarının Mülteci Sorununa Bakış Açılıarı.....	65

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜNYANIN UNWARA'YA BAKIŞI.....	68
5.1. Birleşmiş Milletlerin Görüşü	68
5.2.İsrail'in Görüşü.....	70
5.3.ABD'nin Görüşü.....	71
5.5.Filistinlilerin Görüşü.....	72

5.6.Türkiye'nin Görüşü 73

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ BÖLÜMÜ 75

KAYNAKÇA 81

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 1 : 1948 – 1999 arası kıtalara göre Yahudi göçü.....	12
Tablo 2 : 1947 İsrail – Filistin Haritası.....	14
Tablo 3 : Kudüs’te 1910 Yılı Demografik Yapı.....	16
Tablo 4 : 1948 tarihinde Mülteci olan Filistinlilerin tahmini rakamları.....	17
Tablo 5 : Filistin Halkının Kendi Ülkesindeki Statüsü	51
Tablo 6 : Araştırma Kapsamında Ele Alınan Kurum ve Kuruluşların Filistin Konusundaki Etkinlikleri	55
Tablo 7 : UNRWA’nın Filistin Konusundaki Rolü.....	56
Tablo 8 : UNRWA’dan Beklentilere İlişkin Tema ve Kodlar.....	57

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
ECA	:Afrika Ekonomik Komisyonu
ECE	:Avrupa Ekonomik Komisyonu
ECLAC	:Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu
ESCAP	:Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu
ESCWA	:Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu
FKÖ	:Filistin Kuruluş Örgütü
OSLO	: Oslo Geçici Uzlaşısı
PAB	: Parlamentolar Arası Birlik
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
UNCIO	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Örgütler Konferansı
UNDOF	: Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözlem Gücü
UNEF II	: Acil Güç
UNEF	: Birleşmiş Milletler Acil Gücü
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.
UNICEF	:Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
UNIFIL	: Birleşmiş Milletler Geçici Lübnan Gücü
UNRWA	:Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı

UNSCOP : Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu

UNTCC : Birleşmiş Milletler Filistin Konsolosluğu

BİRİNCİ BÖLÜM

AMAÇ VE YÖNTEM

1.1 Araştırmanın Amacı

Filistin meselesi siyasi, hukuki ve insani yönleriyle tam bir paradox haline gelmiştir. Bir turizm şirketi operatörü olarak Filistin'e her gittiğimde Filistin'in içinden çıkılmaz durumu biraz daha dikkatimi çekti. Uluslararası kuruluşlar başta olmak üzere bir dizi uluslararası ve yerel siyasi, askeri ve sivil kuruluş Filistin'de faaliyet göstermektedir. Bunların arasında Birleşmiş Milletler'in Filistinliler ile özel olarak ilgilenmesi için kurmuş olduğu UNRWA özellikle dikkate değerdir. UNRWA Filistin topraklarında ve Filistinlilerin mülteci olarak bulunduğu çevre ülkelerde çok sayıda faaliyette bulunmaktadır. UNRWA'nın esas amacı ise, kuruluşun kendi web-sitesinde anlatıldığı kadarıyla, Filistinlilerin hayatını kolaylaştıran, onların güvenliğini sağlayan ve hayati hizmetlere erişimlerini sağlayan projeler üretmektir. UNRWA'nın amaç ve faaliyetleri bir yana Filistinli STK'ların ve Filistin meselesinde en faal olan devletlerin bu kuruluşa yönelik algılarının özellikle araştırılmaya değer bir konu olduğunu düşündüm. Çünkü en nihayetinde UNRWA görevlerini yerine getirirken yerel aktörler ile çalışacak ve uluslararası aktörlerden, özellikle de, devletlerden destek alması gerekmektedir. Bu yüzden bu tez, Filistinli STK'ların ve Filistin konusunda ön planda bulunan devletlerin UNRWA'ya bakışını incelemeyi amaçlamaktadır.

Kurulduğu günden itibaren bölgede faaliyet gösteren UNRWA'nın çalışmalarının ilk hedefi yardım, kalkınma ve insan hakları iken neden hala Filistinlilerin korunmadığı ve güvenli bir ortamda bulunmadığı anlaşılmamaktadır. Aynı zamanda, hala bölge halkı ilaç, sağlık gibi temel hizmetler noktasında yeterli desteği alamadığı önemli bir sorundur. Aynı zamanda UNRWA'nın kuruluşundaki temel kararlardan birisi olan, Mültecilerin kendi topraklarına dönüş imkânının hala sağlanamaması, bölge halkının Birleşmiş Milletlere duyduğu güveni aşırı derecede zedelemektedir. Bu çalışma, yukarıda sayılan problemlerin yansımalarını bölgede faaliyet gösteren STK'ların gözüyle gözler önüne serecektir.

İsrail Devleti'nin kurulması ve 1948 savaşından bu güne bölgede yaşanan değişiklikler Ortadoğu'da çeşitli sorunlara öncülük etmiştir. 1948 savaşı, Kudüs sorunu, sınır çatışmaları, Arap-İsrail savaşları ve Filistinli mülteciler sorunu gibi problemlerin başlangıcı, 1. Dünya Savaşı öncesi Yahudi göçleri ile başlayan ve İsrail'in kurulması ile artış gösteren uyumsuzluk ve çatışmalar, bölgenin sürekli diken üstünde olmasına neden olmuştur. Bu krizlerin etkileri

bugün devam etmekte ve meydana gelen krizler tüm bölgenin politik durumunu etkilemektedir. Bu krizlerin en önemlisi; 1948'de meydana gelen savaş sebebi ile Filistin'de kendi topraklarında mülteci durumuna düşen Filistinlilerin yaşam mücadelesidir. Savaş sonrasında Filistin'de yaşamını sürdüren Filistinliler tarihi alanlara ve Filistin'e yakın olan bölgelere taşınmaya başlamışlardır. Filistin'de yaşanan sorunlar neticesinde göç etmeye başlayan mülteciler bu sorun giderilinceye kadar gitmiş oldukları bölgelerde yaşamını sürdürmeye devam etmiştir. Kendi topraklarını terk etmeyen Filistinliler ise kendi topraklarında mülteci durumuna düşmüştür. Her geçen gün meydana gelen sorunlar büyüyerek kriz haline bürünmüş, çözüm amaçlı oluşturulan planlamalar işe yaramamıştır. Bu nedenle Filistinli mültecilerin bu durumu gün geçtikçe iyiye değil kötüye gitmeye başladığından Filistinlilerin gelecek kaygıları (Zaferüslâm Han, 1986)

Bu sorun üzerine bir çözüm bulmak amacı ile dünya üzerinde bulunan ülkelerin temsilcisi olarak Birleşmiş Milletler, mülteciler ile ilgili çözüm arayışı içine girmiştir. 1949 senesinde 302 numaralı Birleşmiş Milletler genel kurulunda almış olduğu karar neticesinde Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) kurulmuştur. UNRWA'ya destek veren kuruluşlar arasında uluslararası toplum kuruluşları da yer almaktadır. Bu kuruluşlar Filistinli mültecilere temel insani yardımlar, eğitim, sağlık ve iş konusunda destek vermişlerdir. UNRWA yaklaşık 70 sene süresince Filistin sorununun siyasal ve yasal aşamaları ile alakadar olmuş ve mültecilere mümkün olduğu derecede önemli destekler sağlamıştır.

Kurulduğu günden itibaren bölgede faaliyet gösteren UNRWA, son zamanlarda devletler tarafından yoğun eleştirilerle karşılaşmıştır. Bu husus, UNRWA'nın devletler tarafından neden bu kadar yoğun bir şekilde eleştirildiğini de merak edilen bir durum haline getirmektedir. Bu yüzden, bu çalışma bir yönüyle bu soruya da bir cevap aramak istemektedir.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel bir yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın STK'lar ile ilgili kısmında STK temsilcileri ile yapılan mülakatlar, devletler ile ilgili bölümünde ise başkan ya da büyük elçi gibi devlet temsilcilerinin web ortamında bulunan görüşleri kullanılmıştır.

Araştırma esasında durum çalışması deseni çerçevesinde yürütülmüştür. Çünkü bu araştırma UNRWA ile ilgili STK ve söz konusu devletlerin algılarını incelemek istemektedir. Yani UNRWA bu tezde odak noktasını oluşturan meseledir. Bir ya da daha fazla olayın,

ortamın, programın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin derinlemesine incelenmesine olanak veren durum çalışmaları “ne”, “niçin” ve “nasıl” soruları doğrultusunda bir olayın ya da bir olgunun derinlemesine incelenmesi sürecinde kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada durum çalışmasını deseninin benimsenmesindeki amaç Yin (2009)’in de belirtmiş olduğu gibi güncel bir olgunun kendi bağlamı içerisinde sorgulanmasıdır.

Araştırmanın katılımcılarını ölçüt örnekleme tekniği ile belirlenen Sivil Toplum Kuruluşu temsilcileri oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde temel ölçüt temsilcilerin yer aldığı Sivil Toplum Kuruluşlarının Filistin’e insani yardımda bulunuyor olmasıdır. Filistin’de faaliyet gösteren 10 Sivil Toplum Kuruluşu yönetici ve Türkiye’den uluslararası yardım faaliyetleri olan bir Sivil Toplum Kuruluşu ile görüşmeler yapıldı. Görüşme yapılan tüm yetkililerin her birine bir kod isim verildi. (K1, K2.....K11 şeklinde) ve bulgular bölümünde yapılmış olan alıntılardaki görüşlerde kod isim olarak belirtilmiştir. Filistin’de görüşülen STK sayıları oldukça artmıştır ama genel tekrar görüldüğünden ortak ölçek alınmıştır.

Mülakatlar şu STK lar ile yapılmıştır: PNGO Filistin STK’lar Birliği, Al Haq İnsani Yardım Derneği, Unutulmaması Gereken Kadınlar Derneği, ADDAMEER Mahkumlara Destek ve İnsani Yardım Derneği, Al Mezan İnsan Hakları Derneği, Al-Sadeel Palyatif Bakım Derneği, Badıl Araştırma Merkezi, Tarımsal Çalışma Komiteleri Birliği (UAWC), Sınır Tanımayan Gençler Birliği, Yedi Hilal Derneği, Burçların Yükselişi Derneği

Araştırma verileri araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış mülakat formu ile toplanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular hazırlanırken öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonucu belirlenen sorular ve görüşme formunun açık ve anlaşılabilirliğinin denetlenmesi amacıyla uzman görüşü alınmış ve uzman görüşü doğrultusunda görüşme formuna son hali verilerek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Görüşmeler esnasında sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerine çok sayıda soru yöneltilmiş ve her bir görüşme ortalama bir saat sürmüştür. Katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yanıtlar araştırmacı tarafından daha sonra analiz edilmek üzere not edilmiştir. Görüşme formları aracılığı ile elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri birlikte kullanılmıştır. Betimsel analiz çerçevesinde araştırmanın alt problemlerinden hareketle temalar oluşturulmuştur. İçerik analizi sürecinde ise katılımcı görüşlerinden hareketle kodlamalar yapılmıştır.

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanmasında Yıldırım ve Şimşek (2008) tarafından ifade edilen inandırıcılık (iç geçerlik), aktarılabirlik (dış geçerlik) tutarlık (güvenirlik) ve teyit edilebilirliğin sağlanmasına dikkat edilmiştir. İnandırıcılığın sağlanmasına yönelik olarak veri toplama aracının geliştirilmesi ve veri analizi süreçlerinde uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırma nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde yapılandırıldığından genellemeler yapılmasına olanak vermemektedir. Dış geçerliğin sağlanmasına yönelik aktarılabirliğin sağlanmasına dikkat edilmiş ve araştırmanın veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analizi gibi süreçleri ayrıntılı betimlenmiş ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği benimsenmiştir. Tutarlığın sağlanması için araştırma verileri ve veri analizleri (tema ve kodlar) bir alan uzmanına sunularak tutarlık incelemesi yapılmıştır. Son olarak teyit edilebilirliğin sağlanması amacıyla araştırma sonuçları hem tutarlık incelemesini gerçekleştiren uzman hem de katılımcılardan iki tanesi ile paylaşılarak araştırmada ulaşılan sonuçların teyit edilmesi gerçekleştirilmiştir.

Daha önce de bahsedildiği gibi bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ancak araştırma yer yer tarihsel analizler üzerine de bina edilmiştir; bu kapsamda bir olay ve konuyla ilgili geçmişte ne olduğu ve olayın nasıl meydana geldiği irdelenmiştir. Adım adım ilerleyen yöntemde temel unsur, soruların yanıtları aranırken tarihsel verilerden yararlanılmasıdır. Oldukça sistematik olan metotta; birincil, ikincil, hatıralar ve resmi kaynaklar olmak üzere dört çeşit kaynaktan yararlanılmaktadır. Birincil kaynaklar, geçmişten günümüze ulaşan günlük, mektup, film, fotoğraf ve roman gibi materyallerden oluşmaktadır.

Bunlara ulaşmanın güç olduğu durumlarda ise kaynakları inceleyen uzman kişilerin elde ettiği sonuçlardan, yani ikincil kaynaklardan faydalanılmaktadır. Resmi kayıtlar, güncel şekilde arşivlenen yayınlardan oluşurken, bunlara örnek olarak; TBMM tutanaklarını ve nüfus bilgilerini verebiliriz. Hatıralar ise anılar kapsamında ele alınmış olan olayların metne dökülmüş hali olarak karşımıza çıkan kaynaklardır. Belge incelemesini; belgeler, arşiv kayıtları ve materyallerin veriyi toplama, çözümleme işlemi olarak değerlendirebiliriz. Söz konusu sistemde yapılacak araştırmanın konusu, ne tür belge incelemesi gerektiği konusunda analize yön vermekte ve çıkan sonuç, işleyişe göre şekillenmektedir.

Bu meselenin mevcut önemi ve Filistin meselesindeki gelişmelerle etkileşimi nedeniyle, bu araştırma UNRWA'nın çalışmalarının yerel halk ve STK'lar gözünden nasıl görüldüğünü amaçlamaktadır. BM, Ajansın ortaya çıkışı ve nedenleri hakkında bilgi verirken, UNRWA'nın Filistinli mülteciler sorunundaki önemini ve rolünü açıklamaktadır. BM'nin, partilerin ve

mülteci ülkelerin tutumları tartışılmakta ve mevcut UNRWA krizinin Filistinli mülteci sorununa etkisi ve UNRWA'nın geleceği beklentileri tartışılmaktadır. Bu kuruluşlardan biri de UNRWA'dır, UNRWA'nın mültecilere yönelik yapmış olduğu çalışmalar da bu tezin sınırlılıkları arasında yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

FİLİSTİN MÜLTECİLERİ MESELESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

2.1.Filistin'in Tarihi

Kuzey bölgesinde Suriye, doğu kısmında Lut Gölü ve Şeria akarsuyu, batı tarafında Akdeniz ve güneyde Mısır'ın bulunduğu bölgeye, M. Ö. 12. Yüzyılın içerisinde Filistler denilen halkın göç etmesiyle bu coğrafyaya Filistin adı verilmiştir.(Armaoğlu, 2014) Filistin, Konumu itibariyle önemli, doğal kayaları açısından zengin ve her inançtan motifler taşımasından ötürü farklı farklı toplulukların hükmetmek istediği bir bölge olmuştur.

Dünya tarihindeki ilk yerleşim yerlerinden olan bu bölgeye ilk başta Sâmi'ler, sonrasında Kenan halkı, akabinde Fenike kavmi daha sonrasında ise Aramiler hükmetmişlerdir(Armaoğlu, 2014). Günümüzde en bilinen tabiriyle bölgeye “Kenan Diyarı” denilmiştir. Mısır bölgesinde Firavun 'un zulümlerinden kaçıp Hz. Musa liderliğinde Filistin'e göç eden İsrail oğulları M. Ö. 11. Yüzyıl içerisinde tarihin ilk İsrail devletinin temelini atmışlardır. Yıllar sonra İsrail devleti M. Ö. 721 tarihinde Asur krallığı tarafından yıkılmış ve sonrasında Babil kralı tarafından Filistin bölgesinde bulunan Yahudiler zorla gönderilmiştir(Yûsuf Sâmi Yûsuf, 1989)

M.Ö. 63'te Roma tarafından Filistin ele geçirilmiş ve akabinde resmi din olarak Hristiyanlığı benimseyen devlet yapısı sebebiyle bölge Hristiyan motifler ile bezenmiştir. Hz. Peygamber, Filistin içerisinde bulunan Kudüs bölgesindeki Aksa mescidinde miraç olayı meydana gelmesinden dolayı İslam'ın ilk yıllarından itibaren Müslümanlar için çok önemli bir bölge olmuştur. Zamanın halifesi Hz. Ömer'in tarafından gerçekleşen fetih ile birlikte bölge Müslümanların hâkimiyeti altına girmiştir. Sonrasından Emeviler ve Abbasiler ile yönetilip akabinde Fatimiler ve Selçuklular'ın ele geçirmesiyle yıllar boyu İslam devleti olarak yönetilmiştir. Haçlı seferlerinin düzenlendiği 1099 yılından Selahaddin-i Eyyubî tarafından Kudüs şehri fethedeceği 1187'ye kadar bölge Hristiyanlar tarafından yönetilmiştir. 15 yıl Selahaddin bölgeye hükmetmişse de sonrasında bölge yeniden haçlıların hükmüne girmiştir. Sonrasında ise Memlûklüler bölgede yönetici olarak parça parça bütün toprakları ele geçirmişlerdir(C. Brockelmann,1992)

Yavuz Sultan Selim'in 1516'da Kudüs'ün fethi ile sonuçlanacak seferiyle beraber bölge Osmanlı'nın hükmüne girmiştir. İlk Dünya Savaşı'na kadar 400 sene yönetim aynı şekilde Osmanlı hanedanı tarafından idare (Ali Sevim,1993)

2.2. İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Aliyah

Filistin ismi geçmiş dönemlerde Akdeniz'e kıyısı olan Şam'ın güney kısımlarına deniliyordu. Burada yıllarca yaşayan binlerce insan vardı ve tarihi süresince çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Filistin son olarak I.Sultan Selim'in Bilad-üş Şam'ı 1517 yılında fethetmesiyle Osmanlı'nın eline geçmiştir. 1917 yılına kadar Osmanlı Devleti bu bölgeye hükmetmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda İngilizlerin Osmanlı Devleti'ni mağlup etmesi ile bölgede İngiliz hâkimiyeti başlamıştır. (Al-ustath, 2009: 357).

Filistin'in kaderini belirleyen ve bugünkü sorunları da başlatacak olan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Arthur Balfour'un 02/11/1917 tarihinde "Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de Yahudi halkı için milli bir yurt kurulmasına ılımlı bakmaktadır ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olmak için elinden geldiğince çaba gösterecektir. Filistin' de hala var olan Yahudi olmayan kişilerin toplumsal ve dini açıdan haklarına veya Yahudilerin başka ülkelerdeki hak ya da politik pozisyonlarına zarar verecek herhangi bir şeyin yapılmasının mümkün olmadığı anlaşılmalıdır (Al-kayyali, 1990: 190-193). İngilizlerin sarf edilen bu sözlerden sonra her kesimde bulunan Yahudi toplulukları Filistin'e göç etmeye başlamış, taşıma aşmasında yapılan masraflar sonradan kurulacak olan Yahudi Ajans'ı tarafından karşılanmıştır. Yahudiler taşındıkları yerde İngiliz güçlerinin koruduğu kapalı yerleşim alanlarında kalmaya başlamışlardır. İngilizler, bunun dışında Filistin'den çekilecekleri 1948'den sonraki döneme hazırlamak amacıyla Yahudi militanları eğitip silahlandırmışlardır. 1917-1948 yılları arasında Filistinliler ile İngiliz güçleri ve Yahudi örgütleri arasındaki çatışmalar kesintisiz sürmüştür. Daha sonraki süreç, İngiliz güçlerinin Filistin'den geri çekilmesi, Yahudilerin tarihi Filistin topraklarının %79'unu ele geçirmesi ve bu topraklar üzerinde İsrail devletinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır (Alshammari, 2014: 351).

İngiliz Devleti, bölgeye hükmettikten sonra, önemli bir yere sahip olan Orta Doğuda, Araplar ile kendi arasına girecek tampon bir alan meydana getirmeye ve kendilerinin sözünden çıkmayacak bir topluluk oluşturma gayretindeydiler. Bu doğrultuda Şam'ın Batısını gözlerine kestirdiler. Süveyş kanalına yakın olan bu bölge aynı zamanda Yahudilerin bu bölgede haklarının olduğunu iddia etmeleri de İngilizler için çıkarlarına göre hareket etmeyi

kolaylaştırmıştır. Bu durum Yahudilerin Filistin bölgesinde yaşamalarını sağlamak ve Filistin'i oluşturan bu toprak üzerinde kendilerinin devletlerini oluşturma adına gereken tüm siyasi ve ekonomik gereksinimleri sunması ile Yahudileri yönlendirmiştir(Armaoğlu, 2017)

Aliyah sözcüğü İbranice 'de yükselme ya da yukarı çıkma olarak addedilmiş ve Yahudiler tarafından diasporadan kutsal topraklara tek tek veya toplu bir şekilde göç etme anlamında kullanılmıştır (Ulutaş, 2012: 18). Siyonist organizasyonların politik farklılıklarına rağmen üzerinde uzlaştıkları konu, Filistin topraklarına Yahudi göçünün gerekliliğiydi. İbranice yükselme manasına gelen aliya kelimesi ile isimlendirilen Filistin'e Yahudi göçü, Siyonist hareketin en büyük önceliklerinden biriydi. Önce Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da İngiliz Manda Yönetiminin sınırlamalarıyla karşı karşıya kalan Siyonistler, aliyanın devam edebilmesi için birçok yasal ve yasadışı yollara başvurdular. Kısıtlamalara rağmen engellenemeyen aliya, Siyonist organizasyonların idaresinde planlı ve aralıksız bir şekilde devam etti. Siyonist aliya, 1882 yılından bugüne kadar milyonlarca Yahudi'yi dünyanın dört bir yanından Filistin'e getirdi. (Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak, Ziya, 2012)Farklı sebeplerden dolayı çeşitli aralıklarla Filistin- 'e yerleşme sağlanmış ve artan nüfus bölgenin demografik değişimine sebep olmuştur. İsrail'in kuruluşuna kadar birçok göç dalgası yaşanmıştır ancak burada tez konusu gereği üç adet aliyah sürecine değinilecektir.

Sistematik göçler başlamadan önce, Filistin'e yapılan yerleşmeler genellikle din odaklı olmuştur. Kutsal mekânları ziyaret etme ve Filistin'i dini bir merkez haline dönüştürme fikri siyasi Siyonizm düşüncesinden önce gelişmiştir. Bu durumun ana sebebi, Ortaçağ'da Yahudilere karşı düşmanlığın din ekseninde gelişmesinden kaynaklanmaktadır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise, şiddetin boyutu ırki bir temele dönüşmüştür. Irksal problemlerin arka planında, Fransız İhtilali ve milliyetçilik akımı yer almaktadır. Avrupa'da var olan siyasi ve sosyal gelişimler, Yahudileri milli bilinç ideolojisi etrafında birleştirmiş ve çözüm arama sürecine yönlendirmiştir. Yahudiler, 19. yüzyıldan sonra milli bilincin yükseltilmesi ve Filistin'de bir vatan elde edilmesi adına düzenlemeler yapmıştır. Batı Avrupa'da yaşayan Yahudiler arasında gelişen emansipasyon (kurtuluş, özgürleşme) hareketi ile birlikte ekonomik, siyasi ve medeni alanlarda var olan kısıtlamalar yavaş yavaş son bulmuş ve Yahudiler kendi mesleklerini seçebilme, istediği iş alanına atılma ve seyahat etme özgürlüğüne kavuşmuştur. Doğu Avrupa'da büyük bir nüfus oranına sahip olan Yahudiler ise emansipasyon hareketinden ziyade Siyon'a özlem duymuş ve Filistin'e göç etmenin yollarını aramışlardır. Filistin'in anlamını, önemini ve hayatlarındaki yerini incelemişler ve birçok eser kaleme almışlardır.

Örneğin; Yehuda Alkalay'ın Duy Beni İsrail ve Zwi Kalisher'in Siyon'u Arama önemli eserler arasında yer almaktadır (Türk, 2007: 85).

1900'lerin başında Yahudilere uygulanan şiddet genellikle ırk ekseninde yapılmıştır. Milliyet fikrinin temelinde Fransız ihtilalinin gerçekleşmesi ile beraber Avrupa'da yaşayan Yahudilerin ırk temelinde buluşmasını sağlamıştır. Bu birliktelik ile beraber Filistin bölgesinde bir devlet kurma fikri adına çalışmalar başlamıştır. Avrupa'nın batısında yaşayan Yahudi toplulukları arasında başlayan, kurtulmak ve özgürlük anlamına gelen "emansipasyon" hareketinin başlamasıyla beraber Yahudiler çalışma özgürlüğü, iş seçebilme ve özgürce seyahat edebilme özgürlüğüne kavuşmuşlardır. Bununla beraber Filistin bölgesine göç etmeni yollarını aramaya başlamışlardır.

Filistin bölgesinde bir Yahudi devleti kurma düşüncesi akıllarda gezdiği dönemde Filistin bölgesi Osmanlı'nın himayesi içerisinde bulunmaktaydı. 1878 Rus – Osmanlı savaşının akabinde Osmanlılar büyük kayıplar vermişlerdir. Bu kayıplar sonucunda Avrupa'nın doğusunda yaşayan Müslüman halk ve Yahudiler Osmanlı'nın iç bölgelerine doğru göç etmişlerdir. 1882 yılında çok büyük oranda Rusya'dan gelen Hovevey Sion ve Bilu hareketlerine bağlı yaklaşık 25.000 Yahudi'nin oluşturduğu göçmenler (olim) gurubu yaklaşık 2500 Yemen Yahudisi ile birlikte birinci dalga Siyonist aliyayı (1882-1903) teşkil ettiler.(Ulutaş.....)Devrin sultanı 2. Abdülhamid göç eden Yahudi halkını ilk başta Edirne ve İstanbul'a yerleştirmiş daha sonrasında ise Kıbrıs ve Filistin bölgesine göç etmelerine müsaade etmiştir. Yahudi halkının ilk hedefleri zarar görmeyecek bir bölgede yaşamlarını sürdürmeyi düşünmek olsa da esas gayeleri Filistin bölgesine göçmek olmuştur. (Buzpınar,1994: 71) Rişon leSiyon, Zihron ve Yesod haMaale gibi tarımla uğraşan yerleşkeler kuran bu göçmen grubu, özellikle ziraat konusundaki yetersizlikleri dolayısıyla Filistin'de başarısızlığa uğradılar. Bu grup göçmenin belki de büyük başarısı, Elizer Ben Yehuda önderliğinde gelişen eğitim ve kültür atılımıydı. Modern İbranice'nin babası olarak bilinen Ben Yehuda, İbranice'nin tekrar günlük konuşma dili olarak kullanılmasında çok büyük rol oynamıştır. (Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak, Ziya, 2012)

Filistin'e göç eden Yahudilerin göç dalgaları 1882, 1904 ve 1919 tarihlerinde başlaması ile üç farklı aliyah gerçekleşmiştir. (Buzpınar, 1994) Avrupa'nın doğusunda antiseminstik hareketlerin yoğunlaşması ile Filistin bölgesine kitleler halinde göçün başlamasını sağlamıştır. Balfour Deklarasyonunun yayınlanması ile beraber bu göçler hızlanmıştır.

Rusya federasyonunda Yahudi halkına yönelik ikinci sınıf vatandaş muamelesi ile beraber Rus Çarı 2. Alexander'e yönelik suikastın sonucunda ölmesi ile beraber Yahudilere yönelik baskılar yerine saldırılar gerçekleşmeye başlamıştır. Baskıların artmasıyla beraber zarar görmeyecekleri topraklara göç eden Yahudiler Osmanlı tarafından kabul edilmiştir. 1881 ile 1903 tarihleri arasında Polonya'da, Romanya'da ve Rusya'da yaşayan 134 bin Yahudi Amerika bölgesine, 5 bin Yahudi Filistin bölgesine ve 10 bin Yahudi diğer farklı ülkelere göç etmiştir. Böylelikle ilk aliyah gerçekleşmiştir. (Bostancı, 2006) 1892'de ise Avrupa'nın doğusu ve güneydoğusunda bulunan devletlerden ikinci aliyah gerçeklemiştir. Genelinin sosyalist düşünceye sahip olan gençlerin oluşturduğu ikinci aliyah süreci Yişuv'un genel yapısını, kurumların oluşmasını, politik sistemin ve sosyal planlamanın temelini atılmasına ve Tel Aviv şehrinin kurulmasını sağladı. (Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak, Ziya, 2012) 500 binden fazla Yahudi Amerika bölgesine göç etmiştir. 1914 gelindiğinde 3 milyon Yahudi Amerika'da, 300 bin Yahudi ise de diğer ülkelerde mülteci olarak yaşamakta olduğu anlaşılmaktadır. 1929 tarihinde bu rakam 4 milyonu bulurken 120 bin Yahudi Filistin bölgesine yerleşmiştir. (Fahredden, 2017)

Üçüncü (1919-1923) ve dördüncü (1924-1929) dalga göçmenler özellikle Rusya ve Doğu Avrupa'dan geldiler. Üçüncü aliyah ziraat konusunda eğitilmiş öncü (Halutzim) diye isimlendirilen göçmenleri Filistin topraklarına getirdi. (Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak, Ziya, 2012) Filistin topraklarında Yahudi tarım komünlerinin kurulmasında, "Yahudi işçi" kavramının içini doldurulmasında, Histadrut'un ve Hagana'nın kurulmasında kilit rol oynadı. Genelde orta sınıf ailelerin teşkil ettiği dördüncü dalga göçmenler ise şehirlerde küçük işletmeler ve hafif sanayi kurarak yerleştikleri şehirlerin gelişmesine katkıda bulundular. (Mordehay Naor & Dan Giladi, 1990)

I. ve II. Aliyah yani Siyonistlerin Filistin'e göçlerinin üçüncü bölümü bu dönemde yaşanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa devletleri ve imparatorlukların yıkılması, Rusya'daki Bolşevik Devrimi ve Rusya-Polonya Savaşları sonucunda Yahudilere yapılan baskılar nedeniyle 37.000 civarında Yahudi Filistin'e göç etmiştir. Dördüncü Siyonist göç 1923-1929 yılları arasında gerçekleşmiş ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda 80.000 kadar tahmin edilen Filistin'deki Yahudi nüfusu 1929'da 170.000'e çıkmıştır. Oran olarak baktığımızda 1923'te nüfusun %11'ini teşkil eden Yahudiler, 1929'da bu oranı %17'ye çıkarmış, 1929'da başlayan beşinci Siyonist göç sırasında da

1936 yılında bu oran %31'e yükselmiştir. Bu dönemde Yahudi göçüne ivme kazandıran en önemli olgu Almanya'da iktidara gelen Nazilerin, Antisemitizmi politikalarının temeline oturtmaları ve Avrupa ülkelerinin de Almanya'dan etkilenerek kapılarını Yahudilere kapatmaya başlamalarıdır. Tarihe Holocaust olarak geçmiş, Hitler'in Führer'i olarak hayata geçirdiği Yahudi soykırımı Filistin'e Yahudi göçlerini arttırmış ve 1940'a gelindiğinde Yahudilerin bölgedeki nüfusu 467.000'lere yükselmiş ve toplam nüfusun üçte birini oluşturmuşlardır. Yahudilerin toprakları da büyük ölçüde artmış 1914'te 400.000 dönüm olan toprakları, 1930'da 1.170.000 dönüm olmuştur.(Tutu, Eylül Renin, 2015)

Beşinci (1929-1939) alıya sürecinin temel dürtüsü siyanizm fikri olmuştur. Avrupa'da zor şartlar altında yaşamaya çalışan Yahudilere karşı yapılan eziyetler her geçen gün artmaktaydı. Bu zorlama ile göçmeye zorlanan Yahudiler olduğu gibi, Ferdi olarak şahsi gayretler ile Filistin bölgesinde bir vatan kurma hayaliyle yola çıkanlarda göz ardı edilemez. Hiçbir statüye bakılmadan tüm Yahudilerin göç hakkını elde etmesiyle planlanan ve programlı bir şekilde yürütülen Aliyah, İsrail devletinin kurulmasında önem arz etmektedir. (Güven, 2011: 78) Hitler Almanya'da iktidar olunca söylemleri ve politikaları nedeni ile 160 bin Yahudi Filistine göç etti. İngiliz manda sistemine takılan 90 bin Yahudi ise farklı yollar ile Filistin'e girmeyi başardı. Beşinci aliy süreci demografik yapının hızlıca değişmesine neden olmuştur. (Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak, Ziya,2012)

Filistin topraklarına en büyük göç İsrail'in kurulması ile gerçekleşmiştir. 1948-1951 yılları arasında Filistin topraklarına 700 bin'den fazla Yahudi göç etmiştir. Bu şekilde Yahudi nüfusu bu yıllar içinde ikiye katlanmıştır. Göçmen Yahudilerin 350 bini holokost sonrası Avrupa'dan geri kalan kısmı ise Ortadoğu'da ki çevre ülkelerden göç den Yahudilerden oluşmaktadır. Bu göç sonunda Ortadoğu ülkelerinde yaşayacak Yahudinüfusu Filistin toprakları dışında başka ülkelerde neredeyse kalmamıştır. (Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak, Ziya, 2012)

Altıncı (1950-1960) alıya süreci Afrikadaki Yahudilerin göç etmesi ve 1967 altı gün savaşı sonrası İsrail'in yenilmezlik algısından dolayı ve aynı zamanlarda SSCB'nin dağılması ile beraber 900 bin Yahudibölgeye göç etmiştir. (Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak, Ziya, 2012) 1950'de yasalaşan "Geri Dönüş Yasası" nedeni ile Yahudi toplulukları farklı nedenler ile İsrail'e göç etmekteydiler. Günümüzde İsrail'deki yaklaşık 5,5 milyonluk Yahudi nüfusun %65'i

İsrail doğumlu iken, geri kalan %35'lik kısmı ise başka bir ülkede doğup İsrail'e göç edenler teşkil etmektedir. (Keren HaYesod, Nüfusİstatistikleri)

Aliya, hala İsrail devletinin nüfus politikalarında çok önemli bir yer teşkil etmektedir. İsrail hükümetleri sadece aliyadan sorumlu olan bakanlık ve bu bakanlığa bağlı olarak çalışan kuruluşlar ve diğer STK'lar ile birlikte hala dünyanın dört bir köşesine dağılmış olan Yahudilerin İsrail'e göç etmelerini teşvik etmektedirler. Yeni aliya yapmış olanlara (Oleh Hadaş) sunulan teşvikler paketi içerisinde bir takım vergi muafiyetleri, eğitim imkânları, kira yardımı vb. unsurlar bulunmaktadır. (Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak, Ziya, 2012)

Tablo 1 : 1948 – 1999 arası kıtalara göre Yahudi göçü

Yıllar	Asya	Afrika	Avrupa	Amerika & Okyanusya	Toplam
1948-1951	237,000	94,000	327,000	5,000	687,000
1952-1950	35,000	146,000	103,000	10,000	294,000
1961-1970	49,000	151,000	139,000	45,000	384,000
1971-1980	27,000	16,000	213,000	73,000	330,000
1981-1989	10,000	23,000	60,000	40,000	133,000
1990-1994	6,000	32,000	554,000	17,000	609,000
1995-1999	39,000	12,000	276,000	20,000	347,000
Toplam	403,000	474,000	1,672,000	210,000	2,784,000

1948-51 tarihlerinde gelen 24,000 kişinin son yaşadıkları kıta bilinmemektedir.

Kaynak: (History/Centenary of Zionism/Aliya and Absorption

<http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern,>)

Filistin bölgesine göç eden Yahudilerin iskânını ve tarımsal alanlarda çalışmasına öncülük eden Dünya Siyonist örgütü ile Yahudi liderlerin çalışmaları sonucunda demografik yapı kısa sürede değişiklik göstermiştir. İlk istihdam Yafa'ya göç eden 3 bin Yahudi'nin zirai alalarda çalıştırılması ile başlamıştır. (Arslan,2006) Hirsch, Baron ve Rothschild'in öncülüğünü yaptığı Yahudi Kolonizasyon Birliği ile Siyon Âşıklarının çalışmaları sonucunda 30'dan fazla yeni Yahudi yerleşim birimi kurulmuştur.(Buzpınar,1994: 80) yerleşim yeri kurulan bu bölgeler Yahudi halkı tarafından önemli olan Tiberya, Safat, Hebron ve Kudüs civarındır. Göçlerden önceki 1882 Filistin bölgesinin nüfusu 24 binden fazla iken 1895 tarihine gelindiğinde nüfus 48 bine dayanmıştır. (Deveci, 2014: 16). İlk aliyah sürecinden sonra 350 bin dönüm toprak satın alınarak 100 bin yeni Yahudi yerleşim merkezi inşa edilmiştir.Filistinli mülteciler sorunu, İsrail devletinin Filistinlilerin topraklarında oluşturulmasıyla başlamıştır. Bununla birlikte İngilizlerin uyguladığı politikalar, Haganah, Irgun, Stern, lehi ve Palmach gibi oluşturulan Siyonist terör örgütlerinin Filistin halkına uyguladıkları baskılar sonrası köy ve mahalleleri bırakmaya zorlamaları gibi etkenler mülteci sorununu daha da büyütüştür. Yahudi göçlerinin artan sayısı ile Filistin bölgesinde yaşayan Siyonist nüfusun çoğalması ile yapılan baskılar artmıştır. Bu zorlamalar ile bölgede yaşayan Filistin halkı ilk başta çevre bölgelere akabinde daha uzak bölgelere göç ederek mülteci konumunda yaşam sürmeye devam etmek zorunda kalmışlardır. Yafa bölgesinde İbranice en fazla konuşulan dil olmuştur. (Karaman,1991: 342)

Tablo 2 : 1947 İsrail – Filistin Haritası

Kaynak: (TDV Ansiklopedi. 2005: 153)

İsraililer tarafından kurulup yönetilen Haganah, Irgun, Stern, lehi ve Palmach gibi Siyonist örgütler, Filistinlilere karşı ülkelerini terk etmeleri için farklı terörizm faaliyetleri düzenlemişlerdir. Amaçları doğrultusunda yaralama, öldürme, evleri yıkma, tahrif etme, ürünleri yakma gibi sayısızca saldırı gerçekleştirmişlerdir. Bahsettiğimiz bu Siyonist gurupların Filistin çevresinde gerçekleştirmiş olduğu, belgelenmiş 35 beş katliamı vardır. Fakat bu sayının çok daha fazla olduğu dillendirilmektedir. Bu katliamlardan en çok bilineni Deyr Yasin, Beyt Daras ve Teyra'da uygulanan katliamlardır (Al-ustath, 2009: 286). Bu eylemler Filistinlileri yıldırma ve göçmelerini sağlamak adına yapılmamıştır. Menahem Begin, Deyr Yasin katliamı hakkında şunları söylemiştir: "Deyr Yasin'de olanlar İsrail topraklarındaki Arapları paniğe sürükledi. Araplar korkarak Yahudi güçlerinden kaçtı. Arapların kaçması Hayfa'da büyük zaferler yaşamamıza katkısı oldu" (Al-ustath, 2009: 286).

İngilizler Filistin’i terk etme düşüncesini 19 Şubat - 15 Mayıs 1948 tarihlerine arasında gerçekleştirmişti. İlk faaliyet Yahudi etkinliğinin fazla olduğu alanlardan çıkmaktı. İngiliz güçleri topraklardan geri çekilirken bütün yetki ve kontrolleri, idari işleri, askeri kampları, havaalanları, silah depoları ve mühimmatı Yahudi Ajansı’na vermişti (Al-Baytar, 2013: 187).

Böylelikle Yahudiler fazlaca güçlendiler ve Filistinlilerin karşısında duracak askeri bir güç oluşturdular. Arap bölgelerinden çekilme işlemini İngiliz güçleri son günlere bırakmış, böylece Filistinli halkın askeri güç oluşturma ve topraklarını savunma imkânı kalmamıştı (Al-ustath, 2009: 288). Bölgedeki Arap devletleri kendi halklarının katılımı ile bir ordu kuruldu. Bu orduda Mısırlılar, Suriyeliler, Ürdünlüler ve Iraklılar bulunuyordu. Bu orduya “kurtarma ordusu” adı verildi. Tek amacı vardı bu ordunun. Filistinlilerin topraklarını işgal eden Siyonistlerin karşısında durmaktı. Ancak onca gücün bir arada toplanmasına rağmen Arap siyasi kararın olmaması, Arap ülkelerinin daha yeni kurulmuş olması, altyapılarının halen sömürgeci devletlere bağlı olmasından dolayı Yahudi güçleri engellenemedi (Al-ustath, 2009: 290). 15 Mayıs 1948 tarihinin ilk saatlerinde İngilizler Filistin topraklarından çıktıklarını ilan ettiler. İngiltere’nin ilanını az öncesinde ise Tel Aviv’de Yahudi Konseyi, oluşturulacak sınırlar bildirilmeden “İsrail” adlı bir devletin kurulduğunu duyurdular. Bu durumdan rahatsız olan Araplar ile Siyonizm grupları arasında başlayan 1948 savaşı, Arapların ağır bir yenilgiye uğraması ile sonuçlandı. Bunun sonucunda Filistin’de 531 şehir ve kasaba Filistinlilerin elinden çıkmış oldu (Al-Baytar, 2013: 190). Bölgede yaşayanlar Arap ordusunun zayıf vermemek adına bölgede yaşayanlara evlerini geçici bir süreliğine terk etmelerini daha sonra tekrar dönmelerini söylemiştir. Ancak savaşın Arap ordularının hezimetleriyle sonuçlanmasıyla bu topraklar kaybedildi (Glimour, 1993: 118).

Filistin’de Siyonist yerleşim oluşturma fikri, ilk olarak 1897 senesinde İsviçre’nin Basel şehrinde düzenlenen konferans esnasında ortaya çıkmıştır. Konferans geneli konuşma yapıldıktan sonra yerleşim için hedefler aşağıdaki gibi tespit edilmiştir (Alhalili, 1979: 108). Ayrıca konferansta Yahudilerin dünyanın dört bir yanında birbirleriyle muhatap olmalarında İbranice, resmi dil ilan edilmiş ve bu kararın doğrultusunda modern İbranice inşa edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu dağılırken Avrupa ülkeleri, başta İngiltere ile Fransa olmak üzere, eski Osmanlı topraklarını sömürmek amacıyla kendi aralarında paylaşım planlarını gizlice çiziyorlardı. Bunun en belirgin örneği de tarihe Sayks-Picot Anlaşması olarak geçecek olan Şam bölgesi (Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün) ile Irak topraklarındaki nüfuz alanlarını belirlemek için Fransa ile İngiltere arasında imzalanan anlaşmadır. Arap dünyasının birçok

ülkesini sömürmek amacıyla işgal eden İngiltere'nin 1917 yılında Filistin'i işgal ederken niyetinde sömürgecilikten başka ve daha büyük planlar vardı.

Zira İngiltere, 1917 yılında tarihte Belfor Vaadi olarak bilinecek olan Siyonist harekete Filistin toprağı üzerinde Yahudilerin bir milli devlet kurmalarına yardım edeceklerinin sözünü vermektedir (Muhammed, 2011:20). Yahudilerin 19. yüzyılın sonunda başlayan Filistin'e göçleri İngiltere işgali ile hız kazanmıştır. İngiltere'nin işgali sırasında Yahudiler, Filistin'e tüm dünya ülkelerinden adeta akın etmiş, Filistin toprağı üstünde küçük küçük yerleşim yerleri kurmaya başlamışlardır. 1918 yılında sayıları 55 bin (nüfusun %8'i) olarak tespit edilen Yahudi yerleşimciler, 1948 yılında 650 bine (nüfusun %31'i) ulaşmıştır (Salih, 2002:20).

Filistin'e göç eden Yahudiler, İngilizlerin müsaadesiyle toprak elde etmeye başlamışlardı. Hayallerinde hep Filistin'de bir milli vatan kurmak vardı. Yahudilerin Filistin'e göçleri dikkat çekici boyutlara ulaştığı zaman Filistinliler ve Araplar tarafından protesto edilse de Yahudilere Filistin'de bir milli vatan kurmaları için yardım etme sözü veren İngilizler tarafından dikkate alınmamıştır. Protesto hareketlerini genişleten Filistinlilere karşı İngiltere zaman zaman aşırı güç ve şiddet uygulamıştır. Filistinliler uygulanan şiddet karşısında işgalcilere ve Yahudi yerleşimcilere karşı silahlanmaya başlamış, fırsat buldukça saldırı düzenlemişlerdir.

1908 yılında 2. Meşrutiyet ilan edilirken Yahudilerin Filistin bölgesinde nüfusları üç katına çıkmış 80 bini geçmiştir. Durumun vahametinin farkına varan ittihatçılar bölgedeki Yahudi nüfusunun dağıtılmasına karar almışlarsa da Yahudilerin baskısıyla sadece Filistin bölgesinde yaşamak istediklerini anlamışlardı. (Umar,2002: 412) Böylelikle 1914 tarihine gelindiğinde Tel Aviv'de 140 hane ve 1,500'ü aşkın nüfusa sahip olan ideallerinin temelini inşa etmeye başlamışlardır. (Gümüş, 2009: 149)

Tablo 3 : Kudüs'te 1910 Yılı Demografik Yapı

Yıl	Müslüman	Hristiyan	Yahudi	Toplam
1910	12,000	13,000	45,000	70,000

Kaynak: (Avcı,2004: 125)

İkinci Aliyah sürecinde Filistin göç eden Yahudi sayısı 39 bine yakındır. (TDV Ansiklopedisi, 2005: 156) Rusya’da Bolşevik ihtilali ve Balfour deklarasyonu ile üçüncü aliyah dönemi başlamıştır. Rusya’da can kaygısı ile Fillisine 37 bin Yahudi göç etmiştir. İngiliz manda sistemi sonucunda göçün serbest olması ile beraber 17 bine yakın Yahudi bölgeye göçünü tamamlamıştır. (Tanlak,1988: 129) 1922’ye gelindiğinde bölgedeki demografik yapı tamamen değişmiştir. Filistin topraklarında 589 bin Müslüman varken Yahudi sayısı 84 bin civarına yükselmiştir. Şehirlere göre Yahudi nüfus Kudüs’te %54, Yafa’da % 16 Tel Aviv’de %100, Tabarya’da %64, Hayfa’da %16, Safad’ta ise %34 olmuştur. (Deveci,2015: 315)1948’de yaşanan savaşın akabinde Filistinlilere ait toprakların %80’ine yakını Filistinlilerin ellerinden çıkmış bulunmaktadır. Buradaki bölgeye İsraililer hükmetmeye başlayıp devlet kurmuşlardır. Bu devlet küresel ölçekte resmi olarak aynı zaman zarfında tanınmıştır. Yaşanan bunca olaylar doğrultusunda bölgede yaşayan 726.000 Filistinli göç edip mülteci durumuna düşmüşlerdir. (Saleh,2010: 18)

Tablo 4 : 1948 tarihinde Mülteci olan Filistinlilerin tahmini rakamları

Göçün Hedefi	İngilizlerin Tahmini	Amerikalıların Tahmini	BM’nin Tahmini	İsraili Özel Kurumlar	İsrail Hükümeti	Filistinli Kaynaklar
Batı Şeria	320,000	-	190,000	200,000	-	363,689
Gazze	210,000	208,000	280,000	200,000	-	210,137
Lübnan, Suriye, Ürdün ve Diğer Ülkeler	280,000	667,000	256,000	250,000	-	248,324
Toplam	810,000	875,000	726,000	650,000	590,000	744,000

Kaynak: Al – Ustath, 2009: 300

İlk başta çevre ülkelere akabinde daha uzak ülkelere göç eden Filistinlilerin toplam sayısı net bilinmemekte. Çünkü her kurum kendi kayıtlarına göre farklı rakamlar vermektedirler. Söz konusu göç edilen ülkelerde de UNRWA çalışmalarını aktif bir şekilde sürdürmektedir.

Yahudilerin Filistin’de toprak satın almalarını kolaylaştırmak maksadıyla Yahudi Milli Fonu’nu, Filistin Yahudilerine mali destek sağlamak için gönüllü bağışların aktarıldığı finansman şirketlerini kurmuştur. Yahudi Banker Baron Edmond de Rothschild, Siyonist faaliyetler için önemli bir kaynak teşkil etmekteydi (Koç, 2006, 88)

Osmanlı Elçisi Tevfik Paşa, II.Abdülhamid’e Berlin’den yolladığı raporunda; Herzl’in asıl amacının bağımsız bir Yahudi devleti kurmak olduğunu, bunun için Filistin’le yetinmeyeceğini, komşu ülkelere de yayılacağını yazmıştır. Yahudiler Osmanlı’nın aldığı tedbirlerden dolayı Filistin’e normal olarak yerleşemeyeceklerini anlayınca bu sefer bazı sanayii ve ziraat şirketleri kurarak, şirket için toprak satın aldıklarını basamak olarak gösterip, büyük topraklar satın alma yoluna gitmişlerdir. Devlet yönetimi bunu fark edince Suriye, Beyrut vilayetleri ile Kudüs sancağında bu tür şirketler kurulmasını yasaklamıştır. II.Abdülhamid’in tüm titizliğine ve devletin çabasına rağmen Siyonistler binlerce taraftarlarını Filistin’e yerleştirmeyi başarmışlardır.(Ömer Osman Umar, 2002)

II.Meşrutiyet’in ilan edildiği1908 yılında Filistin’de yaşayan Musevi nüfusu göçmen akınları sayesinde II.Abdülhamid’in tahta çıktığı 1876 yılına göre üç kat artmış ve 80.000’e ulaşmıştır. Bu döneme kadar Siyonistler 40.000 dönüm toprak satın almayı ve 33 yerleşim merkezi kurmayı başarmışlardır. (Ömer Osman Umar,2002) İttihat ve Terakki Partisi ve liderleri, hac için Filistin’e gidecek Yahudilere uygulanan kısıtlamaları (Kırmızı Tezkere) kaldırdılar ve Yahudilerin Filistin’de toprak satın almaları serbest bırakıldı. Ancak 31 Mart olayından sonra Yahudi yerleşimine karşı birtakım önlemlere girişmiştir. Ancak Batılı devletlerin baskıları neticesinde bu girişimler etkili olamamıştır.

Avrupa’da 18. yüzyılda sanayi ve zirai alanlarda yaşanan gelişmeler yakın bölgeleri de etkisi altına aldı. Her ne kadar Filistin coğrafi olarak Avrupa’ya yakın bir bölge olmasa da dini açıdan bağları kopmamıştır. Katoliklerde Kudüs’ün yerini Roma aldıysa da Avrupa’nın Hristiyan halkı Filistin’e dinen bağlı kalmıştır. Aynı zamanda Filistin halkının bir kısmı Hristiyan ve Yahudi’dir. Bunların Avrupa ile irtibatları hiçbir zaman kesilmemiştir (Hançerlioğlu, 1993: 101).

İsrail Devleti kurulduktan sonra bölge içinde Ortadoğu devletleri ve İsrail arasında belirli sorunlar yaşanmaya başlamıştır. İsrail bu süreçte hem Avrupa hem de Amerika'nın desteği ile hareket ederken Filistin tamamen yalnız kalmıştır. İsrail için tüm dünya devletlerinden destek mesajları ve yardımları gelmiştir. İsrail Devleti kurulduktan 10 dakika sonra Amerika İsrail Devleti'ni tanıdığını söylemiştir (Armaoğlu, 2017: 136). ABD'nin yapmış olduğu bu açıklama İsrail'in her zaman yanında olduğunun en önemli göstergelerinden biridir. ABD, İsrail'in yanında yer alırken Filistin'in gelecekte yaşayabileceği tüm sorunları göz ardı etmiştir (Pappe, 2005: 76).

İsrail Devleti Avrupa ve ABD'den destek alınca Orta Doğu devletleri de bir araya gelmiş, İsrail'e bir ordu göndermiştir. Orduyu göndererek savaş başlatmış olan devletler: Mısır,Suriye,Lübnan,Ürdün ve son olarak Irak olarak bilinmektedir. Her ne kadar Orta Doğu devletleri destek sağlamış olsa da koordine olma konusunda sorun yaşamış, İsrail ise bu kapsamda başarılı bir yol izlemiştir. 10 Haziran 1948'e kadar yoğun bir şekilde devam eden çatışmalar sonucunda Arap ülkeleri bazı başarılar elde etmiş olsa da İsrail ordusu Orta Doğu ülkelerine karşı ağır bir galibiyet almıştır (Pappe, 2005: 92). İsveç'ten gelen Diplomat Kont Bernadotte, İsrail ve Arap Savaşı için arabulucu olmak istemiş ancak, Stern örgütü tarafından öldürülmüştür (Arı, 2017: 196).

Hem İsrail hem de Orta Doğu ülkeleri savaş sırasında büyük kayıplar vermiş bu nedenle BM 30 günlük bir ateşkes imzalamıştır. Bu ateşkesin en önemli noktalarından biri Orta Doğu devletlerinin İsrail'in kurulduğunu hazmetmesi için süre vermesi, biri de BM'nin Filistin Meselelerine dâhil edilmesidir (Halloum, 1988). 1948 Arap-İsrail Savaşı Orta Doğu hükümetleri açısından büyük bir mağlubiyet olmuş, savaş için "Al-Nakba" tanımı yapılmıştır. İsrail için ise bu savaş bir "Bağımsızlık Savaşı"dır. (Süer ve diğ., 2006: 382). Orta Doğu ülkeleri arasında hiçbir zaman bir birlik ve beraberlik olamadığı için savaştan mağlup ayrılmak, ülkeler arasında da krizlere neden olmuştur. Bazı söylentilere göre Ürdün Kralı Abdullah, Yahudi Ajansı ile bir anlaşma yapmış, bu anlaşma kapsamında Filistin'de Yahudi bir devletin kurulmasına karşı olmayacağını garanti etmiştir (Shlaim, 2017: 78).

Tüm bu durumlara bakıldığında Filistin'in gerçekten yalnız kaldığını söylemek mümkündür. Yine de Filistin-İsrail sorunu, Orta Doğu'nun da savaşa katılım sağlaması ile birlikte Arap-İsrail meselesine dönüşmüştür. Savaş bittiği zaman Yahudi saldırıları artmış ve Filistin bölgeleri boşaltılmıştır. Bu durum ise Orta Doğu devletleri için yeni bir problem oluşturmuştur. Problem ise Filistinli mülteci sorunudur. Aynı zamanda geri dönüş sorunu da

dolaylı yoldan oluşmuştur (Süer ve Atmaca, 2006: 412). Savaşın sonunda bu sorun giderek büyümüş, İsraililer Filistinli Arapların yaşamış olduğu toprakların çok büyük bir kesimini işgal etmiştir (Aras, 1997: 77).

İsrail'in bir anda Filistin'e girmesi Arap ülkelerinin kendilerine gelmesine vesile olmuştur. Arap ülkeleri arasında bir milliyetçilik oluşmuş, özellikle Orta Doğu sürecinde bu milliyetçilik görüşü önemli gelişmeleri tetiklemiştir (Öner, 2012: 189). Arap ülkeleri Filistin'in işgalinden sonra İsrail Devleti'nin Amerika tarafından desteklendiğini net şekilde görmüş, bu durumdan rahatsızlık duymuştur. Her ne kadar Arap ülkeleri savaş öncesinde Filistin'i bir şekilde benimseyememiş olsa da, savaş sonrasında Filistin'i sahiplenmeye odaklanmıştır. Savaş sonucunda Filistinlilerin ülkelerinden olması mülteci olarak göçler yapmalarına neden olmuş, bu da mülteci sorununu doğurmuştur. 1949 senesinde Filistin Uzlaştırma Komisyonu bir araştırma yapmış, bu araştırma sonucunda ise Filistinli mülteci sayısının o yıllarda 1 milyona yakın olduğu anlaşılmıştır (Öner, 2012: 191). Savaş bitmiş olsa da işgaller sürdürülmeye devam etmiştir. İşgaller nedeni ile mülteci sayısında da artış gözlemlenmiştir.

İşgal sırasında Filistin destek alabileceği herhangi bir ülke bulamamıştır. Orta Doğu devletleri ise savaşacak güçlerini kaybetmiştir, bu nedenle de yeni bir savaşa girmeyi göze alamamıştır. Avrupa ülkeleri ise Yahudilerin daha önce yaşamış olduğu soykırım için Filistin'in bir bedel ödemesi gerektiğine inanarak hareket etmiştir. Bu aşamada dikkat çekmemek adına da UNRWA ile Filistinlilere yardım ediyormuş gibi görünmüşlerdir. Filistin ise UNRWA'ya güvenmemiş, onların sorunlarını çözebileceklerine inanmamıştır (Öner, 2012). Diasporası, bir ülkenin ekonomik açıdan ya da işgal nedeni ile yönetimini kaybetmesi ve bir başka ülkeye yerleşmesi anlamına gelen bir sözcüktür. Filistin için diasporası kavramı tam anlamı ile geçerlilik sağlamaktadır.

Çok kısa bir zamana kadar Yahudiler dünya çapında bir azınlığa sahip olmuş olsa da, Filistin topraklarını işgal etmiş ve Filistinlileri azınlık durumuna düşürmüştür. Avrupalı ülkeler ve ABD ise bu kapsamda Filistin açısından herhangi bir adım atmamış, sadece seyirci kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri II. Dünya Savaşı yılları sırasında Barışçıl Güç olduğunu iddia etmiş olsa da İsrail-Arap Savaşı'nda tam olarak İsrail'in destekçisi olmuş, bu iddiasını kendi yok etmiştir.

Birleşmiş Milletler Filistinli mülteciler sorununu gidermek amacı ile Filistinli Mültecilere Yardım Teşkilatı'nı (UNRWA) kurmuştur (Pappe, 2005: 196). Kurulan bu

teşkilatın amacı hem mültecilere kaliteli bir yaşam standardı sağlamak hem de mültecilerin evlerine geri dönmeleri için yollar bulmaktır. İsrail Devleti ise mülteci sorunu ile ilgili herhangi bir anlaşmaya gitmemiş, hatta işgallerini sürdürmeye devam etmiştir.

Sonuç olarak Filistinliler kendi toprakların içerisinde ve diğer ülkelerde mülteci durumuna düşmüştür. UNRWA 1948'den 1967 ye kadar toplamda 4.944.948 Filistinli UNWRA kayıtlarına göre aşağıda bulunan kaplarda hayatlarına devam etmek zorunda kalmıştır. (UNWRA, 2006)

Gazze Şeridi'nde 8 mülteci kampı ve 1,221,110 kayıtlı mülteci bulunmaktadır.

1948, El-Şati (Plaj kampı), 87.000

1949, Bureyc, 34.000

1948, Deyr el-Belah Kampı, 21.000

1948, Cebeliyye Kampı, 110.000

1949, Han Yunis Kampı, 72.000

1949, Mağazi, 24.000

1949, Nuseyrat Kampı, 66.000

1949, Refah Kampı, 104.000

Batı Şeria'da 19 mülteci kampı ve 741.409 kayıtlı mülteci bulunmaktadır.

1948, Akabe Cabir, 6.400

1948, Ayn Sultan , 1.900

1948, Kaddura kampı , 1.558

1949, Far'a, 7.600

1949, Fevvar, 8.000

1949, Celezun, 11.000

1949, Kalandiya, 11.000

1949, Am'ari, 10.500

1949, Deyr 'Ammar Kampı, 2.400

1949, Dehişe, 13.000

1950, Ayde, 4.700

1950, El-Arrub, 10.400

1950, Askar, 15.900

1950, Balata, 23.600

1950, 'Azze (Beit Jibrin), 1.000

1950, Ayn Beyt el-Ma ' (Kamp No. 1), 6.750

1950, Tulkerm kampı, 18.000

1952, Nur Şems, 9.000

1953, Cenin kampı, 16.000

1965, Şuafat kampı, 11.000

Suriye'de 13 mülteci kampı ve 499.189 kayıtlı mülteci bulunmaktadır.

1948, Sbine, 22.600

1949, Yerel , 20.000

1948, Neirab, 20.500

1949, Humus, 22.000

1948, Jaramana kampı, 18.658

1950, Deraa kampı, 10.000

1950, Hama kampı, 8.000

1950, Han Dannun, 10.000

1967, Yerel , 23.700

1955-6, Lazkiye Kampı , 10.000

1957, Yarmouk , 148.500

1962, , 6.000, Handarat kampı olarak da bilinir

Lübnan'da 12 mülteci kampı ve 448.599 kayıtlı mülteci bulunmaktadır.

1948, Bourj el-Barajneh, 17.945

1948, Ain al- Hilweh, 54.116

1948, El Buss, 11.254

1949, Nahr al-Bared, 5.857

1949, Shatila, 9.842

1948, Wavel, 8.806

1952, Mar Elias, 662

1954, Mieh Mieh, 5.250

1955, Beddawi, 16.500

1955, Burç el-Şemali, 22.789

1956, Dbayeh kampı, 4.351

1963, Rashidieh, 31.478

Ürdün'de 10 mülteci kampı ve kayıtlı 2.034.641 mülteci bulunmaktadır.

1949, Zerka kampı, 20.000

1951, İrbid kampı, 25.000

1952, Jabal el-Hüseyn, 29.000

1955, Amman Yeni Kampı (Wihdat), 51.500

1967 Arap-İsrail savaşı ile birlikte BM 242 sayılı kararı almıştır. Bu karar 22 Kasım 1967 tarihinde yayınlanmış ve oy birliği çerçevesinde kabul görmüştür. Öte yandan mülteci sorunu Filistin’de tekrar gündeme oturmuştur. Değişik kararlar sunan UNRWA mülteciler için bir karar kılamamış ve bu sorun ortadan kalkmamıştır (Pappe, 2005). Mülteciler için oluşan şartlar gün geçtikçe artış gösterdikleri için bir yarar sağlamamıştır. Mültecilere yardım sağlayan UNRWA sayesinde mülteciler sınırlı yaşamlarını sürdürmeye devam etmiştir. İsrail toprağının çoğalması Filistin çizgisinde mültecilerin artmasından kaynaklanmaktadır. Bu gelişmelerin neticesinde Filistinliler hem kendi topraklarında hem de komşu ülkelerde mülteci olarak hayatlarına devam etmek durumunda kalmışlardır. UNWRA 1967’den sonra Ürdün’de 6 yeni mülteci kampı açmış ve 230.000 yeni Filistinli mülteciye ev sahipliği yapmıştır. 1973 savaşı, Filistin meselesini ve Filistinli mülteci meselesini daha da içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Camp David antlaşması her ne kadar Filistin-İsrail meselesine bir çözüm getirmeye çalıştıysa da, çözümsüzlüğün esas kaynağı haline dönüşmüştür.

İsrail’in Kuruluşu sonrası Kudüs’ün Statüsü ve Kudüs’lü Mülteciler meselesi noktasında3 semavi din için bir merkez olan Kudüs, önemli bir dini mekân olarak kabul edilmektedir. Müslümanlık dini için “Mescid-i Aksa”, Hristiyanlık dini için “Hz. İsa’nın Ağlama Yolu”, Yahudilik dini için “Ağlama Duvarı” olan Kudüs, dinlerin simgeleri arasında yer almaktadır. Kudüs, pek çok din için merkez olarak kabul edildiğinden Kudüs’ün işgal altında olması ulusal bir boyuttan küresel bir boyuta taşınmıştır.

400 yıl kadar Osmanlı toprağı olarak kabul edilen Kudüs, 1917 senesinde Filistin toprakları kaybedilince Kudüs için farklı yenilikler yaşanmıştır. 1922 senesinde Filistin İngiltere Sömürgesi haline gelmiştir. Self-determinasyon ilkesi bu dönem içinde Filistin topraklarında bir amaca ulaşmamıştır. Her ne kadar böyle bir ilke olsa da Kudüs ile ilgili Filistin’in görüşlerine başvurulmamıştır (Altunışık, 1999: 166).

Manda yönetimindeyken Filistin topraklarına sürekli bir göç meydana gelmiş, bu da insanların birbiri ile çatışmasına neden olmuştur. Milletler Cemiyeti, oylama sonucunda 1930 senesinde Filistin’e bir Uluslararası Araştırma Komisyonu göndermiştir. Komisyon

araştırmalar yapmış ve bunun sonunda da bazı kararlar almıştır (Ataöv, 1980: 37). 1937 senesinde İngiltere destekli olarak hazırlanmış olan Peel Komisyonu Raporu içindeki önerilerden biri Filistin toprakları üzerinde Arap ve Yahudi devletlerinin kurulmasıdır. Aynı zamanda Filistin'deki kutsal toprakların yönetimi de İngiltere'ye verilmeli önerisi vardır. Öneriler bir karşılık bulamadığı gibi II. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere Filistin ile ilgili sorunları Birleşmiş Milletlere aktarmıştır.

Birleşmiş Milletler Filistin sorununu ele aldıktan sonra durum UNSCOP tarafından incelenmiştir. UNSCOP'un açılımı BM Filistin Özel Komitesi'dir. 29 Kasım 1947 senesinde Genel Kurul'da yapılan oylama sonucunda çoğunluk planı 181 (II) A sayılı kararla kabul edilmiştir. Karar kapsamında Filistin'de Arap ve Yahudi Devleti kurulması, Kudüs'ün ise uluslararası bir rejim tarafından yönetilmesi bulunmaktadır (Ataöv, 1980: 39-40). Birleşmiş Milletler 'in herhangi bir devlet kurmaya hakkı yoktur. Aynı zamanda bu karar Arap ülkelerinden de büyük bir tepki almıştır (Arım, 1999 : 167-169). Filistin için verilen bu karardaki en önemli unsur Kudüs'ün "sui generis" yani "kendine özgü niteliği olan" bölge olarak kabul edilmesi olmuştur. Her ne kadar Filistin üzerinde planlar yapılırsa da planların uygulanması mümkün olmamıştır. Çünkü 1948 senesinde İsrail Filistin'i işgal etmiş, Filistin büyük bir toprak çoğunluğunu kaybetmiş, Kudüs'ün batısı ve doğusu elden çıkmıştır.

Birleşmiş Milletler, 10 Mart 1948 tarihinde Kudüs'ün ayrı bir statüye sahip olduğunu 32 (II) kararı ile bildirmiştir. Bunun yanında yine aynı yıl BM Bernadotte'yi Filistin- Kudüs ikilemi için görevlendirmiştir. Bernadotte'ye göre ise Kudüs'ün Araplara ait olması gerektiği konusunda karar bildirmiştir. BM Genel Kurul'u 194 (III) sayılı karar ile 11 Aralık 1948 tarihinde BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu'nu kurmuştur. 181 sayılı kararda belirtildiği üzere Kudüs ayrı bir varlıktır kararı bu komisyondan çıkmıştır. Aynı zamanda Kudüs'ün askersiz bir hale getirilmesi de kararlardan biridir. Kudüs'ün gözetimi ise Birleşmiş Milletlere verilecektir. Ancak, İsrail tüm bu kararları hiçe saymış, hatta İsrail Meclisi Knesset'i Kudüs'e aktarmak istediğini belirtmiştir.

Sonuç olarak Osmanlı'nın son zamanları ile beraber dünyada yükselen "Milliyetçilik / İrk" akımı ile 1878 yılından itibaren Yahudiler sistematik bir şekilde Filistin topraklarına göç etmişlerdir. Bu göçler sonucunda ilk başta tarımsal alanda çalışmalara başlamış akabinde küçük yerleşkeler kurmuşlardır. 1912 İngiliz mandası ile beraber Yahudi göçleri Filistin topraklarına yoğunlaşmış Tel Aviv gibi şehirler tamamen Yahudileştirilmiştir. Filistin topraklarına yapılan bu göçler ve İngiliz politikaları ile beraber demografik yapı değişmiş,

Filistinlilerin yaşadığı topraklarda Yahudiler yaşamaya başlamıştır. 1948’de İsrail’in Filistin topraklarında kurulması ile beraber Filistinliler kendi topraklarında mülteci durumuna düşmüşlerdir. Yaklaşık 5.500,000 Filistinlinin büyük çoğunluğu kendi topraklarında, geri kalanı ise komşu devletlerin topraklarında mülteci durumunda yaşamına devam etmek zorunda kalmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UNRWA’NIN KURULUŞU VE FAALİYETLERİ

3.1.BM’in Filistin Meselesindeki Rolü

Birleşmiş Milletlerin kapsamına bakıldığı zaman amaçların çok fazla ve önemli olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın 1.kısımında amaçların ne olduğu aktarılmaktadır. Evrensel barışın sağlanması ve sağlanan barışın korunması, Uluslararası alanda devletlerarasında olumlu ilişkilerin sağlanması, Hem sosyal hem de kültürel etkileşimin oluşturulması, İnsan haklarının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlar arasındadır.

Uluslararası hukuk kapsamında hareket edilmesini sağlamak, savaşın boğucu havasından gelecek nesilleri kurtarmak ve insan hakları bünyesinde olumlu adımlar atmak için amaçların uygulanması çok önemlidir. Her alanda özgürlüğün sağlanması ve süreklilik kazandırılması için BM önemli bir noktada yer almaktadır (Sur, 2013: 138).

Barışın sağlanabilmesi ve sürekli olabilmesi için ülkeler arasında olumlu ilişkilerin sağlanması gerekmektedir. Bu da kültürel ve sosyal etkileşim ile mümkündür. Aynı zamanda ekonomik ve insani sorunları ele almak önemli bir adımdır. Tüm bu unsurlar için devletlerin bir arada hareket etmesi, birbirleri ile doğru ilişkide olabilmesi Birleşmiş Milletlerin en önemli görevleri arasındadır. Milletler Cemiyeti’nin amaçlarını ele alarak kurulmuş olan Birleşmiş Milletler, gerek faaliyetleri, gerek ise yaklaşımları ile dünyayı daha yaşanılır bir yer yapma çabasındadır (Sur, 2013: 140).

BM uluslararası bir örgüt olmasına rağmen rolü ve kararları ABD gibi süper güçler tarafından etkilenmektedir. Bu tezde BM’nin İsrail ve Filistin arasındaki uzlaşmazlığı çözüme konusundaki yetersizliği neorealist bir perspektiften incelenmektedir. BM’nin zayıf yanları ve ABD’nin müdahaleci rolü vurgulanmaktadır. Uygulanan metod kalitatifdir, anahtar olayları süreç analizi ile izleme çerçevesinde inceleyerek ABD’nin müdahaleci yanları ve BM’nin zayıf yanları araştırılmaktadır. Bulgular, ABD etkisinin Filistin-İsrail çatışmasında rolünün önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bu tezde ABD ve diğer devletlerin uluslararası sistemde daha etkili olmaya çabalayan aktörler olduğu ve uluslararası örgütleri bu amaçla araçsallaştırdıkları iddia edilmektedir. İsrail-Filistin uzlaşmazlığı BM’nin kuruluşundan bu

yana tekrar tekrar yinelenen bir sorun olmuştur. Eski Milletler Cemiyeti'nde büyük bir endişe konusuyken;

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, BM'nin dâhil olduğu ilk anlaşmazlıklardan birisi haline dönüşmüştür. Çatışma 1946'dan beri Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun her oturumunda gündeme gelmiş ve belki de BM'nin Güvenlik Konseyi'nde en çok tartışılan konularından birisi olmuştur (Peretz 1996:1). Birleşmiş Milletler'in bu çatışmadan kaynaklanan krizlerle başa çıkmak için toplanan çok sayıda özel oturumu gerçekleşmiştir. Konuyla ilgilenmek için çok sayıda BM örgütü çaba göstermiştir. Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu (UNSCOP), Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistin Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA), BM Acil Durum Gücü (UNEF), Lübnan'daki Birleşmiş Milletler Gözlemciler Grubu (UNOGIL) ve diğerleri bu kuruluşlar arasında yer almaktadır.

Yahudi milliyetçiliği olarak adlandırılan Siyonizm ve Araplar arasındaki Filistin üzerindeki kontrol sorunu, sadece bu iki ülkeyi değil, dünyada kendilerini destekleyen ülkeleri de ilgilendirmektedir. Dünyada barış ve istikrarı sağlamak için kurulan BM de bu uzlaşmazlık da arabuluculuk rolü oynamaya çabalamıştır: 1947 yılının Şubat ayında, İngiliz hükümeti Filistin meselesini BM'ye devretmiştir. İngiltere, BM'nin manda altındaki Filistin'in geleceğini tartışmak için bir komite oluşturmasını istemiştir. Buna yanıt olarak, Genel Kurul, sorunu değerlendirmek üzere bir Özel Komite kurarak talebi kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu (UNSCOP) Filistin'in Yahudi ve Arap devletlerine bölünmesini ve de başkent olarak Kudüs'ün bulunduğu Arap ve

İsrail BM'e üye bir devlet olmasından dolayı BM'nin amaçları ve ilkelerine uymak zorundadır. Ancak, Filistin topraklarında icra edilen İsrail güvenlik politikaları BM'nin tüm amaç ve ilkelerini ihlal etmektedir.

BM Güvenlik Konseyi: Güvenliği ve barışı sağlama adını BM'in en kapsamlı ve önemli organını oluşturmaktadır. BM'in Güvenlik Konseyi dışındaki diğer organlar yalnız tavsiye kararları alırken, BM Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlar, üye olan bütün devletleri bağlamaktadır. Bu sorumluluk, üyelerin neredeyse hepsi tarafından onaylanıp Birleşmiş Milletler tüzüğünde madde olarak yerini almıştır. Güvenlik Konseyi tarafından Filistin sorunu ile ilgili olarak birkaç karar alınmıştır Bu kararların en önemlileri aşağıda belirtilmiştir.

- 1) Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararı: 22/11/1967'da Altı Gün Savaşı'nın ardından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından bu kararlar alınmıştır. İsrail'in son savaşta işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi ile alınan karar "bölgedeki tüm devletlerin güven ve tanınmış sınırlar dâhilinde var olma hakkına saygı duyulması" şeklindedir. Ancak, İsrail işgal ettiği topraklardan çekilmedi. Bununla da yetinmeyen İsrail güvenlik politikaları gerekçesiyle Filistin sınırlarını ihlal ederek inşa ettiği duvarla Güvenlik Konseyi'nin 242 kararını defalarca ihlal etmiştir.
- 2) Güvenlik Konseyi'nin 267 sayılı kararı: El-Aksa Camii'nin yangınından sonra BM Güvenlik Konseyi tarafından 1969 tarihinde karar alınmıştır. Buna göre El-Aksa Camii'nin yanması ve Kudüs'ün İslami karakterini değiştirmeye çalışan İsrail'in kınanması ve suçlanmasıdır.
- 3) Güvenlik Konseyi'nin 338 sayılı kararı: BM Güvenlik Konseyi tarafından 1973 tarihinde alınmıştır ve Güvenlik Konseyi 242 sayılı kararının İsrail tarafından uygulanması gerekliliğini vurgulamaktadır.
- 4) Güvenlik Konseyi'nin 465,452,446 sayılı kararları: BM Güvenlik Konseyi tarafından 1979 tarihinde bahsi geçen kararlar alınmıştır bu kararların hepsi Filistin toprakları üzerinde inşa edilen yerleşim merkezleri için çıkartılmıştır; ayrıca İsrail'in suçlanması ve yerleşim inşaatının durdurulmasını istenmektedir.
- 5) Güvenlik Konseyi'nin 478 sayılı kararı: BM Güvenlik Konseyi tarafından 1980 tarihinde alınmıştır. Güvenlik Konseyi İsrail'in, Kudüs şehrinin İslami karakterinin yerine Yahudi karakter oluşturmaya çalıştığını belirtir.
- 6) Güvenlik Konseyi'nin 446 sayılı kararı: BM Güvenlik Konseyi tarafından 1980 tarihinde alınmıştır. Güvenlik Konseyi İsrail tarafından Dördüncü Cenevre Anlaşmasını uygulaması gerektiğini belirtti ve Filistin topraklarındaki tüm askeri ve güvenlik önlemlerini kaldırmasını istemiştir. Ayrıca İsrail'in Filistin topraklarında, özellikle Kudüs şehrine uygulamaya çalıştıkları yerleşim politikalarından vazgeçmesi gerektiğini anlatır.
- 7) Güvenlik Konseyi'nin 465,467 sayılı kararları: Bu kararlara göre; İsrail tarafından Filistin topraklarında yapılan tüm eylemlerinden vazgeçmesi gerektiğini; ayrıca Kudüs şehri de

dâhil olmak üzere Altı Gün Savaşı'nın ardından işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesi gerektiğini yeniden vurguladı.

8) Güvenlik Konseyi'nin 1073 sayılı kararı: BM Güvenlik Konseyi tarafından 1996 tarihinde alınmıştır. Güvenlik Konseyi, İsrail'i hemen Filistinli sivillere yönelik askeri uygulamalarını durdurmaya çağırdı. Ayrıca barış müzakerelerini devam ettirmesini ve Filistinliler ile imzalanan anlaşmaları uygulamasını istemektedir.

9) Güvenlik Konseyi'nin 1397 sayılı kararı: BM Güvenlik Konseyi tarafından 2002 tarihinde alınmıştır. Güvenlik Konseyi tarafından güvenli ve tanınmış sınırlar içinde bir Filistin Devleti kurmak için çalışmaların başlatılması gerektiğini onaylandı.

10) Güvenlik Konseyi'nin 1403 sayılı kararı: BM Güvenlik Konseyi tarafından 2002 tarihinde alınmıştır. Güvenlik Konseyi Ramallah dâhil, Filistin' in tüm şehirlerinden İsrail askerlerinin geri çekilmesi çağrısında bulundu.

11) Güvenlik Konseyi'nin 1435 sayılı kararı: BM Güvenlik Konseyi tarafından 2002 tarihinde alınmıştır. Güvenlik Konseyi İsrail tarafından Filistin kentlerini yok etmeye yönelik her türlü eylemi durdurmaya çağırdı ve Filistin şehirlerinden İsrail askerlerinin geri çekilmesini istedi.

Genel Kurul tarafından Filistin meselesi ile ilgili alınan kararların, daha sonra güvenlik politikaları ile ilgili alınan kararların incelenmesinde fayda vardır. Genel Kurul tarafından Filistin sorunu ile ilgili olarak birkaç karar alınmıştır. Bu kararların en önemlileri aşağıda belirtmiştir.

1) Genel Kurul 2535/D sayılı kararı: BM Genel Kurul tarafından 10 Kasım 1969 günü alınmıştır. "Filistin halkının diğer insanlar gibi eşitlik ve güvenlik içinde yaşaması gerekir; ayrıca Filistinlilerin kendi haklarını savunması ve bağımsız bir devlet kurması için Filistin halkının mücadelesi meşru ve yasaldir.

2) BM Genel Kurulu tarafından Altı Gün Savaşı'nın ardından İsrail' in işgal ettiği tüm topraklardan çekilmesini ve mültecilerin yurda dönmesi gerektiğini vurgulamıştır. Filistin topraklarında İsrail'in uyguladığı politikanın içerdiği insan hakları ihlallerini durdurmasını istedi.

3) Genel Kurul 3226/D sayılı kararı: BM Genel Kurul tarafından 22 Ekim 1974 günü alınmıştır. Genel Kurul Filistin halkının hakları belirlenmesi; ayrıca bu hakların meşru ve yasal olması dolayısıyla değiştirilmesinin ya da yok edilmesinin imkânsız olduğunu açıkladı.

4) Genel Kurul 194 sayılı kararı: Filistinli mültecilerin evlerine geri dönmesi için izin verilmesi ve dönmek istemeyenlere tazminat ödenmesi gerektiğini açıkladı.

5) Genel Kurul 2625/d25 sayılı kararı: BM Genel Kurul tarafından 25 Ekim 1997 günü alınmıştır. Genel Kurul askeri güç kullanarak alınan toprakları tanımayacaktır. Bu kararlar Genel Kurul tarafından Filistin halkına yönelik alınan önemli kararlardır. Genel Kurul tarafından alınan kararlar bağlayıcı nitelik taşımaktadır, tüm ülkeler Genel Kurul kararlarına saygı duyar, ayrıca Genel Kurul kararları dünya kamuoyu görüşlerini yansıtmaktadır.

6) Genel Kurul'un İsrail güvenlik politikalarına karşı tutumuna gelince; Güvenlik Konseyi'nin tutumundan daha etkin olduğu görülmektedir. Bu konu ile ilgili birçok karar alınmıştır. 4 Nisan 2002 tarihinde İsrail Hükümeti'nin Batı Şeria'da güvenlik politikaları ile ilgili alınan karardan sonra, 9 Ekim 2003 tarihinde Arap Birliği isteği üzerine Güvenlik Konseyi'nde güvenlik politikaları ve Batı Şeria'daki İsrail yerleşimleri ile ilgili görüşmeler yapılmasını talep etti. 14 Ekim 2003 tarihinde Güvenlik Konseyi İsrail güvenlik politikaları meselesini görüşmek için toplandı. BM Genel Sekreteri güvenlik politikaları hakkında bir rapor hazırlanmasını istedi. Hazırlanan raporda bu politikanın Filistin topraklarını ihlal edecek mahiyette olduğu ve bu politikanın bir parçası olan güvenlik duvarının Yeşil Hattan uzak olduğu, Filistin İsrail anlaşmalarına da aykırı olduğu görülmekte olduğu dile getirilmiştir. İsrail güvenlik politikalarını durdurmak için kararlar alınacaktı; ancak ABD'nin veto yetkisini kullanması İsrail'e karşı kararlar alınmasını engellemiştir. Bunun üzerine Birleşmiş Milletlerdeki Arap Grubu başkanının isteği üzerine ve İslam Konferansı Örgütü'nün desteğiyle güvenlik politikaları meselesinin tartışılması için Genel Kurul acil toplantı düzenlemiştir. 21 Ekim 2003 tarihinde Genel Kurul 10/13 sayılı kararına göre Filistin halkı ve toprakları zararına olan

İsrail güvenlik politikaları ve İsrail tarafından güvenlik amaçlı olduğu iddia ettikleri Kudüs çevresinde inşa edilen duvarın durdurulmasını istedi. Bu kararın İsrail tarafından uygulanıp uygulanmadığının da BM Genel Sekreteri tarafından rapor edilmesini istedi.

Genel Kurul tarafından İsrail güvenlik politikaları ile ilgili aldığı kararlar aşağıda yer almaktadır:

- 1) Uluslararası sözleşmelere ve Filistin İsrail anlaşmalarına aykırı olan güvenlik politikalarının durdurulması gerekir.
- 2) İsrail sınırları dâhilinde yapılan intihar saldırılarının sorumlusu olan grupların Filistin Hükümeti tarafından önlenmesi ve İsrail'in de Filistinli sivilleri öldürmekten vazgeçmesi gerekir.
- 3) BM Genel Sekreteri bu tarihten itibaren bir ay süreyle kendi kararlarına uymayan taraf hakkında rapor hazırlanmasını istedi. 24 Ekim 2003 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin raporuna göre İsrail Genel Kurulu kararlara uymamıştır ve güvenlik politikaları uygulamasına devam etmektedir. Bu netice itibariyle 8 Aralık 2003 tarihinde güvenlik politikaları meselesinin çözümlenmesi için Uluslararası Adalet Divanı'na devredildi.

3.2. .BM Güvenlik Konseyi'nin Filistin ile İlgili Aldığı Kararlar

Filistin bölgesinin taksimini öneren 181 sayılı BM kararıyla sorunların çıkmasına neden olan, 1948 senesinde başlamış olan Filistin savaşı, 1949 senesinin Haziran ayında İsrail'in Suriye ile yapmış olduğu anlaşma yaklaşık bir buçuk yıl sonra bitmiştir. Fakat bu kısa zaman aralığı, Ortadoğu'nu siyasal kimliğine fazlasıyla etki etmiş ve bütün bölgele için bu durum bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir (Rogan ve diğ, 2012: 239). 1948 savaşı, İsrail'in kesin zaferiyle yerlerinden atılmış Filistinlilerin trajedisini yaratmakla birlikte Arap dünyasında savaşa hazırlıksız yakalanan rejimlerin gözden düşmesine de yol açmıştır. Filistinliler açısından, Felaket (Nekba) sözcüğü ile anılmaya başlanan 1948 savaşı, Filistin'in Arap ve Yahudi sakinleri arasındaki özgün çatışmayı, Arap-İsrail çatışmasına dönüştürmüştür (Cleveland, 2008: 399).

Başlayan Arap-İsrail çatışmasını önlemek amacıyla Birleşmiş Milletler sayısız özel toplantılar düzenlemiş ve kararlar almıştır. Yapılan bu özel toplantılarda, birçok özel kuruluş oluşturulmuştur. Bunlar arasında, Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu (UNSCOP), Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı (UNWRA), Birleşmiş Milletler Acil Gücü (UNEF), Birleşmiş Milletler Gözlem Gücü (UNDOF), Birleşmiş Milletler Geçici Lübnan Gücü (UNIFIL) gibi çatışmanın çözümüne katkı sağlamak amacıyla birçok yapı kurulmuştur. BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi, bu süreçte almış olduğu kararlarında Arap-İsrail sorununa yönelik bütüncül kararlar almaya çalışarak sorunun farklı boyutlarını ele almayı amaçlamıştır.

Filistin sorunu özelinde başlayan Arap-İsrail çatışması Ortadoğu'da dengelerin değişmesine yol açmıştır. Filistin sorununun, savaşan Arap devletlerine yansımaları birbirinden farklı boyutları bünyesinde barındırmıştır. Yaşanan savaşlar boyunca Mısır, bir dönem Sina yarım adasını; Suriye Golan tepelerini kaybederken; Ürdün ve Lübnan ise Filistin'den göç eden mültecilerin ülkelerindeki faaliyetleriyle karşı karşıya kalmışlardır. 1948 yılından 1967 yılına kadar Mısır'ın İsrail'e yönelik politikası hiç bir zaman merkezi öneme sahip olmamıştır. 1948-1956 yılları arasında Mısır'ın İsrail politikası, Britanya hükümetinin güvenlik sisteminin ortadan kaldırmaya yönelik olurken, 1956-1967 yılları arasında ise, Araplarla ilişkilerini dengede tutmak için büyük güçlerin saygısının kazanılmaya çalışılmasıyla geçmiştir.

1950'den 1967 savaşına kadar şiddetin egemen olduğu bir dönem yaşanmış ve İsrail, Filistin'deki İngiliz Mandasının altında olan tüm bölgeyi işgal etmiştir. Bu süreç içerisinde, 1956 savaşının ardından Genel Kurul acil bir ateşkes çağrısında bulunmuş ve ateşkesin sağlanmasının ardından bölgede Birleşmiş Milletler Acil Gücü'nü (UNEF I) konuşlandırmıştır. UNEF, Birleşmiş Milletlerin ilk barış gücü olarak tarihe geçmiştir. Mısır topraklarında ve Gazze Şeridinde konuşlanan UNEF, Mısır'ın talebi üzerine 1967 yılında bölgeden çekilmiş ve hemen ardından üçüncü Arap-İsrail savaşı başlamıştır. Savaşın ardından İsrail, Mısır'da Sina yarımadasını, Gazze Şeridini; Suriye'den Golan tepelerinin bir kısmını ve Doğu Kudüs'ü işgal etmiştir.

1967 savaşıdan sonra ise Mısır elitinin gözünde Mısır'ın Arap politikasının bir parçası olarak İsrail ile nasıl başa çıkılacağı sorusu önemini yitirmiş; Mısır, kendi iç sorunlarına yönelmiştir. Yıpratma savaşları ve ardından 1973 savaşının ardından Mısır'ın İsrail ile karşı karşıya gelmesine rağmen bu durum iki ülke arasındaki stratejik dengenin değiştirilmesine yönelik olmuştur.

Arap devletlerinin kaybettikleri toprakları geri almak adına başlattıkları 1973 savaşının (Yom Kippur) ardından tekrar bir yenilgiye uğramaları üzerine, bölgede kalıcı bir ateşkesin sağlanması için Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlarla ikinci Acil Güç (UNEF II) oluşturulmuş ve Mısır ile İsrail arasında 1979 yılında imzalanan Camp David anlaşmasına kadar varlığını devam ettirmiştir. Güvenlik Konseyi, İsrail ve Suriye arasındaki anlaşmaları ve ateşkesi denetlemekle görevlendirilen Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözlem Gücü'nü (UNDOF) kurmuştur. 1967 savaşında, İsrail'in işgal etmiş olduğu Golan Tepelerinde, İsrail ve Suriye orduları arasındaki bölgede tampon oluşturulması için kurulmuş ve bu güne varlığını sürdürmektedir.

İsraililer tarafında, 1978’de, İsrail’de Filistin askerleri saldırısının ardından Güney Lübnan’ın güneyinin işgaline başlaması ile beraber BM Güvenlik Konseyi, İsrail tarafına işgalden geri çekilmeleri çağrısında bulunulmuştur. İsrail’in geri çekilmesini teyit etmek, uluslararası barışın ve güvenliğin oluşmasını sağlamak ve Lübnan’ın bölgedeki gücünü tekrar kazanmasını sağlayıp, otoritesini yeniden kurmasına destek vermek amacıyla 425 ve 426 sayılı kararlarıyla Birleşmiş Milletler Geçici Lübnan Gücü’nü (UNIFIL) kurmuştur. 1982 yılında, FKÖ ile İsrail arasında çatışmalarının artması üzerine, İsrail, Lübnan’da bulunan Filistin Kurtuluş Örgütü’nü silahsızlandırmak ve FKÖ lider kadrosunu Lübnan’dan sürmek için Güney Lübnan’a yönelik bir askeri harekât yapmış ve bir hafta içinde Beyrut’a kadar ilerlemiştir. İsrail kuvvetleri, 2000 yılında, 1978 Güvenlik Konseyi kararlarına uygun olarak bölgeden geri çekilmiştir. BM Güvenlik Konseyi kararıyla, Lübnan-İsrail sınırında istikrar ve güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunan UNIFIL’in görev süresi “Lübnan’da durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit teşkil ettiği” gerekçesiyle 31 Ağustos 2016’ya kadar uzatılmıştır (Uluslararası Barış ve Güvenlik, <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html>).

Ürdün’ün, Batı yanlısı politikaları nedeniyle İsrail ile aralarında ciddi sınır sorunlar yaşanmamış hatta diğer Arap devletleriyle karşılaştırıldığında nispeten sorunsuz düzeyde olmuştur. İlişkiler, 1994 yılında su sorunları ve toprak anlaşmazlıklarını çözmek amacıyla imzalanan barış anlaşmasıyla rayına oturmuştur. İmzalanan anlaşmada, taraflar arasında savaş durumunun sona erdiğini ve BM Güvenlik Konseyi’nin 242 ve 338 sayılı kararlarının temel alındığı bir barışın sağlanacağı konusunda hem fikir olmuşlardır. Böylece Ürdün, Mısır’ın ardından İsrail ile barış yapan ikinci Arap devleti olmuştur.

Güvenlik Konseyi’nin Filistin-İsrail çatışmasına yönelik faaliyetleri, daha geniş uluslararası siyasal gerçekliklerin bir yansıması şeklinde olmuştur. Uluslararası politikada temel güç olan Birleşik Krallık’tan ABD’ye geçiş dönemi, Sovyetler Birliği’nin yükselişi, Soğuk Savaş ile birlikte artan gerilimin, ardından Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra ABD’nin egemenliği ve 9/11 sonrasında ve 2003 Irak savaşında Arap dünyasının siyasi yönünü şekillendirmek isteyen ABD’nin iddialı rolünün yansıması karar alma sürecini etkileyen faktörler arasında yer almıştır (Jones, 2010: 322).

Birleşmiş Milletlerin Arap-İsrail çatışmasındaki rolünü kamu algısından ziyade olayların etkisi üzerinden değerlendirdiğimizde, üç farklı safhada evrimleşmiştir. 1946- 1978 arası dönemde Güvenlik Konseyi, Süveyş Krizinden başka her Arap-İsrail çatışmasında çatışma yönetiminin tanımlanması ile meşgul olmuştur. Bu süreçte, taraflar arasında düşmanlıklara son

verilmesine katkıda bulunmuş olmasına rağmen, çatışmayı önlemede etkili bir rol üstlenememiş; sadece dönemin sonuna doğru barış yapma ilkelerini ve parametrelerini ortaya koyduğu süreç başlamıştır. 1979-99 yılları arasında BM Güvenlik Konseyi'nin rolü giderek azalmış ve ABD'nin öncülüğünde bir barış süreci başlatılmıştır. 1999 yılından günümüze kadar ise BM, çatışmanın yönetimi, barış yapma ve Filistin-İsrail çatışmasında siyasi dönüşümün sağlanmasında aktif katkıda bulunmuştur (Jones, 2010: 299-300).

Filistin Sorunu, özellikle Filistin Kurtuluş Örgütü'nün kurulması ve Filistin'de siyasi sürecin başlatılmasıyla uluslararası arenaya tekrar taşınmıştır. 1974 yılında Arafat'ın Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unda konuşma yapması uluslararası arenada diplomatik bir hamle olarak nitelendirilmiştir. 1988 yılında Arafat iki devletli çözüm modelini kabul ederek, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda terörizmi reddetmiştir. Filistin Sorunun çözümünde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, çatışmaların sonlanmasında daha aktif bir rol üstlenerek, tarafları insan haklarına saygı duymaya çağırmıştır. Bu açıdan bakıldığında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bazı çok özel konularda, Güvenlik Konseyinden daha etkili bir konumda işlev görmüştür.

3.3. UNRWA'nın Kuruluşu, Faaliyetleri, Bölgeye Etkisi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Filistinli mültecilerin durumlarını düzeltmek, onlara yardım etmek amacı ile Yakındoğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve İş Ajansı (UNRWA) temellerini atmıştır. Bu ajans sayesinde Filistinli mültecilere barınma, besin ve sağlık hizmetleri sunulmuştur. Her ne kadar Birleşmiş Milletler sorununun kısa vadede çözüleceğine inanmış olsa da bu durum beklenilenin aksine oldukça uzamış, günümüzde dahi bir sonuca ulaşmamıştır. Bir yandan Arap ülkelerindeki Filistinli sayısının doğumlar nedeni ile artması bir yanda da ihtiyaçların yeterli gelmemesi UNRWA'nın faaliyet alanını büyütmesine sebebiyet vermiştir (Al-Ali, 2018: 133).

1967 senesinde İsrail hem Batı Şeria hem de Gazze Şeridi'ne girmiş, Filistinli mültecilerin diğer ülkelere geçmesine neden olmuştur. Yani bu durum UNRWA'nın görevlerini arttırmıştır.

3.3.1.Unrwa'nın Kuruluşu

Lozan Konferansı sayesinde Birleşmiş Milletler Komisyonu Filistinli sorunu çözme aşamasına geçmiştir. Aynı zamanda 1948 savaşıdan sonra ortaya çıkan tüm sorunları da çözme konusu bu konferans içinde ele alınmıştır. Konferansa katılan ülkeler arasında Mısır, Suriye,

Ürdün ve Lübnan bulunmaktadır. Konferans kapsamında pratik çözümlerin sunulması mümkün olmamıştır. BM Komisyonu sayesinde 23 Ağustos 1049 tarihinde Ekonomik Anket Misyonu kurulmuştur. Bu misyon sayesinde Filistinliler ile ilgili net bir bilgi edinmek mümkün olmuştur. Bir yandan ekonomik bir yandan ise siyasi alanlarda Filistinlilerin etkinliğinin artması adına iş bulunması gerektiği vurgulanmaktadır (Suleiman, 2018: 8).

BM, UNRWA'ya iki başlık altında yetkilendirmiştir. UNRWA, bir taratan Kızıl Haç'ın insani yardım alanlarındaki, öbür taraftan Filistinli mültecilere çalışma alanında yardımcı olmuştur. Bu durum 1951 yılında UNRWA'nın birinci yıllık faaliyet raporunda sunulmuştur. Raporunda: "Amaç kapsamında UNRWA şu anki yardım programlarını aktif programlara dönüştürecek, sığınma ülkelerinin ekonomisini canlandırarak, geliştirecek, çalıştırma projeleri uygulayacaktır" denmektedir. (Suleiman, 2018: 9). 302'li karara istinaden UNRWA'nın kuruluş amacı; Ekonomik Anket Misyonu tarafından elde edilen sonuçlar kapsamında hem yardım hem de çalıştırma programları kapsamında işbirliği yapmak, Filistinli mültecilere gereken tüm yardımın getirilmesini sağlamak ve getirilmediği durumlarda hükümetlere çağrı yapmaktır. Filistinli mültecileri kaybetmek ve onların ihtiyaçları doğrultusunda hamle yapmak, kamplarda hem ekonomik hem de sosyal gelişimini sağlamak, bir yandan sağlık bir yandan da eğitim hizmetlerini vermek (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-Zaytouna Studies Center, 2010: 7).

3.3.2. Unrwa'nın Tanımı

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 302 numaralı yasası kapsamında UNRWA kurulmuştur. Bu ajansın en önemli amaçlarından biri Yakın Doğuda bulunan Filistinli mültecilere yardımdır. Filistin topraklarında yer alan 5 milyondan fazla mülteciye yardımcı olan UNRWA, Genel Komiser tarafından yönetilmektedir (UNRWA web sitesi, İnternet). 2014 senesinde Pierre Krahenbuhl ajansın genel komiseri olarak seçilmiştir. UNRWA ajansının bir danışma komisyonu bulunmaktadır (UNRWA Web Sitesi, İnternet). Danışma komisyonu söz konusu olduğunda 28 adet üye ve 3 gözlemci ortaya çıkmaktadır.

BM Genel Kurulu genel olarak UNRWA'nın görevlerini belirlemektedir. Belirli sınırlamalar söz konusudur. Bu sınırlamalar genel olarak hem zaman hem de insani sınırlar olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bir yandan yer sınırı ve bir yandan da uzmanlık sınırı söz konusudur.

3.3.3. Unrwa'nın Filistinli Mülteci Tanımı

Uluslararası yasalar ele alındığında mülteci tanımının kesin bir şekilde belirlendiği görülmektedir. Tanıma bakıldığında her bir mültecinin ne gibi bir hakka sahip olduğunu anlamak mümkündür. Pek çok bölgede mülteci dendiği zaman sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda değerlendirildiği görülmektedir. Ancak, devletler açısından mülteci tanımı yapıldığında sınırları genişletme fikri ön plana çıkmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan şartlar, mültecilerin yeniden tanımlanması adına önemli bir teşvik olmuştur. Buna istinaden 1951 Sözleşmesi'nde; "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen, yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır" ibaresiyle mülteci kavramının kapsamı ortaya konmuştur. (Hassawi, 2008: 50).

II. Dünya Savaşından sonra Avrupa kapsamında mülteci problemlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Ne yazık ki bu kapsamda ne Filistinliler ne de Arap mülteciler üzerinde durulmamıştır. Her ne kadar 1951 senesinde Birleşmiş Milletler mültecileri uluslararası bir şekilde tanımlamış olsa da Filistinlilerin haklarının hiçe sayılması uygulamada sorun olduğunu göstermektedir. UNHCR sayesinde mülteciler bölgesel olarak ele alınmaya başlamıştır. Mülteci tanımına bakıldığında hem zaman hem yer hem de şartlar değerlendirilmelidir (Hassawi, 2008: 69).

Araştırmacılara göre mülteci şu şekilde tanımlanabilir: "Atalarının ve kendisinin yerleşim yerini koşullardan dolayı bırakmasına ve başka bir yere baskı ve zorlama sonucunda taşınmasına mecbur kılınan kişi. Bu koşullar siyasi, doğal, ekonomik veya ideolojik olabilir. Aynı zamanda insan kendi yurdunun içinde başka bir bölgeye yerleşmesi dahi eğer ana yurduna geri dönüş özgürlüğü yok ise bu durum da mülteci sayılmaktadır".

1951 mülteci tanımı ile şu anki mülteci tanımı birbiri ile karşılaştırıldığında yapılan son tanımın daha kapsamlı olduğu görülmüştür. Mülteci sorunları tanımlandığında ekonomik açıdan, doğal afet durumlarından bahsedilmektedir. UNRWA'nın Filistinli mültecileri şu şekilde ele almıştır: "1946 yılının haziran ayından 1948 yılının Mayıs ayı arasında ikamet yeri

Filistin’de olan kişilerin 1948 Arap-İsrail savaşı sonucunda evini ve geçim kaynaklarını kaybedip UNRWA’nın hizmet sunduğu bölgelere sığınan ve faaliyetlerinde kayıtlı olan vatandaşlardır.” (UNRWA web sitesi, İnternet).

Yapılan tanım ile birlikte Filistinlilerin hem çocukları hem de torunları ile ilgili net sınırlar çizilmiştir. Yani ajans kapsamında tüm Filistinliler ele alınmaktadır. Tanım ile birlikte ajansın direkt olarak pratik tutum içinde olduğu fark edilmektedir. UNRWA mültecilere genel olarak yardım amaçlı bakmış, hukuki adından değerlendirilmemiştir. Yapılan tanım kapsamında bazı Filistinli kesim dışarıda tutulmaktadır (Zurayq, 1997: 13).

Bu kitle;

- Mısır, Kuzey Afrika ve Irak bölgelerinde yer alan Filistinlilere herhangi bir yardım bulunmamaktadır.
- İsrail içinde yer alan Filistinli mülteciler UNRWA kapsamında yer almamaktadır.
- Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Kudüs Doğusunda yer alan bireyler de mülteci olarak kabul edilmemektedir.
- 1967 savaşından sonra İsrail nedeni ile Batı Şeria ve Gazze Şeridinden gönderilen insanlar yardım kapsamında bulunmamaktadır.
- Savaş sırasında topraklarından ayrılan ve sonrasında da geri dönülmesine izin vermeyen mülteciler UNRWA tarafından desteklenmemektedir.

UNRWA’nın çalışma süresi sözleşmenin yapılmasından sonra 3 senelik olarak kabul edilmektedir. Eğer ki Birleşmiş Milletler sürenin uzamasını ya da kısalmasını isterse bunu sağlama hakkına sahiptir. Genel olarak BM’nin ajansın çalışma süresini uzattığı bilinmektedir. 1 sene ile 5 sene arasında çalışmaların uzatıldığı görülmektedir. 2017 senesinin 30 Haziran’ında alınan karar ile ajansın aktivite süresi 2020 senesinin 30 Haziran’ına kadar aktarılmıştır (UNRWA web sitesi, İnternet).

Ajansın kurulmasındaki en önemli etkenlerden biri Filistinli mültecilerin yardıma ihtiyaç duymasıdır. Birleşmiş Milletlerin 1948 senesinde almış olduğu kararın uygulanması da ajansın temel prensipleri arasındadır. Bu karar ile birlikte Filistinli mültecilerin kendi ülkelerine dönmesi hedeflenmektedir. Günümüzde ise bu hedefin henüz gerçekleştirilmediği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler İsrail ile ilgili alınan kararları tam olarak uygulayamadığı için Filistinli mülteciler kamp alanlarında büyük sorunlar yaşamaktadır. Yani bu durum ajansa olan ihtiyacın giderek büyümesine neden olmaktadır. Mülteci sorunu ile ilgili genel olarak BM Genel Kurulu görevlidir ancak, görevini net şekilde yerine getirememektedir (Abu Odeh, 2015: 65).

BM Genel Sekreteri Antonio Guterich, 12 Haziran 2017 tarihinde UNRWA yetkisinin uzatılmasına itiraz eden İsrail Başbakanı Binjamin Netanyahu'nun taleplerine itiraz ederek, UNRWA'nın yardım faaliyetleriyle Ortadoğu'da barış ve istikrarı sağlayan bir Ajans olduğuna işaret ederek, UNRWA'yı sonuna kadar desteklediğini, bugüne kadar Ortadoğu'daki milyonlarca Filistinli mülteciyi koruduğunu ve onlara yönelik sunmuş olduğu temel hizmetleri takdir ettiğini beyan etmiştir. UNRWA'nın çalışmalarına hız kazandırabilmek adına Guterich, tüm küresel alanlarda UNRWA'yı desteklemek için çağırıştır (Anadolu Ajansı, İnternet).

UNRWA, Birleşmiş Milletlere bağlı olup 5 farklı alan içinde hizmet vermektedir. Özellikle bu bölgelerde Filistinli mültecilerin sıklıkla bulunduğunu söylemek gerekmektedir. Kuruluşun hizmet vermiş olduğu 5 bölge aşağıdaki gibi sunulmaktadır:

- Ürdün,
- Suriye,
- Lübnan,
- Batı Şeria,
- Gazze.

UNRWA kurumunun elinde belirli bir liste vardır ve listede adı geçen her bir Filistinli mülteci haklardan yararlanma şansına sahiptir (UNRWA web sitesi, İnternet). Faaliyet gösterilen kamplar dâhilinde UNRWA genel olarak yönetimi elinde bulundurmakta ancak, Filistin'e bu hakkı sağlamaktadır.

UNRWA Filistinli mültecilerin gereksinimlerini ön plana çıkararak onlar için gerekli olan tüm tesislerin kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Genel olarak bu kamplar devletlerden kiralanmaktadır ve dolayısıyla bu arazilerin hiçbiri mültecilere ait olarak kabul edilmemektedir. Her bir mülteci UNRWA sayesinde o anlık kalacak bir araziye sahip olmaktadır. Genel olarak kampların sorunlarına odaklanıldığında işsizliğin, yoksulluğun ön

plana çıktığı söylenebilmektedir. Bunun yanında alt yapı sorunları da ortaya çıkmaktadır (UNRWA web sitesi, İnternet).

UNRWA'nın mülteciler ile ilgili pek çok görevi bulunmaktadır. Ancak, temel görevleri arasında hizmet ve yönetim yer almaktadır. UNRWA genel olarak güvenlik kapsamında görev üstlenmemektedir. Hangi ülkeye sığınılıyorsa güvenliği sağlamak o ülkenin görevleri arasında yer almaktadır. Ajansa bağlı olarak her bir kamp içerisinde belirli bürolar vardır ve ajans bu büroları yönetmektedir. Bürolar genelinde:

- Bilgilerin yenilenmesi,
- Hizmetler ile ilgili belirli bilgilendirilmelerin yapılması,
- Sorunların sunulması ve çözüme ulaşılması planlanmaktadır (Al-Ali, 2018: 140).

UNRWA sadece kamp içinde değil, ülke sınırları içinde şehirlerde yaşayan mültecilerden de sorumludur. Yani bu ajans sadece kamp içinde değil, kamp dışında da belirli bürolara sahiptir. Ancak, kamp dışında yer alan mültecilerin mutlaka bu ajansa başvurması gerekmektedir. Böylelikle ajans her alanda hizmet verme hakkına sahip olacaktır (Arşiv ve Bilgi Bürosu- AlZaytouna Studies, Center, 2010: 10).

UNRWA Genel Komiserlik Ofisi Kudüs'te, Komiser Yardımcısı Ofisi ise Ürdün'de yer almaktadır. Her bir bölgede ise bürolar bulunmaktadır (UNRWA web sitesi, İnternet).

3.3.4. Unrwa'nın Çalışma Alanları

UNRWA'nın çalışma kapsamına değinecek olunduğunda aşağıdaki alanlardan bahsedilebilir:

- Çatışma anlarında da olmak üzere hem temel hem de mesleki alanlarda eğitim sağlamak,
- Sağlık konusunda temel ve gerekli olan tüm parametreleri sunmak,
- Sosyal alanda güvenlik ağını oluşturmak,
- Sosyal alanlarda direkt olarak destek sağlamak,
- Kamp alanlarında yer alan tüm altyapı bağlantıları denetlemek ve düzenlemek,
- Kredi sistemi ile ihtiyaçları karşılamak,
- Acil olan her bir duruma müdahale etmek.

UNRWA'nın Filistinli mülteciler kapsamında yapmış olduğu bazı yardım kampanyaları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Abu Odeh, 2016: 59):

- Filistinli sığınmacılar için hem temel hem de mesleki alanlarda eğitim sağlamak. Gençlere meslek öğretmek adına eğitimler düzenlemek,
- Filistinli sığınmacılar için sağlıklı ve temiz bir alan yaratmak, böylelikle insani standartlarda bir yaşam alanı oluşturmak,
- Sığınmacıların kamplarında kaliteli bir yaşam alanı oluşturmak, yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak,
- Her bir sığınmacıya yardım gittiğinden emin olmak, özellikle insan hakları çerçevesinde kesintisiz hizmet vermek.

UNRWA tarafından gerçekleştirile çalışmaları sıralamak gerekirse;

Cinsiyet ve ekonomik durumlarına bakılmadan, bölgede yaşayan tüm insanlara eğitimi ulaştırmak adına çalışan UNRWA eğitim sistemini, 500.000'den fazla öğrenciye sahip olup aynı zamanda 700'den fazla eğitim kurumu ile Ortadoğu'nun eğitimi için çalışan en büyük kurumudur. Bu kurumun içerisinde 8 mesleki eğitimi sağlayan merkezleri bulunduğu gibi, toplamda 22.500 civarında personeli bünyesinde istihdam etmektedir. 7,688 öğrenciye hizmet veren kurumun Ürdün'de ve Batı Şeria'da hizmet veren eğitim fakülteleri bulunmaktadır.(Rakamlarla UNRWA,2018: 18)

UNRWA'nın bünyesinde bulunan eğitim kurumları detaylı çalışmalar ile eğitim sistemine devam etmektedir. Eğitimdeki sistemin iyileştirmesini esas gaye edinmişlerdir. Eğitimde adalet ve herkesim ulaşmasını temel yol olarak belirlemişlerdir.

- Herkesin okuyabileceğini düşünmek
- Toplumun tüm katmanlarına adaletli şekilde eğitime ulaşabilmesini sağlamak.
- Eğitimdeki sistemin verimliliğini arttırmak.
- Ötekileştirilen öğrencileri sisteme katmak.
- Toplumun tüm kesiminin, temel ihtiyaçların giderilmesinde sorumlu olduğunun farkındalığını sağlamak.
- Farklılaşan öğrenci profilleri çerçevesinde gereken tüm desteğin sağlanmasına çalışmak.

Yukarıda yazılan maddeler UNRWA'nın eğitim alanındaki temel prensipleridir. (Muhanna,2018) UNRWA eğitim bölgeleri aşağıda verilmiştir; (Rakamlarla UNRWA,2018: 19)

- Gazze
- Batı Şeria
- Ürdün
- Suriye
- Lübnan

UNRWA, Mülteci durumda olan Filistinlilerin uluslararası sağlık örgütü tarafından belirlenen kriterlerde uygun yaşam koşullarını sağlamak ile sorumludur. Bulaşıcı hastalıkları önleyip sağlık açısından sıkıntısız nesil yetiştirmek ile sorumludur. UNRWA, yaklaşık 70 yıldır mülteci durumunda olan Filistinlilerin temel ve ihtisas gerektiren bütün tedavi hizmetlerini karşılamaktadır. (UNRWA resmi internet sayfası) UNRWA'nın sağladığı sağlık hizmetlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Doğum ve ailenin planlanması
- Hamilelikte geçirilen evrelerle beraber doğumu gerçekleştirme ve sonrasındaki bakım.
- Bebeklerin ve Çocukların bakımı
- Çocuk ve Çocukların gelişimini takip poliklinikleri
- Tüm enjeksiyon hizmetleri ve Aşıların tatbiki
- Tıbbi tetkik ve muayene
- Okulların sağlıklı alan olmasını sağlama
- Diş ve ağız sağlığı
- Uzmanlıkların sağladığı sağlık hizmetleri
- Rehabilitasyonla tedavi hizmeti
- Radyoloji
- Psikolojik destek
- Ortam ve Çevrenin sağlığı

UNRWA, toplamda 143 tedavi merkezi ve yaklaşık 3,300 civarında sağlık personeli hizmet vermektedir. 2018'de 8,408,244 kişi ile tedavi için görüşülmüştür. . (Rakamlarla UNRWA,2018: 21)

UNRWA, aşağıdaki bölgelere sağlık hizmeti vermektedir:

- Gazze
- Batı şeria
- Ürdün
- Suriye
- Lübnan

UNRWA faaliyet gösterdiği bölgede temel anlamda korunma ve sağlık alanında mültecilere hizmet etmektedir. Toplumun tüm katmanındaki kişilere şahsi gelişimlerini tamamlama alanında destekler sunulmaktadır. Kadınlara, çocuklara, gençlere, yaşlılara ve engellilere yönelik detaylı hizmet verilmektedir. Hizmet verilen tüm kesimin bilgileri toplanıp sistematik olarak kaydedilmektedir. Bu kayıtlar ışığında hizmet alacakların kriterleri belirlenmektedir. (Filistin Kurtuluş Örgütü Mülteci İlişkiler Başkanlığı internet sitesi)

UNRWA aşağıdaki bölgelerde toplam 61 tesis ile kadın sağlığı açısından, 52 tesis ile ise de yaşlıların, çocukların, gençlerin, yetimlerin ve engellilerin rehabilistesini sağlamak adına hizmet vermektedir: (Rakamlarla UNRWA,2018: 23)

- Gazze
- Batı şeria
- Ürdün
- Suriye
- Lübnan

UNRWA'nın kayıtlarında bulunan 5.000.000 mülteci durumunda olan Filistinlinin %33'ü ÜNRWA tarafından hizmet verilen mültecilere 58 farklı noktadaki kamplarda hizmet verilmektedir. İlk aşamada çadırlarla hizmet verilirken geçen zaman içerisinde katlı binalarda bu mülteciler ikamet ettirilmiştir. Burada yaşayan mülteciler maddi açıdan çok kötü durumdadırlar (Al-Ali,2014). Kampların geçici olarak hizmetin vereceği düşüncesi ile basit inşa edildiğinden, yapılan binalar yıllar geçtikçe çok kötü duruma gelmiştir. UNRWA Bu binaların tekrar sağlamlaştırılması, yol ve alt yapı çalışmalarını sağlamaktadır. (Al-Zaytouna,2010: 134)

UNRWA'nın sabitlenmiş belirlenen bir bütçesi yoktur. Sebebi ise bu ajansın kalıcı olmayacağı düşüncesi idi. Birleşmiş Milletlerin üyelerinden bağışlar toplanarak finanse edilmiştir. (Saleh,2010: 220) Genelde, Amerika, AB, İngiltere gibi devletler destek sağlamıştır. Günümüze gelindiğinde Suud-i Arabistan'da finansal desteklerde bulunmuştur. UNRWA'da uluslararası hizmette bulunan 119 kişinin giderleri Birleşmiş Milletler eliyle sağlanmaktadır. USÖ ve UNESCO'da sağlık ve eğitim hizmetleri çerçevesinde finansal destek sağlamaktadır. (Al-Zaytouna,2018: 135)

Finansal destek veren ülkeler iki şekilde yardım etmektedirler: (Abu odeh,2016: 124)

- 1- Olağan Bütçe: Sağlanan bu destekler ile mültecilere temel hizmetler verilmektedir. Bunlar; Eğitimsel, Genel hizmetler, tedavi, sosyal ve tedavi alanındadır.
- 2- Acil Durum Bütçe: Mültecilerin yaşadığı 5 bölgede yanan afet ve acil durumlar için ayrılan bölümdür.

1967'ye kadar Ajansın en büyük bağışçısı 411.000.000 ile Amerika olup dönemin toplam bütçesinin 2/3'ünü karşılamaktadır. 2007 yılına gelindiğinde ABD tarafından verilen toplam destek 2.8 milyar dolar civarında olduğu görülmüştür. ABD'den sonra AB 2 milyar dolara yakın desteği ile ikinci sıradadır. Ajansın toplam bütçesi 834 milyon dolara kadar çıkmıştır. Bu desteklerin ardından 550 milyon civarındaki desteği ile Arabistan üçüncülüğü almıştır. (Al-Zaytouna,2018: 138)

UNRWA bütçesini şöyle kullanmaktadır: (Bilgi ve Arşiv Başkanlığı, 2018: 22)

- % 58 Eğitim hizmetleri
- % 18 Sağlık hizmetleri.
- % 14 Destek hizmetleri
- % 6 Sosyal hizmetler ve yardım
- % 4 Altyapının ve kampların iyileştirilmesi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FİLİSTİNLİ STK'LARIN UNRWA'YA BAKIŞI

4.1. Filistin'de Sivil Toplum Örgütlerinin Kuruluşu ve Amacı

Çağdaş demokrasinin en önemli unsurlarından biri örgütlenme özgürlüğüdür. Demokratik sistemleri işleyen ve diğer yönetim modellerinden ayırmada STK'lar, farklılıklar özgürce ifade edildiğinde demokrasinin ayrılmaz bir parçasıdır. STK'ların rolü şüphesiz ki insan haklarının etkili bir şekilde korunmasında vazgeçilmezdir (Kuçuradi, 1996: 170). STK'lar, bireyleri bağımsız kurumlarla bir araya getiren ve demokratik bir ortamda devlete karşı bir baskı grubu oluşturan bir topluluğu temsil eder; bu nedenle STK'lar, toplumdaki sığınmacıların ve mültecilerin korunması ve desteklenmesi için büyük bir korumaya sahiptir. Bu örgütler, devletlerin işleyişi ve organlarından bağımsız olarak, insan hakları ihlallerine karşı her türlü önlemi alarak insan hakları savunuculuğu pozisyonunu alırlar. Mültecilerin korunması öncelikle devletin sorumluluğundadır. Bununla birlikte, günümüz koşullarında, bu sorumluluk karşılıklı işbirliği ve etkin kontrol yoluyla sosyal kurumlar ve organizasyonlar tarafından sürdürülebilir. Sığınmacıların ve mültecilerin toplumda korunması ve desteklenmesi için geliştirilmiş bir sivil toplumun kurulmasıyla, sivil toplum-devlet ilişkisi daha sağlıklı hale gelecek ve aynı zamanda modern yönetim ve demokrasiyle güçlenecektir. Devletlerin gelişme düzeyi, sosyal ve siyasal yapının gelişimiyle doğru orantılı olduğu için, STK'ların ciddi sorumlulukları vardır.

STK'lar aynı zamanda Filistin'de de örgütlenmiş ve sorunun çözümü için çalışmaktadırlar. 2017 kayıtlarına göre Filistin'de çalışan Uluslararası ve Yerel olmak üzere toplam 2800 Sivil Toplum Kuruluşu bulunmaktadır. Filistin'de çalışan bu STK'lar, çalışmalarını sonucunda başarılarının anahtarları olarak koordinasyon ve sağlam ağ oluşturmak olduğunu ifade etmektedirler. Çerçevesi belirlenmiş ağ oluşturma çabaları sonucunda üyelerin kayıtları ve sempatisi sonucunda güç birleşimi, çoğaltma, ortak politik ve sosyal vizyonlar üzerinde anlaşmaya varma düşüncesi hâkimdir. Bu bağlamda, bölgede faaliyet gösteren STK'lar sadece Filistinli STK'lar arasında koordinasyonu, işbirliğini ve istişareyi teşvik etmekle kalmayıp aynı zamanda, mevcut siyasi ayrımcılık ve gittikçe artan seyahat engellerinin sonucunda Filistinlileri ortak paydada toplayacak örgütler olmuşlardır. (J. A. SEYAM, 2015)

Filistin'de her düzeyde reform, hak ve özgürlük kapsamında sürekli ses yükselten, bağımsız sivil toplumun sesi mülteci durumuna düşen Filistinliler için çok önemlidir. Nitekim

sivil toplum kuruluşları bölgedeki demokratik yapının değişimi ve sosyal dönüşüm gibi konularını dillendirmek ve bu alanda çalışmalar yapmak adına çok önemlidir.

Filistinli STK'lar Arap ülkelerinden ve istisnai gerçeklerin getirdiği özellikler açısından Dünya'da benzersizdir. İsrailişgali altındaki topraklarda, Filistinlilerin her bir unsurunun sistematik imha politikasının sonuçlarıyla uğraşmak anlamına gelen tüm tehditler ve tehlikeler altında çalışır.

Yirminci yüzyılın ortalarından ve seksenlerin sonuna kadar Filistin kamplarında kendi topraklarında mülteci durumunda kalanların durumunun rahatlatılması için uluslararası örgütler kuruldu. Kurulan bu STK'ların temel hedefleri arasında sosyal etkileşimin teşvik edilmesi (% 91.5), Bilimsel ve Kültürel Eğitim (% 96,6), milli aidiyetin teşvik edilmesi (85.4), eğitim sürecinin geliştirilmesi (% 70.7), teknik tatmini ihtiyaç (% 70.3) ve dini ve manevi değerlerin aşılması (% 69.5) gibi oranlar ile başarılar yakalanmıştır. Kurumların hedefleri sosyal, eğitimsel, kültürel, sanatsal veya diğer alanları içermektedir. Şehirde daha az kırsal alanı ve kampları hedefliyorlardı. (Shaoura, 2011)

1993'te Filistin ulusal ekonomisinin ve Filistin Ulusal Otoritesi'nin kurulmasından sonra bile Filistin'de faaliyet gösteren şirketlerin kazançları İsrail ekonomisine eklenmesi devam etti. Bu süreci sabotaj olarak ifade edebilmek mümkündür. Kelimenin tam anlamıyla sosyal birliği, manevi değerleri ve ulusal kültür tehdidi anlamına gelir. Bu, demokratik özgürlüklerin bastırılmasına ve uluslararası hukukta tanınan sivil haklara el konulması anlamına gelmektedir. (Abu Elba, Abla Mahmoud, 2004) İşgal altındaki Filistin halkının yaşam güvenliğinin tehdidi ve temel insani haklar olan eğitim ve sağlık hizmetlerinin eksikliği ve çalışma alanlarının sağlanamaması yoluyla genel olarak ulusal ve insan haklarının ihlallerinin içerisinde Filistinli STK'lar zorluklar içinde kilitli bir topluluğun merkezinde hizmet vermektedir.

STK'lar, 1948'de ilk Filistin Nakba'nın bıraktığı trajik insani sonuçların büyük bir kısmını omuzlarında taşıdılar. Burada kasaba ve köylerinden askeri güçle çıkarılan 4 milyona yakın Filistinliye düzinelerce STK aynı anda hizmet vermeye çalışmıştır. (J. A. SEYAM, 2015) Dernekler ayrıca ilk yardım ve savaş sonucu meydana gelen yaralanmaların tedavisi, yetimhaneler, yerlerinden edilen kızların rehabilitasyonu ve Filistinli mültecilere acil gıda yardımı sağlanmasıyla da ilgilenmiştir. Filistin halkının yaşadığı aynı koşullara bağlı geleneksel görevlere ek olarak kuma, yazma, sağlık, mesleki eğitim, annelik ve çocukluk seviyesinin yükseltilmesi gibi diğer konular üzerinde de çalışmalar yapmışlardır. 1967'de İsrail'in Filistin

topraklarının geri kalanını işgal etmesinden sonra, işgal güçlerinin doğal kaynaklar üzerindeki kontrolünün ve zaten kırılğan olan Filistin ekonomisinin eklenmesinin sonucu olarak Filistinli mülteciler yeni bir trajik aşamaya tanık oldu. Bu trajedi; İsrail ekonomisine ve askeri hükümlerin dayatılmasına ve Filistin topraklarının parçalanmasıdır. Bu politika binlerce yerinden edilmiş ve bölünmüş aile, çok sayıda yetim ve tutuklu aileleri ile binlerce işsiz yanı sıra ulusal bir resmi makamın bulunmaması sonucunda ulusal ve politik bir boşluk oluşturmuştur. Bu durum sonucunda, Filistin toplumunun yeni toplumsal ve insani görevlerde uzmanlaşmış düzinelere dernek ve kurum oluşturarak askeri yıkım makinelerine ve işgal yasalarına cevap vermesi doğaldı. Bu, kendi topraklarına el konulmasını hedefleyen ve yerli Filistinli halka yönelik ırkçı politikalar karşısında barışçıl bir cevaptı.

İşgal cezaevlerindeki tutukluların ve şehit ailelerinin durumuyla ilgilenmeye devam eden kurumlara ek olarak işsizliğe ve artan yaşam maliyetine karşı koymak amacıyla ve ulusal miras ve kültürle korumak için sağlık kuruluşları yanı sıra okuryazarlık ile ilgilenen eğitim kurumlarının kaynağı olarak küçük atölyeler de kuruldu. Böylece dernek ve kurum sayısı yeni acil görevlere uyum sağlamak için 1967 yılları arasında seksenlerin sonlarına kadar iki katına çıktı. Bu dernekler tarafından sağlanan hizmetler şunlardır; (Abu Elba, Abla Mahmoud, 2004)

Mahkum ve tutukluların ve ailelerinin işlerine bakmak; Filistin'deki yardım ve dernekler, mahkûmlara yılda kış ve yazlık kıyafetler sağladılar ve gözaltında tutulduklarında onlara bazı tatlılar ve kırtasiye malzemeleri sağladılar. Aile üyelerine gelince, yardım kuruluşları onlara sağlık hizmetleri ve maddi yardım sağladı. Bu hizmetlerden yararlanan mahkûmların sayısı Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde 5.000 tutuklu ve esirlere ulaşmıştır. (Abu Elba, Abla Mahmoud, 2004)

Okuma yazma bilmeme ile mücadele ve yetişkin eğitimi; Filistin'deki sendikalar, hayır kurumları ve dernekler, bölge sendikaları, Bir Zeit Üniversitesi ve Gazze derneklerinden kaynaklanan "Okuryazarlık ve Yetişkin Eğitimi Yüksek Komitesi" aracılığıyla okuryazarlık ve yetişkin eğitimi programını teknik ve idari olarak tamamen denetledi. (Abu Elba, Abla Mahmoud, 2004)

Çocuk Yuvası; Filistinli STK'lar sağlıklı beslenme, ders dışı oyunlar ve öğretmenlerin işe alınması ve eğitimi alanında kendilerine ait anaokullarını denetler. Bu amaçla Filistin üniversitelerinde çeşitli teknik kurslar düzenlenmiştir. (Abu Elba, Abla Mahmoud, 2004)

Sağlık eğitimi projesi; İlçe sendikaları Katolik Yardım Hizmetleri Derneği ile işbirliği içinde sağlık eğitimi projesine girdiler. Projenin öğretmenleri için teknik kurslar, beslenme ve çocuk yetiştirme kökenleri programını ve anneler ile hamile kadınlar için ilk yardım programını ve takip için ev ziyaretleri yapabilen yetenekli bir kadro oluşturmak için yapıldı. Batı Şeria'daki sağlık eğitimi projesindeki süpervizör sayısı 135 öğretmendi ve programdan 20000 anne yararlandı(Abu Elba, Abla Mahmoud, 2004)

Zihinsel ve fiziksel olarak işlerin bakımı: Yirmi beş yardım kuruluşu, düzenli olarak yiyecek ve sağlık hizmetleri sunan 1050 kişinin yararlandığı zihinsel ve fiziksel engelli işlerine destekleyici oldu. Ayrıca, onları sınıflandırarak yetenekleriyle orantılı programlar geliştirmiştir.(Abu Elba, Abla Mahmoud, 2004)

Filistinli STK'larının uyguladıkları görev ve programların büyüklüğünden ve doğasından, komşu Arap ülkelerindeki veya gelişmekte olan ülkelere kıyasla bu kurumların olanaklarının ve rollerinin çok ötesine geçtikleri kanıtlanmıştır. Bunun nedeni, işgalin neden olduğu altyapıdaki sabotajın ve Filistin halkının günlük yaşam hizmetlerindeki bu büyük boşluğun neden olduğu temel insani sorunların bir bütünüyle yüzleşmesinin ele alınması gerekliliğidir.(J. A. Seyam, 2015)

1948 savaşıdan sonra İsrail Filistin topraklarını işgal etmiş, bu durum Filistinlilerin başta Arap ülkeleri olmak üzere pek çok alanda mülteci konumuna gelmesine neden olmuştur. Filistinlilerin belirli bir bölümü ise henüz işgal altında olmayan Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne yönelmiştir. Pek çok uluslararası yardım kuruluşu Filistinlilerin bu durumunun son bulması adına hamle yapmış, acil yardım çağrılarında bulunmuştur. Kızıl Haç, UNICEF ve Uluslararası Sağlık Örgütü yardıma katılan en önemli kuruluşlar arasında yer almaktadır (Avineri, 1993: 120).

Filistin'de bulunan STK'ların ilk amaç ve görevi Filistin'de mülteci durumuna düşen Filistinlilerin ihtiyaçlarının giderilmesi, gelişimi ve korunmasıdır. Filistin içerisinde kalan, kendi topraklarında mülteci durumuna düşen Filistinliler ile beraber, bölge ülkelerine sığınan tüm mültecilerin koşulları gün geçtikçe kötüleşti. Gazze şeridindeki yaşanan sıkıntılar bunca zamandır yaşananların özeti sanki. Kuşatma altına bulunan bölgeye çık kısıtlı miktarda gıda, tıbbi, sanayi ve inşaat malzemeleri gibi temel ihtiyaçların geçişine müsaade ediliyor. Genelde bölgeye yardım amaçlı gönderilmiş bu temel ihtiyaçlara İsrail güçleri el koyuyor. İnsan geçişine müsaade edilmemesi özellikle Hastanelerde yetersiz personel olması aynı zamanda elektrik ve

temel ihtiyaçların olmaması sebebiyle bölge halkı tam bir tecrit halindedir. Özalde Gazze şeridinde genelde Filistinlilerin mülteci durumunda kaldığı kendi topraklarında, halka en çok destek verecek olan STK'ların yaptıkları faaliyetler ve mevcut durumları 2011'de sorgulanmaya başladı. Bölgede hizmet eden STK'ların düşük ve azalan performansları ile berber Filistinlilerin daha kötümser olmalarını sağladı. Bununla beraber şikâyetlerde artınca Mültecileri koruma ve yardım amaçlı kurulan STK'lar bölgeye yeteri kadar ilaç, gıda, yakıt ve temel ihtiyaçları karşılama noktasında dünyadan alınan desteğin tam olarak mültecilere yansıtılmadığını düşünen bölge haklı STK'lara bakış açısı önemli bir şekilde değiştirdi.

Refah kapısının kapanması ile tüm ticari malların geçişinin kapanması ve İsraililer tarafından hasta veya yaralı ayırt etmeksizin tutuklanması, Cenevre Sözleşmesinde Filistinlilere tanınan hakkın gasp edilmesi idi. Bu bağlamda bundan sonraki yapılanmalar sürekli STK yapılanmaları olmuştur. Çünkü Cenevre sözleşmesi ile 1948'den bu yana alt yapı projelerine temel ihtiyaçlar STK'lar tarafından sağlanıyor ve sağlanmaya devam edecektir.

Pek çok kişi Filistin'de faaliyet gösteren yerli ve yabancı sivil toplum kuruluşları ve çalışanlarına karşı ön yargıları bulunmakta. İnsani yardım ilkeleri ve temelleri çerçevesinde hareket etmeleri gerekirken çalışanların daha yüksek maaşlar ve ikramiyeler ile yaşam standartlarının iyileştirmek adına çaba sarf ettikleri düşünülmekte. Filistin'de bulunan mülteci kamplar ziyaret etmek isteyen bazı sivil toplum kuruluşları sıkı güvenlik önlemleri altında genellikle İsrail askerleri tarafından aşağılanmaktadır. Filistin toplumu, samimi yaklaşan bu örgütlerin insancıl gereksinimleri yerine getirmek için çalıştıklarını bilir oynadıkları önemli rolü takdir eder. Felaketiz senaryolar çerçevesinde hareket eden bu sivil toplum kuruluşları genelde ne yerel hükümetten nede uluslararası işbirliği olan kurumlardan destek alabiliyorlar. Böylelikle 2008'de yönetime gelen Hamas'a halk tarafından destek güçleniyor. (Shaqoura, Muhammed. 2014)

STK'ların uygulamaya başladığı programlar ve işlevler, ülkenin şahit olacağı vebağımsız bir Filistin devletinin varlığına yol açacağı beklenen siyasi istikrarın temelini oluşturdu. Sonuç olarak, Filistin'in inşaat sürecibu bağlamda başlamıştır. Filistin ayaklanmasının başlangıcından bu yana, özellikle Nisan 2001'den bu yana, Filistinli STK'lar tarafından yapılan çalışmaların, İsrailaskerleri tarafından insan haklarına ve uluslararası yasalara merhamet veya saygı gösterilmeden yok edildiği anlaşılmaktadır. (Abu Elba, Abla Mahmoud, 2004)

Filistinli Sivil Toplum örgütlerin, mültecilerin korunması ve rahatlatılmasındaki yolu belirlemek, insanların bölgede çalışan STK ile uluslararası kurumların koordinesini gözler önüne sermek ve bölgedeki çalışmaları dünyaca bilinen UNRWA'nın geleceği adına karar verilmesini kolaylaştırmak adına bölge halkının gözüyle uluslararası yardımların ve desteklerin çerçevesini çizmek bu çalışmanın esas düşüncesidir.

4.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Unrwa'ya Bakış Açısı

Bu tezde bu konunun seçilmesindeki temel sorunsalı, bölgede faaliyet gösteren STK'ların gözüyle UNRWA'nın çalışmalarını, bölge halkına ve kendi topraklarında mülteci durumda bulunan Filistinlilere katkısını irdelemektedir. Kurulduğu günden itibaren bölgede faaliyet gösteren UNRWA'nın çalışmalarının ilk hedefi yardım, kalkınma ve insan hakları iken neden hala Filistinlilerin korunmadığı ve güvenli bir ortamda bulunmadığı anlaşılmamaktadır. Aynı zamanda, hala bölge halkı ilaç, sağlık gibi temel hizmetler noktasında yeterli desteği alamadığı önemli bir sorundur. Aynı zamanda UNRWA'nın kuruluşundaki temel kararlardan birisi olan, Mültecilerin kendi topraklarına dönüş imkânının hala sağlanamaması, bölge halkının Birleşmiş Milletlere duyduğu güveni aşırı derecede zedelemektedir. Bu çalışma, yukarıda sayılan problemlerin yansımalarını bölgede faaliyet gösteren STK'ların gözüyle gözler önüne serecektir.

4.2.1. Mülakat Soruları

Filistin meselesi ile ilgilenen gerek Filistinli gerekse uluslararası sivil toplum kuruluşlarına UNRWA ile ilgili aşağıdaki mülakat soruları hazırlanmış ve 11 farklı STK başkanından cevap alınmış olup yorum ve tartışma bunların ışığında gerçekleşmiştir.

1. Filistin halkının kendi ülkesinde yaşayan mülteciler olarak tanımlayabilir miyiz? Eğer tanımlayabilirsek Filistin halkının mülteci durumuna düşmesinin sebepleri nelerdir?
2. Sizce Filistinli mültecilere hangi kurum ve kuruluşlar yardım ediyor?
Bu soru şekilde düzenlendi: Filistinli mültecilere yardım eden kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi verir misiniz? Birleşmiş Milletlerin bu süreçteki rollerini ve mültecilere yaklaşımını değerlendirir misiniz?
3. Kuruluş olarak Filistin sorunu konusunda ne tür etkinliklerde bulundunuz? (Filistin sorunu konusundaki etkinlikleriniz hakkında bilgi verir misiniz? Kuruluşunuzda Filistin sorunu ilgili olarak danışma ve müzakere mekanizmaları var mı?

4. UNRWA'nın Filistin kararlarındaki ve sorunundaki rolü ve çalışmalarını değerlendirir misiniz? Filistin sorununda UNRWA'nın Filistin açısından en büyük faydası ne oldu? Filistin sorununda UNRWA'nın Filistin açısından en büyük zararı ne oldu?
5. UNRWA'dan ne gibi beklentileriniz var?
6. Filistin'de STK'ların UNRWA'nın kararlarında doğrudan ya da dolaylı olarak etkide bulunduğu inaniyor musunuz? UNWRA'nın karar alma sürecine katılım durumunuz hakkında bilgi verir misiniz?
7. Hükümetlerin Filistin sorunu konusunda izlediği politikayı nasıl değerlendiriyorsunuz?
8. Filistin sorunu konusunda STK'ların görüşlerinin dikkate alınma durumuna ilişkin görüşleriniz nelerdir? Hükümetin Filistin sorunu konusunda aldığı kararlarda doğrudan ya da dolaylı etkinizin olduğuna inaniyor musunuz? Cevabınız "evet" ise örneklendirebilir misiniz?
9. Filistinli mülteciler sorunun sizce çözümü nedir?
10. Eklemek istediğiniz bir şeyler var mı?

4.3. Bulgular

4.3.1. Filistin Halkının Kendi Ülkesindeki Statüsüne İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk alt problemi doğrultusunda Filistin halkının kendi ülkesindeki statüsü ve bu statünün nedenlerine ilişkin STK temsilcilerinin görüşleri alınmıştır. Yapılan görüşmelerden hareketle oluşturulan tema ve kodlar Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 5 : Filistin Halkının Kendi Ülkesindeki Statüsü

Filistin Halkının Statüsü	Statünün Gerekçeleri
Mülteci Konumuna Düşürülmek İstenmektedir	Vatan mücadelesi verilmesi
Mültecidir	Maddi yetersizlikler Askeri alandaki yetersizlikler Mülteci kampları Göç etmeye zorlanmak

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların, Filistin halkının kendi ülkelerindeki statüsünü iki şekilde tanımladıkları görülmektedir: Filistin halkının kendi ülkesinde mülteci konumuna düşürülmek istenmektedir; Filistin halkı kendi ülkesinde mülteci statüsündedir.

Filistin halkının kendi ülkelerinde mülteci konumuna düşürülmek istendiğini ifade eden katılımcılar bunun gerekçelerini İsrail'in uygulamış olduğu baskı ve şiddete maruz kalan Filistin halkının zorunlu göçü ve vatan mücadelesi çerçevesinde açıklamaktadır. Filistin halkının vatan mücadelesi verdiğini ifade eden katılımcılar Filistin topraklarının gerçek sahiplerinin Filistin halkı olduğunu ve İsrail tarafından işgal edilmiş olan topraklarını korumaya çalıştıklarını ifade etmektedirler. Bu konuda **Al-Haq Derneği**;

“İsrail kurulmadan önce Filistin topraklarında yaşayanların yüzde 90 ı Filistinli idi. İsrail o tarihten bugüne kadar aşama aşama Filistin topraklarını işgal ederek ve çocuk yaşlı demeden Filistinlileri öldürerek onları yurtlarından etmiştir. Günümüzde Filistin’de yaşayan Filistinliler azınlıkta kalmış durumda. Filistinlilerin bir çoğu Ürdün’de, Suriye’de ve Lübnan’da mülteci olarak yaşamaktadır. Ancak Filistin topraklarında yaşayan Filistinliler asla mülteci değildir, bilakis bu toprakların gerçek sahipleridir. Asırlardır bu böyle olmuştur. Filistinliler şu anda işgal edilen topraklarını geri alma ve barış içinde yaşama mücadelesi vermektedir. Bu topraklarda yaşayan Filistinliler asla mülteci olamaz” şeklinde görüş belirtmektedir.

Filistin halkının kendi ülkesinde mülteci konumunda olduğunu ifade eden katılımcılar ise bu statünün gerekçelerini açıklarken maddi yetersizliklere, askeri alandaki yetersizliklere, zorunlu olarak oluşturulan mülteci kamplarına ve Filistin halkının kendi topraklarından zorunlu olarak göç etmeye zorlanmasına vurgu yapmaktadırlar. Bu konuda **PNGO Filistin STK’lar Birliği temsilcisi**,

“...İsrail sivilleri ve çocukları sistematik olarak öldürmekte ve İsrail hükümeti tarafından desteklenen ve korunan düzenli İsrail ordusu birimleri ve terörist gruplar tarafından örgütlü terörizm faaliyetleri yürütülmektedir. Terör estiren İsrail karşısında vatanlarını terk etmek zorunda kalanlar tabi ki mültecidir” şeklinde görüş belirtmektedir.

Filistin halkının mülteci olarak görmesinin sebebini mülteci kampları ile açıklayan **Burc AL Laq Laq Derneği başkanı Musa Hicazi ise**,

“1948 yılında İsrail Filistin’in yüzde 78’ini işgal etti. Girdiği bazı Filistin şehir ve köylerini yıkıp katliamlar yaptı. O şehir ve köylerde yaşayan Filistinlilerin büyük bir kısmının göç etmesine sebep oldu. Filistin’in Kuzey kısmında Lübnan ve Suriye yakın olan Filistinliler bu ülkelere göç edip mülteci oldular kalan kısmı ise Filistin şehir ve köyelerine göç edip Filistin içinde kendi toraklarında mülteci oldular. Mültecilerin bir kısmına boş arazilerde çadırlar yapıldı. Vakit geçtikçe bu çadırlar basit evlere dönüştürüldü ve böylelikle mülteci kampları oluştu. Örneğin Nablus balata ve asker mülteci kampları. Ramallah’ta Kolombiya ve el mülteci kampları, Kudüs Şubat mülteci kampı, el Halil de El Arab kampı...” Şeklinde görüş belirtmiştir.

Benzer şekilde mülteci kamplarından hareketle Filistin halkının kendi topraklarında mülteci olduğunu ifade eden Mülakat Sorularına Verilen Cevaplar, bu konudaki görüşlerini,

“Birçoğu evlerinden zorla çıkarıldılar. Göç etmeye zorlandıkları ve kamplarda yaşadıkları için mülteci olarak tanımlayabiliriz. Filistin sorunu 100 yılı aşkın sebepleri olan bir sorun olduğu için bu konuda net saptamalar yapmak zordur. Temel mesele gücün kimde olduğu. Bu 100 yıllık süre zarfında Yahudiler ile devlet kurmalarından sonra onları destekleyen unsurlar güçlenirken, aynı dönemde Filistinliler ve onları destekleyen Arap blokunun zayıflaması, birçoğunun Filistin davasını gündemlerinden çıkarmaları olmuştur” şeklinde özetlemiştir.

4.3.2. Filistinli Mültecilere Yardım Eden Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Bulgular Ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi doğrultusunda Filistinli Mültecilere yardım eden kurum ve kuruluşlar ve Birleşmiş Milletlerin süreçteki rolü incelenmeye çalışılmıştır. Katılımcılar Filistinli mültecilere yardım konusunda uluslar üstü kurumlar ve devletlerin ve sivil toplum kuruluşlarının ön plana çıktığını ifade etmişlerdir. Kurumsal düzeyde Birleşmiş Milletlerin ön plana çıktığı ancak Birleşmiş Milletler tarafından alınan kararların uygulamaya aktarılması konusunda yetersizliklerin olduğu vurgulanmaktadır. **Burc AL Laq Laq Derneği başkanı** Musa Hicazi bu konudaki görüşlerini *“Birleşmiş Milletler Filistin için 240 karar aldı fakat hiçbirisi uygulanmadı Sözde yapılan uygulamalar güzel ama sonuç anlamaması çok üzücü. Bu sayede mağdur olan çok fazla mülteci olmakta”* şeklinde özetlemiştir. AL- Haq Derneği temsilcisi ise Avrupa Birliğinin süreçteki rolünü ifade ederken,

“AB ile UNRWA arasındaki stratejik ortaklık 1971 yılından bu yana, ortak hedef olan Filistinli mültecilerin insani gelişiminin ve insani ve korumaya ilişkin ihtiyaçlarının desteklenmesi ve Orta Doğu'da istikrara katkıda bulunulması amacına dayanmaktadır” Şeklinde görüş belirtmiştir.

Bununla birlikte derneklerin bu süreçte daha çok aktif olduğu ifade edilmektedir. Bu konuda **PNGO Filistin STK'lar Birliği temsilcisi**,*“PNGO bünyemizde bulunan yaklaşık 140 dernek Filistinlilerin geleceğini planlamak için çalışmaktayız”* şeklinde görüş belirtmiştir. Ayrıca bazı katılımcılar ise süreçte aktif rol alan kurum ve kuruluşların Filistin sorununu canlı tutmasının ötesinde katkılarının olmadığını ifade etmektedir.

Al Mezan Derneği ise bazı devletlerin katkısına vurgu yaparak *“Başta Libya, Lübnan ve Türkiye olmak üzere dünyada pek çok devlet destek sağlamaktadır”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Yedi Hilal temsilcisi ise Filistin'e yardım eden kurum ve kuruluşlardan bahsederken Türkiye kökenli kurum ve kuruluşlar olan Kızılay, TİKA, Mirasımız Ve Ümmet Vakfı (daha çok Kudüs özelinde çalışıyor) Sadaka taşı ve Diyanet Vakfı ile, uluslararası Birleşmiş Milletler Filistinlilere Yardım Kuruluşu, Katar merkezli çeşitli yardım kuruluşları İngiltere ve Malezya merkezli çeşitli yardım kuruluşlarına vurgu yapmıştır.

Katılımcılar Birleşmiş Milletlerin süreçteki rolünü ve mültecilere yaklaşımını olumlu değerlendirirse de bazı durumlarda yapabildiklerinin sınırlı veya zaman zaman göstermelik olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda **Al-Sadeel Palyatif Bakım Derneği** *“BM belki çok fazla şey yapmak ister ama güç nedeni ile yapabildikleri kısıtlı kalıyor”* şeklinde görüş belirtirken, **PNGO Filistin STK'lar Birliği temsilcisi** *“Birleşmiş milletlerin yaklaşımı , yetersiz ve günü kurtarma yardımlarıdır”* şeklinde görüş belirtmiştir.

4.3.3. Katılımcı Kurum ve Kuruluşların Filistin Konusundaki Etkinliklerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi doğrultusunda araştırma kapsamında ele alınan kurum ve kuruluşların Filistin konusundaki etkinliklerinin değerlendirilmesi sağlanmıştır. Katılımcıların görüşlerinden hareketle oluşturulan tema ve kodlar Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 6: Araştırma Kapsamında Ele Alınan Kurum ve Kuruluşların Filistin Konusundaki Etkinlikleri

Tema	Kodlar
Çocuk ve Gençlere yönelik etkinlikler	Çocuklara yönelik projeler geliştirmek Spor alanları oluşturmak Çocuk sağlığı alanındaki etkinlikler Gençlerin zararlı alışkanlıklardan korunmasına dönük etkinlikler
Soruna dikkat çekmeye çalışmak	Basın toplantıları düzenlemek Filistin ziyaretleri
Ekonomik etkinlikler	Yardım kampanyalarının düzenlenmesi Tohum desteği sağlanması
Hukuksal etkinlikler	Yargılama sürecinde avukatlık yapılması
STK'ları organize etmek	Düzenlenecek etkinlikler için koordinasyonun sağlanması Filistin halkının örgütlenmesini/kenetlenmesini sağlamak

Araştırmaya katılan kurum ve kuruluşların Filistin konusundaki etkinliklerine ait görüşlerinden hareketle oluşturulan tema ve kodların yer aldığı Tablo 2 incelendiğinde çocuk ve gençlere yönelik etkinlikler ile soruna dikkat çekmeye yönelik etkinlikler ve ekonomik etkinliklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Çocuk ve gençlere yönelik etkinliklerinden bahseden **Burc AL Laq Laq Derneği başkanı Musa Hicazi**

“Dernek olarak UNRWA'nın çocuklarla ilgili birkaç projesine bizler de dahil olduk. Bu projelerde spor eğlence halı sahaları açmak gibi gençlerle ilgili projeler vardı. Derneğimiz Kudüs'te yaşayan Kudüslü gençlerin uyuşturucu maddelerinden ve kötü geleceklerden uzaklaştırılmasını amaçlamaktadır Filistinli gençlerin geleceklerini korumak spor kültür ve dilini korumak amacını gütmektedir” şeklinde görüş belirtmiştir.

STK'ların çalışmasını organize ettiklerini belirten ise *“Filistinli STK'ların ortak hareketlerini planlıyoruz. Efektif çalışmayı amaçlıyoruz”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi doğrultusunda ayrıca katılımcılara kuruluşlarında Filistin sorunu ile ilgili danışma ve müzakere mekanizmalarının yer alıp almadığı da sorulmuştur. Katılımcıların tamamı kuruluşları bünyesinde Filistin sorunu ile ilgili danışma ve müzakere mekanizmalarının yer aldığını ifade etmişlerdir.

4.3.4. UNRWA'nın Filistin Konusundaki Rolü ve Çalışmalarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dördüncü alt problemi doğrultusunda UNRWA'nın Filistin konusundaki rolü ve çalışmaları incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların görüşlerinden hareketle oluşturulan tema ve kodlar Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 7 : UNRWA'nın Filistin Konusundaki Rolü

Tema	Kodlar
UNRWA'nın Rolü	Aktif rol Göstermelik rol Etkisinin olmaması
UNRWA'nın Faydaları	Eğitim alanındaki katkılar Sağlık alanındaki katkılar İnsani gelişim açısından katkılar Sorunu canlı tutması Çocuk gelişimine katkılar İşgalden kaçış noktası olması Yaşam alanı yaratması
UNRWA'nın Zararları	Mülteci sorununu yok gibi göstermek istemesi Zaman kaybına sebep olması

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların UNRWA'nın Filistin konusundaki rolüne ilişkin görüşlerinden hareketle aktif rol, göstermelik rol ve etkisinin olmaması kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. UNRWA'nın Filistin konusunda aktif rol oynadığını belirten **Al-Sadeel Palyatif Bakım Derneği**

“UNRWA yardımlar konusunda çok etkin. Ellerinden geldiğince destekte bulunuyorlar. Açık alan bırakmamaya çalışıyorlar. Ama hem Filistinlilerin

fazla sayıda olması hemde son zamanlarda desteklerin kesilmesi sebebi ile yeri kadar yardım alınamıyor” şeklinde görüş belirtmiştir.

UNRWA'nın etkisinin olmadığını belirten **Unutulmaması Gereken Kadınlar Derneği** ise, “...Şimdilerde de fon sıkıntısı yaşadıklarını söylüyorlar. Çok bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Sadece Uluslararası Hukuk açısından göstermelik faaliyetler yürütmektedirler. Tabi bu durum zaman zaman İsrail aleyhine çeşitli sonuçlar doğursa da Filistinliler yalnızlar genel olarak” şeklinde görüş belirtmiştir.

4.3.5. UNRWA'dan Beklentilere İlişkin Bulgular ve Yorum

Görüşmeye katılan Sivil Toplum Kuruluşlarının temsilcilerinin UNRWA'dan beklentilerine ilişkin görüşleri doğrultusunda oluşturulan tema ve kodlar Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tablo 8 : UNRWA'dan Beklentilere İlişkin Tema ve Kodlar

Temalar	Kodlar
Günlük Hayata İlişkin Beklentiler	Geri dönüş sürecine dönük çalışmalar yapılması Filistin'de barışın sağlanması Filistin halkına zulmün son verilmesi Filistin sorununu gündemde tutmaları
Ekonomik beklentiler	Yardımların arttırılması Kamplar dışına yardımların ulaştırılması Mültecilere iş imkanı yaratılması Tarım alanında iyileştirilmelere katkıda bulunması Tarım faaliyetlerine destek olması
Eğitim ve sağlık alanındaki beklentiler	Okulların güçlendirilmesi Sağlık alanındaki yardımların arttırılması Meslek fakültelerinin açılmasına destek olması

UNRWA'dan beklentilere ilişkin görüşlerden hareketle oluşturulan Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılanların Günlük Hayata İlişkin Beklentiler, Ekonomik Beklentiler ve Eğitim ve Sağlık alanındaki beklentilerinin ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Günlük hayata ilişkin beklentilere vurgu yapan **PNGO Filistin STK'lar Birliği**, bu konudaki görüşlerini “*UNRWA'dan tek beklentimiz kuruluşunda bahsettiği mültecilerin geri dönüş hakkı için çalışmalara başlamasıdır*” şeklinde ifade ederken eğitim ve sağlık alanındaki beklentileri dile getiren Al Mezan Derneği “*UNRWA yardımlarını daha efektif kullanmalı. Eğitim alanında okullar çok yetersiz. Sağlıkta da durum aynı...*” şeklinde görüş belirtmiştir. Bu süreçte tarımsal desteğin önemine değinen **Tarımsal Çalışma Komiteleri Birliği (UAWC)** ise “*UNRWA Daha fazla kişiye hizmet götürsün. Ekilebilir arazilerde ekimi sağlasın. Mültecilerin para kazanmasını sağlasın*” şeklinde görüş belirtmiştir.

4.3.6. Sivil Toplum Kuruluşlarının UNWRA'nın Karar Süreçleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi doğrultusunda katılımcıların görüşlerinden hareketle hem araştırma kapsamında ele alınan sivil toplum kuruluşlarının hem de Filistin'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının UNRWA'nın karar süreçleri üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Katılımcılar, UNWRA'NIN karar alma sürecine yönelik toplantılarına davet edildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca Filistin'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının UNWRA'yı desteklediklerini ancak UNRWA'nın karar süreçlerinde sivil toplum kuruluşlarının etkisinin olmadığını belirtmişlerdir.

4.4.7. Hükümetlerin Filistin Sorunu Konusundaki Politikalarının Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi doğrultusunda katılımcıların, hükümetlerinin (Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Filistin Hükümeti) Filistin sorunu konusundaki politikalarını değerlendirmeleri istenmiştir. Filistin kökenli STK temsilcileri hükümetin politikalarını -zorunlu nedenlerden dolayı- yetersiz olarak değerlendirirken Türkiye kökenli STK temsilcileri Türkiye'nin politikalarının soruna dikkat çekici nitelikte olduğunu ve yaşanan sorunların çözümüne yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili **Sınır Tanımayan Gençlik Birliği** temsilcisi “*Filistin Hükümeti'nin yapabilecekleri oldukça sınırlı. Çalışmalarını*

*yürütüyorlar ama dünyada fazla karşılık bulmuyor” şeklinde görüş belirtirken, sorunun uluslararası nitelik taşıdığına vurgu yapan **Al Mezan Derneği** Başkanı “Filistin hükümetinin çok fazla yapacak bir şeyleri yok. Bu sorun sadece hükümet ile çözülmez. Uluslararası kararlar ile çözülebilir” şeklinde görüş belirtmiştir. Türkiye Hükümeti’nin politikalarının önemine vurgu yapan **Yedi Hilal Temsilcisi** ise “Dünyada Filistinlilerin sesine kulak veren ve her fırsatta-her platformda dile getiren bir aktör olarak önemli bir görevi ifa etmektedir. Aynı zamanda Kızılay ve TİKA aracılığıyla her yıl önemli miktarda yardımı Filistinlilere ulaştırmaktadır” şeklinde görüş belirtmiştir.*

4.3.8. Filistin Sorunu Konusunda Stk’ların Görüşlerinin Dikkate Alınma Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi doğrultusunda katılımcılara Filistin sorunu konusunda genelde Sivil Toplum Kuruluşlarının özelde ise kendi kuruluşlarının dikkate alınma durumuna ilişkin görüşleri sorulmuştur. Hem Türkiye kökenli Sivil Toplum Kuruluşlarının temsilcileri hem de Filistin kökenli Sivil Toplum Kuruluşlarının temsilcileri bu süreçte Sivil Toplum kuruluşlarının ve kendi kuruluşlarının görüşlerinin yeterince dikkate alınmadığını belirtmişlerdir.

4.3.9. Filistinli Mülteciler Sorunun Çözümüne Yönelik Önerilere İlişkin Bulgular

Araştırmada son olarak katılımcıların, Filistinli mülteciler sorunun çözümüne yönelik çözüm önerilerinin neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların tamamı sorunun çözülmesi adına Filistin devletinin kurulması gerektiğini ve Filistin halkının ancak bu şekilde özgürlüğüne kavuşacağını ifade ettikleri görülmüştür. Bu konuda PNGO Filistin STK’lar Birliği “Filistinli Mülteciler sorununun ortadan kaldırılması Mültecilerin kendi vatanlarında özgürce yaşayabilecekleri Filistin topraklarının kurulması ile mümkün olacaktır” şeklinde görüş belirtirken **ADDAMEER** (Mahkumlara destek ve insani Yardım Derneği), “ Filistinli mülteciler sorunun çözülmesi için **Filistin’in Devlet olarak kabul edilmesi ve İsrail’in çekilmesi gerekli görülmektedir**” şeklinde görüş belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcıların bir kısmı ise yeni neslin konu hakkında bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Burçların Yükselişi Derneği Başkanı Musa Hicazi; “Filistin’de tarih boyunca yaşananlar çevresine bakıldığında, bölge halkının zihinleri geçmişte yaşadıkları travmatik

sürecin izlerini en derin şekilde görmem mümkün. 1948 Yılında İsrail Filistin topraklarının yüzde 78'ini işgal etti. İşgal sırasında girdiği bazı Filistinli şehir ve köylerini yıkıp, katliamlar yapıp o şehir ve köylerde yaşayan Filistinlilerin büyük bir kısmının göç etmesine sebep oldu. (Hicazi,2020) Yaşanan bu süreçte Filistin halkının mülteci durumuna düşmesi kaçınılmaz oldu. Filistin'in Kuzey kısmında bulunan Lübnan ve Suriye'ye Filistinliler kendi topraklarını bırakıp göç edip, mülteci oldular. Ülkelerini terk etmeyip kalan kısım Ortadoğu'daki bulunan Filistin şehir ve köylerine göç edip Filistin içinde mülteci oldular. Mültecilerin bir kısmına boş arazilerde çadırlar yapıldı. İlerleyen süreçte bu çadırlar basit evlere dönüştürüldü. Böylelikle mülteci kamplarının temelleri atılmış oldu. Örneğin; Nablusta Balata ve asker mülteci kampları, Ramallah'ta Kolondya ve El Ameri mülteci kampları, Kudüs Şafat mülteci kampı, El Halil'de El Arab ve Duhişe mülteci kamplarının ilk başlangıcı çadırların düzensiz evlere çevrilmesi ile başladı.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Hicazi görüşlerine şöyle devam etmiştir. “Yaşanan durumun analizini yapmak adına tarihsel sürecin incelenmesi gerekiyor. Kendi ülkelerinde mülteci durumuna düşen Filistinlilerin bu hale gelmesinin sebeplerinin ilk başında hilafetin düşmesinden sonra İngilizler ve İngilizler ile işbirliği yapan haşimiler Avrupa'dan gelen Yahudi guruplarına kapılarını açarak Yahudilerin sayısının artışına sebep olup güçlenmelerini sağladılar. Düzensiz göçlerle önce kırsal kesime yerleşen Yahudilere İngilizler ve Avrupalılar yeni silahları verip güçlenmelerini sağladılar. Bununla beraber aynı anda Arapların silahlanması engellediler. Yahudilerin bölgede güçlenmesi ile beraber bölgedeki Arap ve İslam ülkelerindeki rejimler hepsi sessiz kalmayı tercih etti. Böylelikle Yahudilere hareket etmelerini sağlayacak saha açılmış olmakla beraber Filistinlilere destekte bulunmadılar. Haşimi'lerin Yahudilere destek vermesinin temel nedeni; Batı Şeria ve Ürdün'ün yönetimi Haşimi'ler tarafından idare edilmek istenmesi ve bölgede güç olma hevesiydi.”

Devam eden bu Filistin meselesi politik bir durum sergilemeye başlamış ve pek çok çatışma ve savaflara yer vermiştir. Bu savaşların oluşumunun altında yatan en büyük sebep ise 1948 senesinde yaşanan çatışma sonrası oluşan mülteci sorunudur. Filistin'de yaşamını sürdüren mülteci toplumlari gün geçtikçe başka ülkelere dağılarak kalıcı olarak hayatlarını sürdürmeye başlamışlardır. Bu durum neticesinde mülteciler kapsamında çözüm üretmek isteyen ülkeler Birleşmiş Milletler adından bir kuruluş inşasına başlamıştır.

Mültecilere yardım ve destek amacı ile Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistin Mültecilere Yardım ve İş Ajansı (UNRWA) kurumu mülteciler konusunda sağlanması gereken

tüm destekler konusunda imkân sağlamıştır. UNRWA bu konu çerçevesinde süreklilik sağlayarak, mültecilere destek vermiştir. Uzun süren bu sorun neticesinde çözüm üretilmek istenmiş ama bu çözümler geçici olmuştur. İki devlet arasında anlaşmalar yapılırsa da bu anlaşmalar bir süre sonucunda bozulmuş ve tekrardan bir çatışmaya sebep olmuştur. Bu sorunları düzeltmek amacı ile pek çok topluluk bir araya gelmiş fakat sorun ortadan kalmayarak devamlılığını günümüze kadar sürdürmeye devam etmiştir. Mülteciler konusunda UNRWA desteğini hiçbir zaman esirgememiş ve devamlı destek sağlamıştır. Sivil Toplum Kuruluşları da bu konuda hak ve yardım amaçlı destek sağlamışlardır.

UNWRA'dan beklentiler Filistin'de barışın sağlanması, mültecilere iş imkanı yaratılması, kamplar dışına yapılan yardımların artırılması, okulların güçlendirilmesi ve meslek fakültelerinin açılması gibi daha çok siyasi, ekonomik ve sağlık alanlarındaki beklentilerdir

4.4. Sivil Toplum Kuruluşlarının Gözünden UNRWA'nın Faydaları

STK'ların çalışma alanlarının yasal çerçevesinin genişletilmesi büyük önem taşımaktadır. Sığınmacılar ve mülteciler, sağlık, eğitim ve sığınmacı toplumunun farkındalığını geliştirme çabalarına maruz kalıyorlar ve mülteci sorunları STK'ların çalışma alanları arasındadır. Sığınmacılara ve mültecilere verilen destek omurgası, BMMYK tarafından STK'lar ile birlikte oluşturulmuştur. İnsan haklarının korunması ve görüş alışverişinin sağlanması için makamlar ve STK'lar arasında yapıcı bir diyalog oluşturulmalıdır. Bu bağlamda, özellikle yeni sığınma yasasının hazırlanması ve ulusal insan hakları kuruluşunun çerçevesi çerçevesinde STK'ların bilgi ve tecrübelerinin kullanılması da gereklidir.

Haziran 2007 ortasından bu yana mülteci kampları ekonomik alanda önemli engellerle kuşatıldı. Uluslararası kuruluşların desteği ile kamplarda çalışan işçilerin yüzde 53'üne tekabül eden yaklaşık 100 bin kişinin çalıştığı sektörler kuruldu. Tarım sektöründe çalışanların toplamı yaklaşık 40 bini bulmasıyla beraber Filistinlilerin uluslararası kuruluşların yaptığı destekler sonucu dış yardımlara güveni arttı. Filistinli mülteciler için işler tamda düzeliyor denirken UNRWA direktörü John Ging İsrail tarafından kapıların kapatıldığını açıkladı. Dış yardımlarla yükselen ekonomik eğilim bir anda yok olmaya başladı.

1995 Gazze nüfusu 885, 000'den kişiden fazla iken, UNRWA'ya kayıtlı mültecilerin% 78'i Gazze'de bulunan UNRWA kamplarında yaşamaktadırlar. (Zaqout 2004), Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Ajansı tarafından Filistin Mültecileri adına yayınlanan bir raporda

2009 yılı sonunda bu oranın toplamı % 69,5'i olduğu ve yaklaşık 1.5 milyon kişi olduğu tahmin edilmektedir. (Nakba Ansiklopedisi, 2012)

Mülteci eğitiminin gelişiminden söz etmek gerekirse; Kamplardaki bazı yerleşim alanları okullardan mahrum kaldı, buna ek olarak öğretmen kıtlığının yaşanması ile eğitim kalitesinin varlığı sorgulandı. Okulların gelişmesi ve donanımın gelişmesi ile ilgili bir yandan eğitim araçlarının eksikliği diğer yandan öğrenci sayısındaki orantısız artış kalıcı bir aşırı kalabalıklaşmaya yol açarak, okulların eğitim açısından yeteneğinde azalmalar meydana getirdi. Hem Filistin eğitim müfredatındaki değişiklikler hem olumsuz ortamdan dolayı zaten dezavantajlı olan mülteciler eğitime ulaşmaları hayal oldu. (Zaqout, Alaa Mohammed, 2007)

Bölge halkı olarak UNRWA'nın belki en büyük faydasının, mülteci meselesinin gündemde kalmasını sağlaması olduğu düşünülüyor. Aynı zamanda mülteciler için kamplarda okullar açılımı ve meslek fakültelerin açılması ile beraber bir tarım faaliyetlerinin uygulanmasına sağlamaları temel insani hakların verilmesi için aktif rol oynadı.(Hicazi,2020)

UNRWA okulları ve işgal altındaki Filistin topraklarında Filistin Otoritesi devlet okulları kuruldu. Filistinli öğrencilerin akademik performansının bölgesel standartlarına bakıldığında performans açısından özel okullar, Filistin Otoritesi ve UNRWA okullarının performanslarından çok daha iyiydi.(J. A. Seyam, 2015)

Öte yandan düşüş sadece eğitim düzeyinde değil, aynı zamanda yurtdışında yükseköğretim mülteci kamplarına uygulanan abluka nedeniyle ve zorlaştı. Bu sebeple 2007'de UNRWA bir yardım çağrısı başlattı ve finansal eğitim kurumlarının çalışmalarının yeniden değerlendirilmesini sağlayacak önemli kaynaklar oluşturarak UNRWA personelin kalitesini korumak ve seviyelerini geliştirmek için gerekli koşulları sağlamaya çalıştı.

Son yıllarda kronik hastalıklarda önemli bir artış var, ayrıca tam bağırsak solucanları ve viral hepatit gibi bulaşıcı hastalıkların kontrolü çok zorlaşmıştır. UNRWA bu durumun getirdiği çifte yük ile uğraştı. Tedavi hipertansiyon, diyabet ve kanser gibi hastalıkların özellikle tespit edilmezse ishal ve akut solunum yolu enfeksiyonlarının tedavisi erken teşhis ile diyabet ve hipertansiyonun geç tespiti genel cerrahi veya diğer pahalı müdahaleleri gerektirebilecek kardiyovasküler hastalıklar hatları bu hastanelerde bakım maliyetlerinde önemli bir artışa yol açmış ve sağlık erişimi çok azalmıştır.(El- Cezire , Rafah geçiş krizi , 2009)

Mülteci kamplarındaki sosyo-ekonomik durumdaki keskin düşüş ve özel sektörde tıbbi bakımın uygun olmayan giderleri, UNRWA'nın hasta sayısını giderek artırıyor.İntifada süreçlerinin başlamasından bu yana UNRWA tesislerinde tıbbi bakım neredeyse iki katına

çıktı.1 Eylül'den 31 Aralık 2007'ye kadar yıllık ziyaret sayısı 1893.368 hasta mülteci. Bu sayı sağlık kurumlarının kapasitesini çok aşıyor. Doktorlar günde ortalama 95 hastaya muayene ederken, günde 70 hasta önerilir. UNRWA bütçesine yüksek ilaç maliyeti ek baskı yaratır.(El-Cezire , Rafah geçiş krizi , 2009)

Filistinliler uzun süre şiddetli baskı altında yaşıyor ve herkes savunmasız bir şekilde orada. İmha edilen evlerin yeniden inşası düzeyinde: Binlerce Gazze sakinleri mülteci olmayan ve Birleşmiş Milletler Kalkınmadan yardım alanlar evlerinin yeniden inşası ve rehabilitasyonunda zorluk çekiyorlar. Yeterli miktarda yapı malzemesi elde edemedikleri için,

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'ndaki programların yetkililerine yeniden düzenleme ve destek talebinde bulunuyorlar. Savaşın yıldönümünden sonra 35 bin kişi hala çadırlarda yaşıyor. Yaklaşık yüz bin kişi zarar görmüş evlere döndü. Veya akrabalarına katıldılar. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına göre, yeniden yapılanma süreci tamamen yok edilene yeniden inşa etmek için yaklaşık 170 ton çakıl ve kum alt yapı için gerekmektedir. Ayrıca kısmen zarar görmüş yaklaşık 20 bin ev, tamamen yıkılan evleri yeniden inşa etmek için 50.000 ton çimento gerekiyor ve 41 kamu binalarının yeniden inşası için bin ton. (Filistin halkı Yardım Derneği.2014)

Hiç şüphe yok ki bilimin gelişimi ve ilerlemesinde ana odak noktası halklar, gelişmekte olan topluluklara, merakla ilgilenen uygar toplumlara yardımcı olur. Mültecilerin ilerlemesi için eğitim her düzeyde ve aşamada olması gerektiğinden dolayı eğitim hayatlarında önemli bir rol oynadı. 1948'de yerlerinden edilen Filistinliler kendileri için daha kolay bir gelecek inşa etmenin bir yolu olarak mülteci olmayı gördüler. Çünkü doğal haklarından yoksun bırakıldılar. Müreffeh bir yaşamı inşa etmenin tek yolu onlar için eğitim oldu.

UNRWA tarafından denetlenen eğitim kurumlarının toplamı % 54'ü temsil etmektedir. Hükümet eğitim kurumlarının mülteci kamplarındaki eğitim kurumları ise toplam kurumların % 31'i temsil eder, geri kalanlar ise özel eğitim kurumlarıdır ve toplamın % 15'ini temsil eder. (Shaqoura, 2011)

1950 yılında UNESCO ile Kamplarda yaşayanların UNRWA'ya kayıtlı mültecilerin eğitimi, UNESCO'nun desteği ile eğitim programının teknik yönlerinden sorumlu olan UNRWA'nın planlaması ile gerçekleşti. Mültecilerin UNRWA eğitimlerine katılmasının temel nedeni ücretsiz olmasıdır. Fakat kuşatmalar devam ettiği için UNRWA'nın okullarının çoğalması mümkün olmamıştır.

4.5. Filistinli Sivil Toplum Kuruluşlarının Gözünden UNRWA'nın eksiklikleri;

Çok fazla kurum ve kuruluş insan hakları ve insani haklar düşüncesi çerçevesinde bölgedeki halk ile ilgili çok fazla söz verdiler. Ama uluslararası kurumların insan haklarını korumadaki zayıflığı ve çok fazla ülkenin sözlerinde durmamasından dolayı bölgede kimlikleri belli olan bir halk mülteci durumuna düştü. Birleşmiş milletlerin bölgedeki çalışmalarını yürüten UNRWA'nın çabaları ile azınlıkların ve mültecilerin korunması gündeme geldi. Ama hala bölgede ayrımcılık ve çatışma yoğun halde devam etmektedir. (Zobaie, 2008)

“UNRWA Filistinlilerin meselesinin toprak ve vatan meselesi değil, maaş, iş, gıda, sağlık ve giyecek meselesine dönüştürdüler. Dünyaya bizim meselemizin sadece barınma ve yemek olduğunu göstermeye çalıştılar. Aslında bizim meselemiz ülkemize, vatanımıza dönüp rahat ve huzurla yaşamaktır.”**Musa Hicazi**

Bütün bunlar ve eğitim düzeyini etkileyen diğer olumsuzlukların getirdiği sonuçlardan ve daha düşük eğitim performansı düzeyinde gösterilen olumsuz bir karakterin oluşmasını akabinde, UNRWA tarafından karşılanmayan yüksek eğitim standartlarının yoksunluğundan sonucu olarak elli yıllık mülteci tarihinin geleceğinin kayıp olması ihtimalini taşımaktadır. Örneğin; Dünya Bankası raporuna göre 2007 başlarında "Eğitim Sektörünün Analizi" hakkında yayınlanan bir raporda mülteci kamplarında yapılan bağımsız testler sonucunda Arapça ve matematikte yüksek düzeyde tekrar olduğunu ortaya koydu. Zaqout, 2007 s. 32

Sağlık Hizmetleri alanında UNRWA, tıbbi hizmetler sunan tıp klinikleri denetler. Kayıtlı mülteciler UNRWA kayıtları kapsamındadır ve hastalar ücretsiz hizmet alma hakkına sahiptir. UNRWA, diş sağlığı, anne ve hamile kadınların sağlığı, hipertansiyon ve diyabet merkezleri, laboratuvar hizmeti donanımlı sağlık merkezi genel hastalar için tedavi sunmaktadır. İlaç tedariki UNRWA'nın öncelikleri arasında en önemlisidir. Mülteciler için ilaç sağlamak ve bunu tedarik merkezlerine dağıtmak önem arz etmektedir. Sağlık koşulları kamplardaki mülteciler için çok düşük seviyededir. Kısıtlı sayıdaki tıbbi hizmetler ve çok az kişinin sağlık hizmetlerine erişimi ve artan nüfusun etkisi sağlık hizmetleri tam anlamıyla alınamamaktadır. UNRWA'nın kanser gibi bazı temel sağlık hizmetlerinin eksikliği ile pahalı merkezlerden alınan radyasyon tedavisi, arterlerin gelişmiş cerrahisi, yetersiz kan temizleyici ürünler ile bölgedeki sağlık hizmetleri UNRWA tarafından sağlanan hizmetlere rağmen çok kısıtlı ve yetersizdir.

Gıda güvenliğine gelince: "UNRWA 1.070.000 mülteciye 365 bin kişi ile Dünya Gıda Programının sağladığı gıda yardımını sağladı. Fakat gıdanın tam olarak ulaşabilir olmamasından ve gıda güvenliğini tam anlamıyla sağlanmadığı için yüksek fiyatlardan dolayı mülteciler tam anlamıyla beslenemiyor. Yoksulluğun artması ve tarım alanlarının tahrip edilmesi ile beraber ihracat yasağı ile hammaddeler de dahil olmak üzere ana ithalatın yokluğu özel sektörün ekonomik faaliyetlerinde bozulmaya yol açtı. (Filistin Halkı Yardım Derneği, 2013)

İçme suyu açısından: Su pompalamasındaki hasar nedeniyle su arıtma tesislerinin elektrik kesintileri sebebi ile 100 bin kişi hala içme suyuna erişemiyor. Bununla beraber nüfusun yarısının kirletilmiş suyu içmek zorunda kalıyor. Bazen de güvenli olmayan tuzlu su üzerinden içme su oluşturulmaya çalışılıyor. Ayrıca, arıtma tesislerinin durdurulması ile beraber sahil boyunca yeraltı suyunu kirleten atık su ile birlikte hem suya ulaşamıyor hemde zararlı bitki örtüsü yetişmeye başladı.

4.6. Sivil Toplum Kuruluşlarının Mülteci Sorununa Bakış Açıları

Filistin sorunu konusunda çalışan sivil toplum kuruluşlarının daha çok hak ve yardım temelli kuruluşlar olduğu görülmektedir. Bu sivil toplum kuruluşlarının başında 31 Mayıs 2010'da yaşanan olaylara konu olan İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH) gelmektedir. İHH, 2007 yılından itibaren İsrail tarafından Gazze halkına uygulanan ablukayı delmek amacıyla, Türk ve Avrupa haklarını temsil eden farklı kesimlerden, aydın, sanatçı, siyasetçi ve STK temsilcilerinin yer aldığı gemilerle Gazze'ye gitmek üzere bir sivil toplum girişimi başlatmıştır. "Rotamız Filistin Yolumuz Özgürlük" sloganıyla yola çıkan gemilerin başlıca amacı öncelikle Filistin halkına destek olmak, İsrail'in uyguladığı keyfi ambargonun tanınmadığını ortaya koymak, hukuki olarak ambargonun delinebileceğini ispatlamak ve Mısır'ın Refah kapısını açması için baskı oluşturmaktır (<http://www.ihh.org.tr>, 23.01.2020)

Bu amaçlarla yola çıkan Gazze Filosundan "Mavi Marmara" isimli gemiye 31 Mayıs 2010 tarihinde İsrail askerleri tarafından ateş açıldı ve 9 Türk vatandaşı hayatını kaybetti. Bu olaydan sonra İsrail pek çok platformda Türkiye tarafından protesto edildi ve Türkiye tüm diplomasi yollarını kullanarak İsrail'in bu yaptığının cezalandırılmasını talep etti (<http://www.milliyet.com.tr>, 20.01.2020). Bu süreçte iki ülke ilişkileri son dönemlerin en şiddetli krizlerin birini yaşadı.

Gazze'ye insani yardım götürren ve içinde pek çok ülkeden vatandaşın bulunduğu "Mavi Marmara" gemisine İsrail askerleri tarafından ateş açılması ve bunun sonucunda Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilerin bozulması, bir sivil toplum kuruluşunun dış politikayı etkilemesine en açık örneklerden biridir. İHH'nın düzenlemiş olduğu bu faaliyete pek çok sivil toplum kuruluşu destek verdiği gibi, sonrasında yaşanan süreçte de pek çok STK İsrail'i ve bu olayı protesto etmiştir. Bu olay Türk dış politikasında son dönemde bir sivil toplum kuruluşunun ne kadar etkin olabileceğini gösteren önemli örneklerden biri olarak tarihe geçmiştir.

2004 yılında tam anlamıyla bir sivil toplum kuruluşu hüviyetine kavuşan dernek, bu yıldan itibaren dünyanın çeşitli bölgelerindeki insanlara din, dil, ırk ayrımı yapmadan yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu bölgelerden biri de Filistin'dir. Filistin sorunu konusunda faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşlarından bir tanesi de 28 Ocak 1991'de insan hak ve özgürlüklerinin gelişmesi ve insan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılması için çalışan bir sivil toplum örgütü olan İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlum-Der)'dir (<http://www.mazlumder.org>, 18.01.2020).

Mazlum-Der pek çok platformda İsrail tarafından Filistin halkına yönelik gerçekleşen insan hakları ihlallerini kınadıklarını belirtmiş ve karar vericilerden bu soruna çözüm bulmalarını talep etmiştir. Özellikle İsrail'in 2008 yılının Aralık ayında Gazze'ye yönelik düzenlediği saldırı sonrası ortaya çıkan insan hakları ihlalleri ile ilgili Mazlum-Der çalışmalarında bulunmuştur. 2009 yılının Aralık ayında düzenlemiş olduğu "Filistin Günleri" adlı faaliyet bunlardan biridir. Gazze saldırısının birinci yıldönümü dolayısıyla düzenlenen etkinlikte paneller, sergiler, film gösterimleri, şiir ve müzik dinletileri gerçekleştirilmiştir. Bu programın sonrasında 16 Ocak 2010'da Ankara'da "1417 Sadece Bir Sayı Değil"12 başlıklı bir eylem düzenlenmiştir. Eylemde Gazze halkına uygulanan şiddet kınanmış ve uygulanan bu şiddetin normalleştirilmesine izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Aynı eylem Britanya'da 1417 kişi tarafından Trafalgar Meydanı'nda da Ankara'dakiyle eşzamanlı olarak gerçekleştirilmiştir (<http://www.filistingunleri.org>, 25.01.2020).

Mazlum-Der tarafından organize edilmiş olan bu eyleme yazılı ve görsel basın çok da fazla yer vermemiş olması dikkate değerdir. Bu habere yer veren medya kuruluşlarının da daha çok İslami kimliği ön plana çıkanlar olduğu görülmektedir. Mazlum-Der'in çeşitli şubeleri Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler gerilme noktasına gelmeden önce de Filistin sorunu sebebiyle Türkiye'nin İsrail ile ilişkiler kurmasına ve karşılıklı ziyaretlerde bulunmasına karşı çıkmıştır. 2007 yılında İsrail Başbakanı Ehud Olmert'in Türkiye ziyareti öncesi Mazlum-Der'in

Van şubesi tarafından yapılan açıklamada İsrail'in Filistin halkına yönelik yapmış olduğu insan hakları ihlalleri sebep gösterilerek Olmert'in Türkiye'ye gelişi hatta Türkiye'nin bu daveti gerçekleştirmesi şiddetle kınanmıştır.

“Filistin sorunu çözülmeye kadar İsrail’le her türlü diplomatik ilişkiler askıya alınmalıdır” denilerek karar vericilere tavsiyelerde bulunulmuştur (<http://www.mazlumder.org>, 15.01.2020). Görüldüğü gibi Filistin sorunu konusunda daha çok insan hakları ve yardım temelli sivil toplum kuruluşları faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Bu kuruluşlar da daha çok İslami kimlikleriyle ön plana çıkan sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu nedenle yapmış oldukları faaliyetlere daha çok yine İslami kimliğiyle ön plana çıkan medya kuruluşları yer vermektedir. Bu yardım kuruluşlarının Türkiye'nin Filistin politikasına etkide bulunup bulunmadığını tespit etmek güçtür. Bu kuruluşların faaliyetleri Türkiye'nin Filistin'e yönelik uygulamış olduğu politikaya bir destek niteliği taşımaktadır.

Pek çoğunun düzenlemiş olduğu “Filistin’e Destek Mitingleri” bu çerçevede değerlendirilebilir. Hükümet bu kuruluşlar sayesinde bu bölgeye yönelik politikasında toplumun desteğini de almış olmaktadır. Bu kuruluşların bir başka etkisi de Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkilere yapmış oldukları etkidir. İsrail ile ilişkilerinde önemli bir unsuru oluşturan Filistin meselesinde halkların temsilcileri durumundaki STK’lar Türkiye'nin bölgeye yönelik belirleyeceği siyasetler de önem taşımaktadır.

“Biz Filistin’de çok zor durumdayız Çünkü yavaş yavaş arsalarınız yutuluyor evlerimiz yıkılıyor. Okullardaki okutulan tarihimiz, dinimiz, milletimizin temel maddeleri silinip atılıyor. Bu sebepten bizim yapabileceğimiz iş Kudüs’te ve Filistin’de kalabilmek için ve bizim gençlerimizi kaybetmemek için vakıf satın alıyoruz. Bunca sorunun çözümünü buluncaya kadar burada kalacağız.” Musa Hicazi

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜNYANIN UNRWA'YA BAKIŞI

UNRWA'ya karşıt olan görüşlere bakmadan önce, UNRWA'ya karşı olan ülkelerin Filistin meselesine ve özelde mülteci duruma düşen Filistinlilere bakış açılarına bakmak gerekir. Bu irdeleme ile elde edilen sonuçlar ülkelerin UNRWA'ya bakışlarını gösterir ve böylelikle sağlayacakların tutumları belirler.

5.1. Birleşmiş Milletlerin Görüşü

UNRWA'nın kuruluşunu sağlayan ve ajansın tüm sorumluluğunu üzerinde taşıyan kurum BM'dir. UNRWA kurulmadan önce BM tarafından, yapılan yardımları mültecilere ulaştırma noktasında destek sağlayacak başka bir kurum kurulmuştur. Bu ajansın sayesinde mültecilerin geri dönüşü mümkün olabilir düşüncesi tüm kesimlerde hâkimdi. 1949 yılının sonlarında bu kurum faaliyetlerini durdurmuştur. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra BM'ler mültecilerin evine dönene kadar onlara hizmet verecek UNRWA'nın BM 194. Madde gereği 302. karar ile kuruluşu hız verilmiştir. (AL- Nwaajha,2016: 102)

Yahudi milliyetçiliği olarak adlandırılan Siyonizm ve Araplar arasındaki Filistin üzerindeki kontrol sorunu, sadece bu iki ülkeyi değil, dünyada kendilerini destekleyen ülkeleri de ilgilendirmektedir. Dünyada barış ve istikrarı sağlamak için kurulan BM de bu uzlaşmazlık da arabuluculuk rolü oynamaya çabalamıştır: 1947 yılının Şubat ayında, İngiliz hükümeti Filistin meselesini BM'ye devretmiştir. İngiltere, BM'nin manda altındaki Filistin'in geleceğini tartışmak için bir komite oluşturmasını istemiştir. Buna yanıt olarak, Genel Kurul, sorunu değerlendirmek üzere bir Özel Komite kurarak talebi kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komisyonu (UNSCOP) Filistin'in Yahudi ve Arap devletlerine bölünmesini ve de başkent olarak Kudüs'ün bulunduğu Arap ve Yahudi varlıklarından oluşan bağımsız bir federal yapı kurulmasını önermiştir.

Komitenin çoğunluğu ilk teklifi onaylamış; ancak Genel Kurul'da azınlık ikinciyi tercih etmiştir. 29 Kasım 1947'de BM Genel Kurulu, bölünme planını 181 sayılı kararı ile almıştır. İsrail hoşnutsuzluklara rağmen planı kabul etmiş, Araplar ise reddetmiştir. Bu eylem 14 Mayıs 1948 yılında Filistin üzerindeki İngiliz mandasını sonlandırmıştır. 1948 Mayıs'ında İsrail bağımsızlığını ilan etmiş, BM'nin Filistin'in bölünmesi konusundaki önerisini kabul etmiştir. Sonrasında İsrail, bölünmeyi reddeden Arap komşularına saldırmıştır. 15 Temmuz 1948'de BM

Güvenlik Konseyi 54 sayılı kararı kabul ederek, bütün tarafların mümkün olan en güçlü şartlarda ateşkes ilan etmelerini emretmiş ve bu ateşkesin ihlal edilmesinin BM'nin 7. Bölümü uyarınca bir “barış ihlali” olarak nitelendirileceğini ve diğer eylemleri tetikleyeceğini belirtmiştir.

BM'nin bu kararına rağmen, savaşmaya devam edilmiş; Nisan 1949'da, barışçıl çözümün desteklenmesi için kurulan BM Filistin Konsolosluğu (UNTCC), İsviçre'nin Lozan kentinde, bölünme sınırları ya da Filistinli mülteciler meselesi hakkında bir fikir birliğine varılamayan bir konferansa ev sahipliği yapmıştır. 1967 yılının Haziran ayında Altı Gün Savaşı sırasında, arabuluculuk teklifi 22 Kasım 1967 tarihli ve 242 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı ile gelmiştir. İsrail'in işgal edilmiş topraklardan barış ve tanınma karşılığında geri çekilmesi gerektiğini belirtilmiştir. Ayrıca bölgedeki her devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve politik bağımsızlığına karşı saygı duyulmasını savunmuştur. Tüm bu çabalara rağmen, BM çatışmaya kapsamlı bir çözüm getirmeyi başaramamıştır. BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla kurulmuş uluslararası bir örgüt olarak neden İsrail-Filistin çatışması açısından başarısız olduğuyla ilgili noktaların vurgulanması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler, başlangıçtaki ilk günden itibaren Ortadoğu'da karşılaşılan sorunlarla ilgilenmiştir. Bu sorunlarla başa çıkmak için çabaları, çeşitli barışı koruma operasyonları gerçekleştirmesinden çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesi gibi bir yelpazeyi içeren değişen mekanizmaları kapsamaktadır. Filistin-İsrail çatışması ise Birleşmiş Milletler 'in karşılaştığı en kalıcı zorluktur (Pubantz, 2003: 122). Sorunun kökleri, BM Genel Kurulu'nun Filistin'in ayrı Arap ve Yahudi devletlerini idare etmesini önerdiği zamana dayanmaktadır. Filistin, Britanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ülkeyi ele geçirdiği zamana kadar ayrı bir siyasi varlık olarak mevcut değildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngilizler, Arap milliyetçileri ve Siyonistlere, bağımsızlık iddialarını destekleme vaadinde bulundular. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu'nun Fransa, Rusya ve İtalya gibi çeşitli müttefik güçlerle bölünmesiyle ilgili gizli anlaşmalar imzalanmıştır. Osmanlı'ya karşı verilen destek karşılığında İngilizler, Arapların bağımsızlık hedeflerini desteklemeye söz vermişlerdir. Anlaşmalar, Mısır'daki Yüksek Komiser, Sir Henry McMahon ve Şerif Husayn arasındaki HusaynMcMahon Correspondence olarak nitelendirilen bir yazışma alışverişiyle yapıldı. Mektupların değişimi resmi bir anlaşmaya tekabül etmemektedir; Araplar'ın Osmanlı'ya karşı askeri bir ittifaka katılmaları halinde, Britanya Arap bağımsızlığını desteklemesi istenmiştir (Peretz, 1996: 11).

Birleşmiş Milletlerin desteği ile geçen sürede UNRWA çalışmalarını sürdürmüştür. Son yapılan yenilemeler ile bu faaliyetler 2020'nin haziranına kadar devam edecektir. Bu kurumun hayatına deva etmesi son derece önemlidir. Çünkü insani yaşam noktasında en azından asgari kriterlerin sağlanmasına imkân tanıyan bu kurum mülteci durumda olan Filistinler için çok önem arz etmektedir

2018'de UNRWA'ya destek sağlayanlar konferansı Roma'nın ev sahipliğinde gerçekleştirmiş ve UNRWA'ya karşı olan ülkelere Guterres şöyle bir konuşma yapmıştır; “verilen yardımlara şaibe sokmaya çalışanlara gelince, izin verirsiniz UNRWA'nın bağış toplama sloganını tekrar hatırlatmak istiyorum: Onur paha biçilemezdir. Bu durumun insani dayanışma olduğunu hatırlatır günümüzde 68 yıl öncesinde BM'nin ajansı kurduğu an gibi halen önemini koruduğunu hatırlatmak isterim” Guterres'in sözleri şu şekilde devam etmiştir, “İsrail Filistin çatışmalarında sürdürülebilir ve adil bir çözüme kavuşturmamız için UNRWA'nın hayat kurtaran insani yardımla ilgili rolünün dinamikliği korunmalıdır. Bu şekilde Filistin toplumunun geleceğini eğitimle inşa etmek mümkün olur. 5 milyondan fazla Filistinli mültecinin onurunu korumak mümkün olur. UNRWA çok büyük başarılar imza atan bir ajanstır: okulları bölgenin en iyi okullarındandır. Sağlık, yardım ve sosyal programları hem düşük maliyetli hem de büyük etkisi vardır. Okullarda 500 bin çocuğun bulunması, milyonlarca insana sağlık ve gıda hizmetlerinin sunulması işgal altındaki Filistin topraklarının istikrarını olumlu etkileyecektir. Ürdün ve Lübnan'da aynı şekilde. UNRWA Suriye'de şiddet gören Filistinlilere destek alanında olağanüstü çabalar sarf etmiştir” (BM Web Sitesi, İnternet).

5.2.İsrail'in Görüşü

İsrailliler, mülteci durumda olan Filistinlilerin geri dönüş haklarının olmadığını savunmuştur. (Al-jezeera, Web Sitesi) Bu sebeple mültecilerin Filistin'i oluşturan toprak dışında ikamesini sağlamak adına çalışmalar başlatmıştır. İsraillilerin, Filistinli mültecilere bakış açısı, kendileri açısından güvenli bölgenin oluşturulması ve büyük siyon toprakların tamamına ulaşma adına ideoloji düşünceleri ile tanımlamak mümkündür. Devletin yönetimi değişse bile bu tavır hiç değişmemiştir. İsrail'in bakış açısını şu maddeler ile tanımlayabiliriz: (Abu Amer,2013: 44)

- 1- Filistinli mültecilerin yaşadıkları problemlerin sorumluluklarını kedin dille inkâr etmiş ve dahası bu sorumluluğun 1948'de savaşa katılan Arap devletlerinin üzerinde olduğunu ileri sürmüştür.

- 2- Filistinli mültecilerin geri dönüşlerinin tartışılmasını bile yasaklamış üstelik bu konuşmaların Yahudiliği tehlikeye atacağını düşünmüştür.
- 3- Filistinli mültecilerin geri dönmeleri, Yahudilerin İsrail'e göçünü engelleyeceğini düşündüklerinden, hayat memmat mesesi olarak görmüşlerdir.
- 4- Demografik yapının Filistinli mültecilerin geri dönmesi ile değişeceğini ileri sürüp kesinlikle kabul etmemiştir.
- 5- Filistinlilerin geri dönüşünde silahlı terör faaliyetlerinin artacağını düşünmekte olup, ülkenin geleceği açısından risk oluşturduğunu düşünmektedirler.
- 6- Filistinli mültecilerin problemlerini Arap devletler üstlenmelidir düşüncesindedirler.
- 7- Filistinli mültecilere ev sahipliliği yapan ülkelerdeki kampların kapatılmasını savunmakla beraber buldukları ülke içerisinde hayatlarına devam etmelerini önermiştir.
- 8- İlerleyen zamanda Gazze ve batı Şeria'daki topraklarında kendilerinin himayesinde olacağını defaten dile getirmişlerdir.

Belirtilen bu maddeler ışığında İsrail ile herhangi bir konuda istişare edilip edilemeyeceği görülmektedir. Dahası Arap devletlerine İsrail tarafından yapılan saldırılarda mültecilerin bulunduğu kamplar hedef alınmıştır. (Abu Amer,2013) Yapılan bu saldırılar UNRWA'yı hedef alması İsrail'in mülteciler sorunundaki düşüncesini açıkça ortaya koymuştur.

5.3.ABD'nin Görüşü

Filistinli mültecilere ABD'nin bakış açısına bakmadan önce Amerika – İsrail arasındaki ilişkileri irdelemek gerekiyor. İsrail, bölgede toplumsal kendiliğinden, doğal olarak çıkan bir devlet olamadığı aşikârdır. İsrail Batı'nın desteği ve Birleşmiş Milletler 'in kararlarıyla tesis edilmiş ve bu bağlamda İsrail, doğuş itibariyle Batı'nın güdümünde kalmıştır. 1917 yılı Balfour Deklarasyonu ile birlikte İngiliz mandası esnasında kuruluş hazırlıkları yapılmıştır. Akabinde 2. Dünya Savaşının sonrasında Amerika'nın batıya hâkim olmasıyla ABD'nin hükmü altına girmiştir. Bazı dönemlerde ABD- İsrail arasında soğukluk yaşanmış olsa dahi aralarındaki stratejik anlaşmalar hiçbir zaman geçici krizlerden etkilenmemiştir. Bunun nedeni her iki taraf arasındaki ilişkilerin siyasi ve ideolojik zemine bağlı olmasıdır. Kısaca ABD'nin sınırsız desteği olmadan İsrail'in varlığı söz konusu olamaz (Zamara, 2011: 157)

İsrail'i ilk olarak ABD tanımıştır. Yaşanan mülteci problemlerine rağmen Amerika Filistin tarafıyla hiçbir zaman diyaloga geçmemiştir. ABD her zaman ve her olayda İsrail ile

beraber olmuştur.(Zamara,2011: 122) Mülteci sorunlarına ABD tarafından sunulan her plan sonuçsuz kalmıştır. Çünkü yapılan her bir planlama Filistin halkını yok sayarak yapılmıştır (Christion,1999: 172).

UNRWA kurulurken ABD çok güçlü destek sağlamıştır. ABD tarafından yapılan yardımlar sayesinde UNRWA faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak bu faaliyetler genelde mültecilerin bulunduğu diğer Arap devletlerindeki Filistinlilerin hayat standartlarını iyileştirme anlamındadır. Eğer mülteciler buldukları ülkeye entegre olurlarsa mülteci sorunu kalmayacaktır düşüncesine sahip olunmuştur. ABD, Filistinlilerin sorununu BM'lerin 194. Maddesi ile değerlendirmeyip siyasi problem olarak bakılmasını, bir milletin sonunun getirilmesi bakış açısını doğru bulmadığını dile getirmiştir. Bu sebepler yüzünden ABD'nin çözüm için ortaya attığı her plan akim kalmıştır. (Zamara, 2011: 124)

2000'li yılların başında barış müzakerelerinin sonlanmasıyla UNRWA için ABD tarafından sorgulamalar başlamıştır. Özellikle Trump yönetime gelmesiyle 2017'de Amerika tarafından UNRWA'ya sağlanan desteğin kısılmasına karar verilmiştir. Akabinde ABD'nin diplomasi trafiği sayesinde BM'nin UNRWA bütçesinin artırılması proje taslağı rafa kalmıştır. Trup UNRWA'ya sağlanan yardımları yarı yarıya indireceğini açıklamış verilen desteğin 60.000.000'a çekileceğini açıklamıştır. (Bilgi ve Arşiv Bürosu,2018: 18)

5.5.Filistinlilerin Görüşü

Filistin'in küresel ölçekte siyasal ve hukuksal anlamdaki en büyük sorunu Filistinlilerin mülteci durumda yaşamlarını sürdürmeye çalışmasıdır. UNRWA'nın faaliyetleri genelde mültecilerin bulunduğu diğer Arap devletlerindeki Filistinlilerin hayat standartlarını iyileştirme anlamındadır. Eğer mülteciler buldukları ülkeye entegre olurlarsa mülteci sorunu kalmayacaktır düşüncesine sahip olduğu Filistinliler tarafından düşünülmektedir.

“UNRWA'nın çalışma alanlarının içindeki ve dışındaki Filistinli mülteciler” isimli sempozyumda konuşan seminerde Hamas temsilcisi Ali Bereket'in şu sözleri Filistin halkının UNRWA'ya bakışını göstermektedir: “Filistinliler asıl vatanlarına dönmelerine kadar UNRWA'nın faaliyetinin sürmesi için çeşitli taraflara baskı yapmamız gerekmektedir. UNRWA'ya karşı tutumumuzu özetlemek gerekirse: Vatanlarına dönene kadar Filistinli mültecilere yardım etme ve çalışmalarıyla ilgili uluslararası alanda sorumlu olan UNRWA'yı her zaman destekliyoruz. Filistinli mültecilerin mümkün olan en büyük ölçüde haklarını elde etmeye çalışan UNRWA ile olan ilişkimiz bir mücadele ilişkisidir. UNRWA'ya hasım olarak

bakmıyoruz. Aksine ajansın yönetimine, katkı veren ülkelere ve uluslararası topluma gerekli baskıları yaparak Filistinli mültecilerin hakkı olan gerekli destekleri elde etmesini istiyoruz” Bereket sözlerine şu ifadeleri eklemiştir: “Bizler UNRWA ile ilgili Filistin ulusal duruşu şeffaflandırmaya çalışıyoruz. Şu anki ve geçmişteki rolünü değerlendiriyoruz. Daha sonra finansal desteği garanti edecek devamlı bir çözüm bulmaya çalışacağız. Bu çözüm ajansın bütçesini BM’nin kalıcı bütçesine birleştirilmesiyle gerçekleşecektir. Bununla birlikte UNRWA’nın faaliyetlerini kısıtlayan her hangi bir çalışma olduğunda ajansın danışma kuruluna üye olan ülkelere toplumsal baskı uygulanmalıdır. Bizler bir siyaset ekseninin 69 parçası olan Filistinlilerin haklarını zayıflatmaya ve sabit haklarını ihlal etmeye çalışan bir eksenin doğurduğu krizle mücadele etmekteyiz. Bu bağlamda bizlerle uyumlu ulusal ve uluslararası siyasi çevreyi değerlendirmeye çalışmaktayız. Aynı zamanda bu ekseninde Gazze Şeridi’ne uygulanan ambargo ve Suriye’de bulunan Filistinli mültecileri tasfiye etme sorunları da bulunmaktadır” (Komisyon 302, 2019: 123).

Ülkeninim siyasi partilerinden Hamas’ın mülteci duruma düşen Filistinliler ile ilgili yayınladığı bildiriye düşünülen görüşü net olarak göstermektedir: “Filistin davasının ana teması işgal altında bir toprak ve yerinden olmuş bir toplumdur. 1948 ve 1967 yılının işgalleri sonucunda Filistinli mülteci ve sığınmacıların zorla çıkarıldıkları ve dönmeleri engellendikleri topraklara dönüş hakları son derece bireysel, toplumsal ve doğal haklarıdır. Bu hakları insan hakları yasaları ve uluslararası kanunlar teyit etmektedir. Filistin, Arap veya uluslararası hangi taraf olursa olsun hiç kimse bu hakları ihlal edemez. Hamas Hareketi, Filistinlilerin başka ülkelerde yerleştirilmeleri, alternatif vatan projeleri vb. Filistin sorununu tasfiye etmeyi amaçlayan bütün proje ve müdahaleleri reddetmektedir. Aynı zamanda zorla 68 diyarlarından uzaklaştırılan ve toprakları işgal edilen Filistinli mültecilerin tazminat hakları dönüş haklarından önce gelir. Mülteciler tazminat haklarını aldıktan sonra dönüş haklarını da almalıdırlar. Tazminatını alan mültecinin dönüş hakkı düşürülemez” (Politika ve İlkeler Bildirgesi, Hamas Web Sitesi, www.hamas.ps).

5.6.Türkiye’nin Görüşü

Filistin meselesinin başladığı ilk günden itibaren Filistin Uluslararası Uzlaşma Komisyonu'na üye olarak aynı zamanda UNRWA tarafından danışma komisyonuna alınmıştır. . “UNRWA’nın kurucu üyeleri arasında olan Türkiye, Filistin meselesine başından itibaren atfettiği önem doğrultusunda Filistin'e ikili düzeyde sağladığı desteğin yanında UNRWA'ya da azami katkı 78 sağlamaya gayret etmektedir. Özellikle son dönemde Türkiye'nin katkıları ve

siyasi desteği Ajans açısından kritik önemi haiz duruma gelmiştir. Türkiye, 2018 Temmuz ayından itibaren üstlendiği UNRWA Danışma Komisyonu (AdCom) Başkanlığı erevesinde UNRWA'nın karşı karşıya bulunduğu mali krizin aşılmasında nc tutum sergilemektedir. Nitekim 5 Ocak 2018 tarihinde yapılan açıklamada, Türkiye, Ajans içindeki nc rolü çerçevesinde UNRWA'ya mali desteğin arttırılmasına yönelik uluslararası çabalara katkıda bulunmaya devam edeceğini ve kendi desteğini de arttıracadığını vurgulanmıştır” (Tkrory, 2019: 46).

2018'de ABD'nin UNRWA'ya yönelik hareketleri sonrasında UNRWA Genel Komiseri Türkiye'ye gelmiş Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan ile görüşme yapmıştır. Sonrasında Erdoğan İşbirliği Teşkilatına gönderdiği mektup ile UNRWA'ya destek istemiştir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ BÖLÜMÜ

FİLİSTİNLİ SİVİL TOPLUMUNVE ULUSLARARASI TOPLUMUN GÖZÜNDEN UNRWA

Filistin toprakları her ne kadar tarih boyunca ve günümüzde üç büyük Semavi din için kutsal olarak kabul edilse de günümüzde İsrail ve Filistin arasındaki toprak kavgasından çok daha büyük bir anlam ve öneme sahiptir. Bu nedenle bu sorunun çözümü Ortadoğu bölgesinde barışın sağlanmasında kilit bir öneme sahiptir.

Günümüz dünyasında Filistin uluslararası hukuk açısından devlet olmak için gerekli şartları yerine getirmiş olsa da siyasi şartlar ve konjonktür sebebiyle BM’de sadece gözlemci üye statüsü elde edebilmiş bir siyasi birim olarak yer almaktadır. Filistin halkı, kendi toprakları üzerinde yaşayan bir halktır ancak kendi toprakları üzerinde, başta kendi yaşam hakları ve inanç ve ibadet özgürlükleri olmak üzere pek çok temel haktan mahrum bırakılmaktadır. Filistin’in dışına çıkmayıp ülke içinde kalan insanların mevcut durumda İsrail’in uygulamakta olduğu politikalar sebebiyle tehciye uğrayarak çok büyük bir oranda mülteci haline gelmiş durumdadırlar. Bu nedenle Filistin de mülteci olarak yaşayan insanlara yardım etmek için kurulan BM Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu (UNRWA) Filistinlilere temel eğitim ve mesleki eğitim, sağlıklı çevre koşulları oluşturmak, yaşam standartlarının geliştirilmesini sağlamak ve insan haklarından yararlanmalarını sağlamak sürecinde oldukça yardımcı olmaktadır.

Uluslararası güçlerin Filistin davası ve mülteciler sorununa bakış açılarının ve tavırlarının farklılık göstermesi sonucunda UNRWA çeşitli mücadelelerle karşılaşmış, bu zorluklar ajansın varlığını tehdit etmiş, hizmetlerinin gerilemesine neden olmuştur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail’in UNRWA’yı kapatma ve ajans bütçesinin 1/3’ünü temsil eden finansal desteğini kesme çağrılarında sonra UNRWA’nın karşısındaki engeller artmıştır. Mülteci kitlesinin genişlemesi ve bölgedeki krizlerin artmasıyla UNRWA’nın finansal desteğe olan ihtiyacı artmıştır. Ajansın karşılaştığı bu krizle birlikte Filistinli mültecilerin geleceği ve dönüş hakları sorgulanmaya başlanmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nin “Yüzyılın Anlaşması” denilen projesi Filistinlilerin aleyhine işlemekte ve Filistin sorununun kesin çözüme bağlanması planlanmaktadır.

Son zamanlarda Arap ülkelerinin Filistin için yaptıkları yardım direkt olarak değil dolaylı olarak yapılmaya başlanmıştır. Bunun nedeni İsrail'in hem ekonomik hem de askeri yönden kendini geliştirmesi ve uluslar arası platformlarda ABD'nin de sağladığı destekle en üst düzeye taşınmasıdır. Bu gelişmeler neticesinde Arap ülkelerinin (başta Suudi Arabistan, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri)“başka ülkeler” için kendilerini risk altına sokmak istememiş ve İsrail'e destek konusunda böyle bir yoldan ilerledikleri ve Filistin halkına desteklerini çektiklerini söylemek mümkündür.

1948 yılından günümüze yaklaşık on yılda bir kere meydana gelen Filistin meselesi, önceden sadece Arap-İsrail sorunu olarak görülmekte ve ortaya çıkan sorunlar bu nedenle oluşmaktadır. 1980'li yıllara kadar Filistin halkını Arap ülkeleri temsil etmiş ve oluşan savaş İsrail-Filistin savaşı değil Arap-İsrail savaşı olarak kitaplarda yer etmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan 11 STK başkanı ile yapılan mülakat sorularına verilen cevaplar incelendiğinde ilginç bir şekilde Katılımcılar, UNRWA'nın rolü konusunda görüş birliği içerisinde değillerdir. UNRWA'nın aktif rol oynadığını düşünen katılımcılar olduğu gibi bu rolün göstermelik bir şekilde yerine getirildiğini düşünen katılımcılar da olmuştur. **UNRWA'nın katkıları ele alındığında eğitim ve sağlık alanındaki katkıların ön plana çıktığı; UNRWA'nın zararları ele alındığında ise mülteci sorununun ört bas edilmeye çalışıldığı konusunun ön plana çıktığı görülmektedir.**

Bununla birlikte yapılan araştırmalar Filistinli mültecilere yönelik eğitim faaliyetlerinin büyük ölçüde UNWRA tarafından koordine edildiğini ve sağlık, sosyal yardım ve hizmetler, kampları ve altyapıları iyileştirme sürecinde UNWRA'nın aktif rol oynadığını göstermektedir. Diğer taraftan UNWRA'dan beklentilerin ne olduğu konusunda ise şu konuların ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

- Filistin'de barışın sağlanması,
- Mültecilere iş imkanı yaratılması,
- Kamplar dışına yapılan yardımların arttırılması,
- Okulların güçlendirilmesi ve meslek fakültelerinin açılması

Çalışma kapsamında Sivil Toplum Kuruluşu temsilcilerinin görüşlerinden hareketle Filistinli mülteciler sorununun çözümüne yönelik önerilerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılar sorunun çözülmesinin Filistin devletinin kurulması ve İsrail'in bölgeden çekilmesi ile mümkün olacağını belirtmişlerdir. Literatür incelendiğinde bölgedeki sorunun çözülmesinin

genel olarak Filistin'in güçlendirilmesine bağlı olduğunun vurgulandığı görülmektedir. Filistin ve İsrail arasındaki müzakere süreçlerindeki asimetrik güç ilişkilerinin sürdürülebilir başarıyı sağlamaktan uzak olduğu görülmektedir. Ayrıca Filistin'de birlik ve beraberliğin olmayışı, bütünlüğün sağlanamayışı da sorunu çözümsüzlüğe iten bir başka etmen olarak görülmektedir. Bu doğrultuda Filistin sorununun çözülmesine yönelik olarak öncelikle Filistin'in Hamas ve El-Fetih arasındaki bölünmesinin ortadan kaldırılması gerekli görülmektedir. Bir başka ifade ile Filistinliler arasındaki birlik ve beraberliğin sağlanmasının İsrail ile gelecek dönemde yapılacak müzakerelerde Filistin'in elini güçlendireceğini ifade etmek mümkündür.

Sorunun çözümüne yönelik Uluslararası toplumun bakış açısı incelendiğinde yine benzer bir durum ortaya çıktığı görülmektedir. Yang (2018) ilgili tüm tarafların sorunun aciliyetinin farkına varması gerektiğini, "güçlü İsrail ve Zayıf Filistin" olgusunun giderek güçlü bir gerçek haline geldiğini ve bu şartlarda müzakere yapmanın imkansız hale geldiğini belirtmektedir. Sorunun çözümünün sadece İsrail ve Filistin ekseninde kalmaması gerektiğini belirten Altunbeğ Turgut (2015) ise üç semavi dinin bu coğrafyada doğmuş olmasının ve Kudüs'ün bu dinlerce kutsal kabul edilmesi Filistin sorununun çok boyutlu ele alınmasını zorunlu kıldığını, Filistin sorununa etki eden aktörleri İsrail ve Filistin yada komşu Arap ülkeleri ve diğer ülkeleri olarak sadece devletlerle sınırlandırmanın doğru olmadığını belirtmektedir.

Çalışma kapsamında Filistin sorunu konusundaki Türkiye hükümetinin ve Filistin hükümetinin politikaları incelendiğinde katılımcıların Filistin hükümetinin bu süreçte yapabileceklerinin oldukça sınırlı olduğunu ifade ettikleri görülürken Türkiye kökenli STK temsilcileri Türkiye'nin politikalarının soruna dikkat çekici nitelikte olduğunu ve yaşanan sorunların çözümüne yönelik olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde Filistin yönetiminin süreçte karşılaştığı sorunlara dikkat eden çalışmaların yer aldığı görülmektedir. Awad (2016) Filistin'de güvenliğin, ekonomik gelişmenin ve demokrasinin inşası sürecini ele aldığı araştırmasında araştırma sonuçları ile benzer konulara vurgu yapmıştır. Awad (2016)'a göre İsrail'in işgalinin devam etmesi, Filistin yönetimine dayatılan eksik egemenlik, Filistin kalkınmasının dış yardımlara bağlı olması, Arap ülkelerindeki demokrasi kültürünün zayıflığı ve demokratik uygulamaların zafiyetinin Filistin Yönetiminin demokratik tedbirleri alma vizyonuna yansması gibi konular Filistin yönetiminin önündeki belli başlı zorluklardandır.

Türkiye'nin bu süreçteki politikalarına yönelik çalışmalar incelendiğinde öncelikle İsrail'in uluslararası alanda yalnızlaştırılmasına ve İsrail'in Filistin politikasının değiştirilmesine yönelik çabaların ön plana çıktığı görülmektedir (Kardaş, 2011). Başbakan Erdoğan'ın 2009 yılında Davos Zirvesinde İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez'e yönelik "one minute" çıkışı da Türkiye'nin Filistin konusundaki politikalarının öncelikle İsrail'in saldırgan politikalarının değiştirilmesine yönelik olduğunu göstermektedir (Sırım, 2018). Ayrıca Türkiye'nin bu süreçteki politikasının, sorunun tüm taraflarının sürece dahil edilmeye yönelik olduğu ve Filistin'in gerek ekonomik gerekse insani açıdan desteklenmesine yönelik bir politika benimsendiği ifade edilmektedir (Altunışık, 2010). Türkiye'nin Filistin politikalarının değerlendirildiği çalışmalar incelendiğinde 2003 sonrası dönemim yani AK Parti hükümetinin politikalarının süreci önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. AK Parti Hükümetinin bölgesel liderlik hedefi Filistin'de ulusal birliğin sağlanmasına yönelik arabuluculuk rolü üstlenmesini sağlamıştır (Ertosun, 2012). Bununla birlikte Türkiye'nin özellikle 2008 sonrası dönemde Filistin meselesine yönelik yaklaşımının ve politikalarının İsrail ile olan ilişkilerin seyri üzerinde etkisinin olması, benimsenen politikaların İsrail'in benimsemiş olduğu politikanın değiştirilmesine odaklandığını göstermektedir. (Alzant, 2019).

Yakın zamanda ABD Başkanı Donald Trump'ın UNWRA'ya verilen desteğin sonlandırılacağı yolundaki açıklamaları BM içinde kurulan bu örgütün geleceğini tehlikeye attığını söylemek mümkündür. Nitekim Başkan Trump'ın açıklamalarına destek veren İsrail'in lideri Netenyahu tarafından düzenlenen bakanlar kurulunda şu ifadeleri kullanmıştır: "Başkan Trump'ın UNRWA'ya yönelttiği şiddetli eleştirilere bende tamamen katılıyorum. Çünkü UNRWA İsrail Devletini yıkma adına Filistinli mültecilerin sorununu ve dönüş hakkı dedikleri söylentileri sürdürmektedir. Bunun için UNRWA yok edilmelidir. UNRWA 70 yıl önce tek başına bir tek Filistinli mültecilerin lehine kurulmuştur. Oysa UNHCR mültecilerin sorununu çözmekle yükümlüdür. UNRWA ise mülteci dahi olmayan mültecilerin sorunlarını çözmektedir. Bu tam 70 yıldır sürmektedir. Daha sonraki evlatlarının sorunlarını da çözecektir. Bu saçmalığı durdurmamız gerekiyor. Bununla ilgili kendim basit bir öneri sundum. Öneri UNRWA'ya aktarılan paraların UNHCR'ye yönlendirilmesi hususunu içermektedir. Bu adım tedricen ve net standartlarla atılmalıdır. Bu şekilde UNRWA'nın desteklediği sahte mülteciler yerine asıl mülteciler desteklenecektir. Bu önerimi BM'ye sundum. Bu yolla UNRWA kapatılacak ve gerçek mültecilerin sorunlarına yoğunlaşacaktır (Al - zaytouna,2018 :211)

Buna karşılık BM Genel Sekreteri Guterres 2017 yılı Nisan ayında sunduğu raporda UNRWA'nın faaliyetlerini takdir ederek, BM'ye üye olan ülkelere UNRWA'nın mali imkânlarının sürdürülebilir ve tahmin edilebilir olması gerektiği hakkında çağrı yapmıştır (Al-Zaytouna, 2018: 208). Gelineen noktada UNRWA'nın faaliyetlerine devam edebilmesi adına Amerika dışında farklı finansal kaynakların sağlanması gerekiyor. Bölgenin idaresine Arap ülkelere nüfuz edebilme bakış açısıyla bakıldığında gelir olarak üst düzeyde olan Çin, Rusya ve Avrupa Birliği'nin bu kaynaklar arasında olabilme ihtimali yüksektir. Avrupa Birliği tarafından 2018'de mülteci olan Filistinlilere dönük iyileştirme çabaları için müzakere edildiğini açıklamışlardı. Bu açıklamanın önemli bir bölümü BM'in taahhütlerinin yerine getirileceği doğrultusunda görüş beyan edilmesidir. UNRWA'nın hizmet verdiği mültecilerin 5 milyonuna gereken hizmetlerin verileceği ilan edilmişti. (Al – Zaytouna,2018) UNRWA krizinin başlamasıyla kuzey ülkeleri Norveç ve İsveç'le beraber İngilizler, İtalyanlar ve Almanlar toplamda 251 milyon dolardan fazla finansal destekte bulunmuşlardır. (Al – Zaytouna,2018: 208)

Açıkça belirtmek gerekirse UNRWA'nın yetki ve görevlerinin UNHCR'ye (BM Mülteciler Yüksek Komiserliğine) devredilmesi gibi bir durumun söz konusu olması Filistin halkı ve Filistinli mülteciler açısından en istenilmeyen gelişme olacaktır. Bunun en önemli nedeni böylesi bir durumda Filistinli mültecilerin geri dönüş hakları tamamen bitecektir. Zira UNHCR geri dönüş taahhüdünde bulunmamaktadır. Bunun yanında şu durumlarında ortaya çıkması oldukça olası görünmektedir.

- 1) Ana yurda (Filistin) geri dönüş yoktur. 1948'de Filistin diye bir devlet olmadığını belirtmiştir. Bunun en büyük dayanağı 1949'da İsrail'in devlet olarak BM tarafından ilan edilmesidir.
- 2) Mülteci durumunda bulunan ülkenin vatandaşlığına geçen mülteci, sağlanan imkânlardan faydalanamayacaktır.
- 3) UNRWA'nın hizmet verdiği 5 bölge dışında farklı ülkelere Filistinli mültecileri yerleştirme ve orada destekleme (Bilgi ve Arşiv Merkezi,2018: 24)

Son olarak belirtmek gerekirse ABD'nin Filistinli mültecilere yönelik mali desteği kesmesi ve Ajansın faaliyetlerini durdurmasına bakılınca BM'nin geçmişte aldığı Filistinli mültecilerin geri dönmeleri hakkı ile çeliştiği görülmektedir. BM'nin 194. Kararında açıkça ifade ettiği Filistinlilerin geri dönmesi üzerine alınmış bir karardır. Kararın önsözü, 5. Fıkrası ve

20. Fıkrası 194 No'lu kararı uygulamayı içermektedir. Bu da demek oluyor ki, UNRWA'nın kapatılması dönüş hakkını yerine getirmekle bağlıdır. (Al Ali, 2014: 129)

Mülteci durumunda olan Filistinlilerin yaşadıkları bölgelerde de ileride çıkabilecek krizler doğrultusunda, kendi topraklarında ve çevredeki mülteci oldukları ülkelerde de yaşam imkânları kalmayabilecektir. UNRWA hizmet verdiği 5 bölgede 6.000.000'dan fazla mülteciye her alanda hizmet vererek temel haklarının elde edilmesini sağlamıştır. UNRWA bölgedeki faaliyetlerini durdurması ile ilk başta mültecileri misafir eden devletler krize girecektir. Böylelikle bölgede yeni sorunların ortaya çıkması olası görünmektedir. UNRWA'nın kısıtlanması ile bölgede problemler daha fazla yükselirken “Yüzyılın Anlaşması” tabir edilen proje ile mülteci durumda olan Filistinlilerin problemleri tamamen rafa kalkacak ve yurtlarından edilmiş Filistinli mülteciler ve onların torunları bir daha yurtlarına dönme şanslarını kaybedeceklerdir.

KAYNAKÇA

- ABU ODEH, Mohammed (2016), The Role of UNRWA in Keeping the Palestinian Refugees Cause (Filistinli Mültecilerin sorununun devamında UNRWA'nın rolü). Yüksek Lisans, Al-Azhar Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – Siyaset Bilimi Bölümü, Gazze – Filistin
- ABU OMER, Yasmin (2010), The influence of the Palestinian refugee question on Palestinian-Jordanian relations (Filistinli mülteci sorununun Filistin-Ürdün ilişkileri üzerine etkisi). Yüksek Lisans, Birzeit Üniversitesi – Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi – Uluslararası İlişkiler, Ramallah – Filistin.
- ABUELBA, Abla Mahmoud "Filistin sivil örgütleri", Uluslararası insani yardım ve yardım kuruluşları birliği ofisi. [Http://www.humanitarianibh.net/conferences/abla.htm](http://www.humanitarianibh.net/conferences/abla.htm)
- AİTANİ, Meryem ve Muin Manna (2010), Filistinli mültecinin çektiği acı. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center
- AKILLIOĞLU, T. (1995). İnsan hakları: kavram, kaynaklar ve koruma sistemleri. AÜ SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- AL-ALİ, İbrahim (2018), UNRWA'nın Suriye krizi süresinde performansının değerlendirilmesi. Londra: Suriye Filistinlileri Çalışma Grubu
- ALHALİLİ, Cafer, (1979), Al-Müleḥḥās Likitāb Al- 'rab Ve Al- Yehvd Fī Al-Tāryḥ, 2. Baskı, Bağdat: Dār Al- Raşid Yayın Evi.
- ALTINER, B., 2014. Birleşmiş Milletler: Amacı, Gelişimi, Etkinliği, Uluslararası Güvenliğe Katkısı ve Geleceği, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 1(1), 1-9.
- ANAOLU Ajansı: <https://www.aa.com.tr/ar> .
- ANNAN, K., 2000. We The Peoples: Role of the United Nations in the 21st Century.
- ARAS, Bülent. "Gazze Dramı ve Sonrası", Ortadoğu Analiz, Cilt: 1, Sayı: 1, 2009, ss. 13– 20 Ortadoğu ve Türkiye, Q-Matris Yayınları, İstanbul 2003. "Turkish Foreign Policy and Jerusalem: Toward a Societal Construction of Foreign Policy", Arab Studies Quarterly, Vol: 22, Nu: 4, 2000, pp. 31 – 58

- ARI, Tayyar. Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset Savaş ve Diplomasi. İstanbul: Alfa Yayınları. 2005.
- ARIM, Reşat. “Türkiye ve Kudüs Sorunu”, (Der. Meliha Benli Altunışık), Türkiye ve Ortadoğu Tarih, Kimlik, Güvenlik, Boyut Yayınları, İstanbul 1999.
- ARMAOĞLU, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, İstanbul: Alkım Yayınevi, 1996,
- ARMAOĞLU, Fahir. Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948–1988), 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1994.
- ARSLAN, Ali, Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü, İstanbul: Truva Yayınları, 2006. Tablo 3 – Kudüs'te 1910 yılındaki Demografik yapı (Avcı,2004)
- AVCI, Yasemin, Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890-1914), Ankara Phoenix Yayınları, 2004.
- ABU Odeh, Mohammed (2016), The Role of UNRWA in Keeping the Palestinian Refugees Cause (Filistinli Mültecilerin sorununun devamında UNRWA'nın rolü). Yüksek Lisans, Al-Azhar Üniversitesi –
- ALTUNBEĞ Turgut, C. (2015). Ortadoğu ve Filistin (1920-1949). Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AL – DAWLA, Muhammed Hafiz, Al-Felistenya (الدولة الفلسطينية), (Kahire: Mısır Genel Kitap Kurumu Yayınları, 1993, s.55.).
- ALTUNIŞIK, M. B. (1999). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-İsrail İlişkileri. İçinde: Ortadoğu: Tarih, Kimlik, Güvenlik, (Edt. Meliha B. Altunışık). İstanbul: Boyut Kitapları.
- ALZANT, İ. (2019). Türkiye'nin Filistin Politikasında Dönüşüm: 2002 Öncesi Ve Ak Parti Dönemlerine Dair Bir Karşılaştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- AWAD, B. (2016). Filistin’de güvenliğin, ekonomik gelişmenin ve demokrasinin inşası: 1993-2015. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Başkanlığı.
- BEN Gurion David, Israel: A Personal History, American Israel Publishing Co., Tel Aviv, 1971.
- BEN-AMİ Shlomo, Scars of War, Wounds of Peace: The IsraeliArab Tragedy, Oxford University Press, Oxford, 2006.
- BERNEL, D., 2008. Readings in American Foreign Policy: Historical and contemporary problems. New York: Pearson.
- BERWEEN, M., 2002. Democratization of the UN: Isn’t It Time for Structural Reform at the United Nations? Review of International Affairs, 2(2), 40-62
- BMA, 2018. Birleşmiş Milletler Antlaşması.
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>
- BOSTANCI, Işıl Işık, XIX. Yüzyılda Filistin (İdarî ve Sosyo-Ekonomik Vaziyet), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ 2006.
- BOZKURT, Celil. Türk Kamuoyunda Filistin Problemi, İlk Arap Yahudi Çatışmaları (1920-1939). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık. 2008.
- BOZKURT, E., 2003. Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- BROWN, M., 2008. The John W. Holmes Lecture: Can the UN Be Reformed?. Global Governance 14(1), 1–12.
- BUZPINAR, Tufan, "II. Abdülhamid Döneminin İlk Yıllarında Filistin'de Yahudi İskanı Girişimleri (1879-1882)", Türkiye Günlüğü, Sayı:30, Eylül-Ekim 1994
- CHARTER of the United Nations, 2018.
<https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> [29.11.2019]
- CHRİSTİSON, K (1999). Perceptions of Palestine: Their Influence on United States Mideast Policy. Berkeley: University of California Press

CLEVELAND, William (2008), Modern Ortadoğu Tarihi, (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul: Agora Kitaplığı.

C. Brockelmann, *İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi* (trc. Neşet Çağatay, Ankara 1954), Ankara 1992

DEVECİ, Can, "Filistin'e Yapılan Yahudi Göçü", ERUSAM (Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi), 2014, 1-3. DEVECİ, Can, "İsrail Filistin Meselesi", ERUSAM (Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi), 14 Mayıs 2015, 1-29.

DİAB, A. (2017). Devletleşme sürecinin Filistinli mültecilere siyasal ve hukuksal etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Polis Akademisi Başkanlığı

EL CEZİRE'nin yayınladığı Televizyon Raporu , **Rafah geçiş krizi** , açık(Filistin halkı Yardım Derneği.2014) " **İşgal insani girişi engelliyor**

ESEN, B. (2019). Filistin'de bölünmüşlüğü İsrail ile çözümsüzlüğe etkisi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERTOSUN, E. (2012). Türkiye'nin Filistin Politikası (1979-2009). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

FAHREDDİN, Münir-Koray Çalışkan, "Yeni İntifada ve Filistin Sorununun Kısa Tarihi", Birikim, Sayı:140, Aralık 2000, <http://www.birikimdergisi.com/birikimyazi/4188/yeni-intifada-ve-filistin-sorununun-kisa-tarihi#.WL2jDfnyjIU>, (18.04.2017).

FERNANDEZ, E., 2005. The United States and the Arab-Israel conflict: (UN) Forging Future Peace. International Social Science Review, 80(1&2), 41-50.

FİLİSTİN Halkıyla Yardımlaşma Derneği / 2019 / <http://www.abspp.org/>

FİLİSTİN Günleri , <http://www.filistingunleri.org>, 25.01.2020

FUKUYAMA, F., 1992. The end of history and the last man. Harmondsworth: Penguin Books.

GAWDAT B., 2009. The Arab Peace Initiative: An assessment. Middle East Policy, 16(1), 33-39.

- GÜMÜŞ, Saliha, II. Abdülhamit Döneminde Filistin Politikası, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü ,Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009
- GÜVEN, Erdem, Mekân, Kimlik, Yahudilik (Kuzguncuk Yahudi Cemaati Üzerine Bir Çalışma), İstanbul: Sosyal Yayınları, 2011.
- HAMMUD, Tareq (2013), Barış Süreci Işığında Filistinli Mültecilerin Sorunu. Şu kitapta: Arap Dünyasında Filistinli Mülteciler: Gerçeklik ve Beklentiler. Doha: Aljazeera Studies Center, 189 – 204. 8.
- HANAFİ, Mahmud (2008), Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Yasal Durumu. Şu Kitapta: Ed Mohsen Saleh. Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Durumları. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center, 57 – 75. 9.
- HUVEYDİ, Ali (2008), Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Coğrafi ve Demografik Dağılımı. Şu Kitapta: Ed Mohsen Saleh. Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Durumları. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center, 17 – 53
- HANÇERLİOĞLU, Orhan. Ekonomi Sözlüğü, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993
- HASSAWİ, Najwa (2008), Uluslararası meşruiyet ve İsrail müzakereleri arasındaki Filistinli mülteciler. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center.
- HOYT Timoty D., Military Industries and Regional Defence Policy, Routledge, New York, 2007.
- IAN J., Carla L. K., 1991. A concise history of the Arab-Israel conflict. New Jersey: Prentice Hall.
- İSLAMWEB Haber Sitesi, <http://articles.islamweb.net/>
- İSRAİL Nüfus Başkanlığı, <http://www.kh-uaa.org.il>, 18.04.2018
- İHH İnsani Yardım Vakfı, <http://www.ihh.org.tr>, 23.01.2020
- İNSAN Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği, <http://www.mazlumder.org>, 18.01.2020

JONES, Shepard (1968), "Status of Jerusalem: Some National and International Aspects", Law and Contemporary Problems, 33, 169-182
<http://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol33/iss1/12> (15.08.2015).

KACZOROWSKA, A., 2003. Public International Law. London: Old Bailey

KARABULUT, B., 2014. Birleşmiş Milletler'in Küresel Siyaset İçindeki Yeri: Güvenlik Boyutu Kapsamında Bir Değerlendirme. Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi, 5(28), 61-81.

KARAMAN, M. Lütfullah, Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu, İstanbul: İz Yayınları, 1991.

KARDAŞ, Ş. (2011). Türk-İsrail Krizi: Moral Politikadan Çatışmaya. Görüş, 70, 12-16.

KARSH Efraim, The Arab-Israeli Conflict: The Palestine War, Osprey Publishing, Oxford, 2002.

KEREN, HaYesod (<http://www.kh-uia.org.il/EN/IsraelOnline/Current-Affairs/Pages/LatestPopulationFigures.aspx>)

KHAZİNDAR, Mohsen, Dünya al Watan Haber sitesi , <http://pulpit.alwatanvoice.com>, 20.01.2020

KIZILOĞLU, Sedat. "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi". Sosyal Bilimler. C. 2. S. 1 (2012). Ss. 35-64.

KIZILOĞLU, Sedat. "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi". Sosyal Bilimler. C. 2. S. 1 (2012). Ss. 35-64.

KUÇURADI, I. (1996). İnsan Haklarının Felsefi Temelleri, Ankara: Türkiye Felsefi Kurumu.

KOÇ, Melike Bileydi, İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri (1948-2006), İstanbul, 2006, s.88-89

LAURENTI, J., 2005. Grand Goals, Modest Results: The UN in Search of Reform. Current History, 104(686), 431-37.

LUCK, E., 2005. How Not to Reform the United Nations. Global Governance, 11(4), 407- 414.

- MANSFIELD, Peter. Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası (çev: Nuran Ülken). İstanbul: Sander Yayınları. 1975.
- MEARSHEIMER, J., 1995. A Realist Reply. *International Security* 20(1), 82-93
- MEARSHEIMER, J., 1995. The False Promise of International Institutions. *International Security*, 19(3), 5-49.
- MEIR-LEVI David, Big Lies, Center for The Study of Popular Culture, Los Angeles, 2005.
- MILLENIUM Report of the Secretary-General, New York: United Nations Department of Public Information.
- MINGST, K., 2004. Essentials of international relations. New York: Norton & Company.
- MİLLİYET Gazetesi, <http://www.milliyet.com.tr>, 20.01.2020
- MORRIS Benny, Righteous Victims: A History of The Zionist-Arab Conflict 1881-1999, Alfred A. Knof, New York, 1999.
- Mordehay Naor & Dan Giladi, Eretz İsrail beMeah HaAşerim (İsrail Savunma Bakanlığı Yayınevi: Tel Aviv, 1990), s.72-82
- MUHAMMED, Muhammed, (2011), 'Alshahvniyye Alsiyāsīyyah Min Mü'tamar Bāl 'lā Va'd Bilfür1897-1917, Libya: Cāmi'at 'ūmar Al-Mūhtār.Tam Metin İçin: <Http://www.omu.edu.Ly/OMU%20Articles/Pdf/Issue15/15-6.Pdf> (E.T: 16.010.2014).
- ÖKE, Mim Kemal. Siyonizm'den Uygarlık Çatışmasına Filistin Sorunu (4. Baskı). İstanbul: Ufuk Kitapları. 2002.
- ÖNCÜ, Mehmet. "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukukî Temelleri." *Uluslararası Hukuk ve Politika* 06 (2006): 31-57.
- ÖZKOÇ, Özge. "Savaş ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. C. 64. S. 3 (2009). Ss. 168-195.
- PAPPE, Ilan. Modern Filistin Tarihi, (Çev: Nuri Plümer), Phoenix Yayınları, Ankara 2007.
- PERETZ, D., 1996. Library in a book: The Arab-Israel dispute. New York: Facts on File Inc.

- PUBANTZ, J., Moore J., 2003. Best of times, worst of times: The fortunes of the UN in the Middle East. *Alternatives: Journal of International Relations*, 2(2), 122-145.
- QUIGLEY, John. "The Legal Status of Jerusalem Under International Law", *The Turkish Yearbook of International Relations*, Vol: XXIV, 1994, pp. 11 – 23 Radan, Peter. *The Break – up of Yugoslavia and International Law*, Routledge, London
- ROGAN, Eugene ve Shlaim, Avi (2012), *Filistin Uğruna (1948'in Tarihini Yeniden Yazmak)*, İstanbul: Küre Yayınları.
- SAFTY, A., 2009. *Mighty over right: How the Zionists took over Palestine*. Reading, United Kingdom: Garnet Publishing.
- SAMIR J. A. SEYAM, 2015 . *The Role Of Ngos In Protecting And Providing To Refugees In Gaza Strip After 2007 / Near East University / Master's Thesis*
- SALİH, M. Muhammed, (2002), *Filistîn: Silsilet Dirâsât Menheciyye Fî Alkağiyye Alfalastîniyye*, 2. Baskı. Kuala Lumpur: Fajr Ulung yayınları.
- SCHWARTZBERG J., 2004. *Revitalizing the United Nations: Reform Through Weighted Voting*. Minnesota, USA: Institute for Global Policy.
- SELIKTAR Ofira, *New Zionism and The Foreign Policy of Israel*, Croom Helm, London, 1986.
- SEVİM, Ali, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1983
- SHAQOURA Mohammed "The economic effects of Israeli blockade on Gaza", economic scientific study, published in 30/12/2011
- SHALİM, A., 2002. *The United States and the Israeli-Palestine conflict*. New York: Palgrave.
- SULEIMAN Jaber (1995), *Ürdün'deki Filistinliler: Veriler, Tanıklıklar ve Rakamlar*, *Palestinian Studies Dergisi*, 24(6): 139 – 154. Beyrut – Lübnan.
- SUR, M., 2013. *Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği*, *Journal of Yaşar University*. 8, 2535-2550.
- SIRIM, V. *Türkiye-Orta Doğu Ülkeleri Arasındaki İlişkilerde Filistin Meselesinin Yeri*. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 355-374.

TAL David, The War in Palestine 1948: Strategy and Diplomacy, Routledge, New York, 2004.

TAL Israel, National Security, trans. Martin Kett, Praeger, Connecticut, 2000.

TANLAK, Acar, İslâm Konferansı Teşkilâtı Kudüs Komitesi, Kudüs Tarihî Belge, çev., 1988, s.40.

THAKUR, R., 1998. Past Imperfect, Future Uncertain. Basingtoke: The Macmillan Press Ltd.

THOMPSON, A., Snidal D., 1999. International Organizations, Chicago: Chicago University Press.

TÜRK, Fahri, "Yahudi Devleti'nin Demografik Temelleri: Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Osmanlı Devleti'nin Filistin Siyaseti", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, Aralık 2007, 69-104.

TKRORY, T. (2019). Birleşmiş Milletler Filistin Mültecilere Yardım ve İş Ajansı (UNRWA): Kuruluşu, Rolü ve Geleceği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ULUTAŞ, Ufuk vd.. İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu. Ankara: SETA Yayını. 2012.

UMAR, Ömer Osman, "Osmanlı Döneminde Yahudilerin Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.12, S.2, Elazığ, 2002,s.424-425

ULUTAŞ, Ufuk, Selin M. Bölme, Gülşah Neslihan Demir, Furkan Torlak, Saliha Ziya, "İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu", Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Ankara, Aralık 2012, 1-202.

UMAR, Ömer Osman, "Osmanlı Döneminde Yahudilerin Filistin'e Yerleşme Faaliyetleri", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 12, S. 2, Elazığ, 2002, 421-438.

UNRWA Web Sitesi: <https://www.unrwa.org/> .

WALTZ, K., 2008. Realism and international politics. Routledge, New York.

- YAŞAR, Fatma Tunç, Sevinç Alkan ÖZCAN ve Zahide Tuba KOR. Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine FİLİSTİN. İstanbul: İHH Yayınları. 2010.
- YANG, F. (2008). Difficulties in the Solution to the Palestine-Israel Conflict and Some Contemplation Concerning Them. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 2(2), 3-12.
- YILDIRIM, A., ve Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6. Basım). Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- YİN,R.K. (2009). Case study research: Design and methods (4th ed.). Thousand Oaks, California, USA: SAGE Publication.
- YÛSUF Sâmi Yûsuf, *Târîhu Filisîtn 'abre'l- 'uşûr*, Dımaşk 1989.
- ZAMARA, Faten (2011), American Foreign Policy Toward Palestinian Refugees (Filistinli Mültecilere Yönelik ABD'nin Dış Politikası). Yüksek Lisans, Al – Quds University – Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi – Bölgesel Araştırmalar Bölümü, Kudüs – Filistin
- ZAFERÛLİSLÂM Han, *Târîhu Filisîtn el-ğadîm*, Beyrut 1406/1986.
- ZURAYQ, İlya (1997), Filistinli Mülteciler ve Barış Süreci. Beirut: Filistinli Araştırmalar Kurumu.
- ZOQOUT Alaa Mahmoud. " Gazze Şeridi'ndeki Filistinli mültecilerin sığınmayla